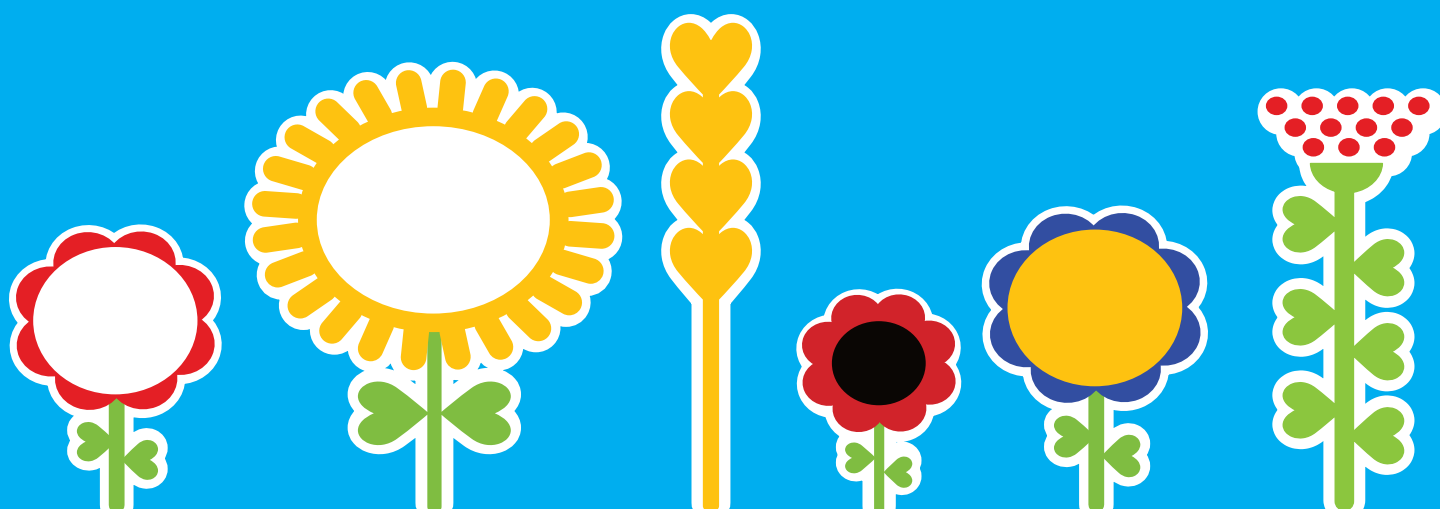
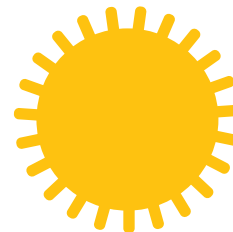


Škole zajedništva ШКОЛИ СПІЛЬНОТ

priručnik za integraciju učenika i učenica
iz Ukrajine u osnovne škole



Impresum



NASLOV: Škole zajedništva / Школи спільнот – priručnik za integraciju učenika i učenica iz Ukrajine u osnovne škole

Izdavač: Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Autorice: Iskra Pejić, Vanja Kožić Komar

Urednice: Ivana Ćosić, Višnja Pavlović

Recenzija: Agencija za odgoj i obrazovanje

Jezični pregled: Vanja Kožić Komar

Prevoditeljica na ukrajinski jezik: dr. sc. Lesja Petrovska

Grafičko oblikovanje i ilustracije: Centar pažnje, Vanja Nikolić

Sva prava pridržava izdavač.

Ova publikacija nastala je u okviru programa „Škole zajedništva / Школи спільнот – podrška školama u inkluziji učenika i učenica iz Ukrajine“. Projekt se provodi u suradnji Foruma za slobodu odgoja i Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj s ciljem pružanja podrške školama u Hrvatskoj koje pohađaju učenici i učenice iz Ukrajine. Ured UNICEF-a zahvaljuje svim građanima, građankama i tvrtkama koji su svojim donacijama omogućili izradu ovog priručnika. Ova publikacija ne izražava nužno službene stavove UNICEF-a.

Citiranje: Pejić, I., Kožić Komar, V. (2022): Škole zajedništva- priručnik za integraciju učenika i učenica iz Ukrajine u osnovne škole. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

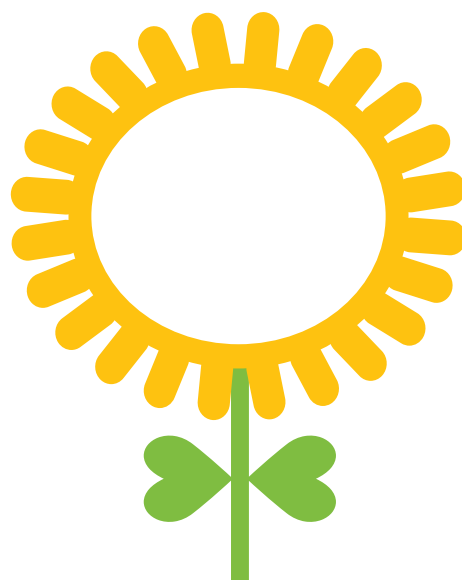
Gramatički rod u tekstu ne izražava preferenciju jednoga roda u odnosu na drugi. Zbog lakše čitljivosti teksta imenice učenici, učitelji i sl. najčešće se koriste i za osobe muškog, i za osobe ženskog roda.

ISBN 978-953-7702-69-4

Zagreb, rujan 2022.

Škole zajedništva / Школи спільнот

– priručnik za integraciju učenika i učenica
iz Ukrajine u osnovne škole



SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
UVODNE RIJEČI AUTORICA.....	7
PLAN AKTIVNOSTI INTEGRACIJE RASELJENIH UČENIKA U ŠKOLE: ŠTO JE ČIJA ODGOVORNOST?	8
UVOD	10
PREGLED ZAKONSKO-ADMINISTRATIVNOG OKVIRA ŠKOLOVANJA UČENIKA I UČENICA RASELJENIH IZ UKRAJINE	10
JAČANJE KAPACITETA ŠKOLA ZA INTEGRACIJU RASELJENIH UČENICA I UČENIKA	11
1. SPORAZUMIJEVANJE I JEZIK.....	13
1.1. RAZGOVORI POSREDOVANI PREVOĐENJEM	13
1.2. KOMUNICIRANJE UZ JEZIČNU BARIJERU	13
1.3. OVLADAVANJE INIM JEZIKOM.....	16
2. SOCIJALIZACIJA I ODNOSI	19
2.1. PRIPREMA RAZREDNOG ODJELA	19
2.2. UPIS UČENIKA U ŠKOLU I UPOZNAVANJE.....	20
2.3. UČENIK/CA U RAZREDNOJ ZAJEDNICI	23
2.4. SURADNJA S RODITELJIMA	25
3. NA NASTAVI: POUČAVANJE I VREDNOVANJE	27
3.1. POUČAVANJE	27
3.2. VREDNOVANJE.....	34

4. MENTALNO ZDRAVLJE RASELJENIH UČENIKA I UČENICA.....	36
4.1. GUBICI	36
4.2. TRAUMA	37
4.3. PRUŽANJE PODRŠKE OSOBAMA KOJE SU PREŽIVJELE TRAUMU I GUBITKE	37
4.4. ŠTO UČITELJI/CE MOGU NEPOSREDNO NAPRAVITI AKO UČENIK POČNE ISPOLJAVATI TRAUMATSKE REAKCIJE U ŠKOLI.....	40
5. BRIGA O SEBI	41
5.1. ZDRAVE STRATEGIJE SUOČAVANJA S RADNIM STRESOM	42
5.2. VJEŽBA OPUŠTANJA	43
6. MATERIJALI ZA UČITELJE/ICE I STRUČNE SURADNIKE/CE.....	44
1. PRVI DAN ŠKOLE: KAKO GOD SE OSJEĆAŠ JE OK / ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ: УСЕ, ЩО ТИ ВІДЧУВАЄШ – НОРМАЛЬНО	47
2. NAŠ RAZRED - NAŠ MALI SVEMIR / НАШ КЛАС – НАШ МАЛЕНЬКИЙ ВСЕСВІТ.....	53
3. NAŠA JEZIČNA ČAROLIJA / НАША МОВНА МАГІЯ.....	58
4. A KAKO TI ŽELIŠ UČITI? / А ЯК ТОБІ ХОЧЕТЬСЯ ВЧИТИСЯ?.....	67
5. SVAKI ČEP IMA SVOJU PRIČU / У КОЖНОЇ КРИШКИ СВОЯ ІСТОРІЯ	74
LITERATURA	79
O AUTORICAMA.....	81

Predgovor

Škola zajedništva – sinergije vršnjaka hrvatskih škola i raseljenih đaka Ukrajine

Pred ravnateljima, učiteljima i stručnim suradnicima je priručnik namijenjen hrvatskim školama koje su aktivno uključile i prigrlile učenike Ukrajine. Škole koje pohađaju djeca raseljena iz Ukrajine trebaju biti mjesto sigurnosti i zajedništva. Jezik je zasigurno velika barijera. Brojna istraživanja, uključujući i ona provedena u Hrvatskoj, pokazuju da je za uspješnu integraciju učenika migranata važna pripremljenost razreda za dolazak i prihvaćanje tih učenika.

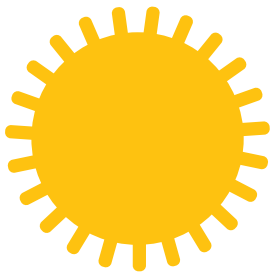
Stoga je ovakav priručnik važan jer se obraća struci i svim dionicima obrazovnog sustava koji su prihvatili đake iz Ukrajine. Sadržajno ovaj priručnik obuhvaća važna pitanja, od administrativnih i zakonodavnih okvira do detaljne pripreme kako unaprijediti odgojno-obrazovni rad s raseljenim učenicima iz Ukrajine.

Ključne smjernice za rad s inojezičnim učenicima pomno su predlagane i razrađene u poglavlju Odnosi i socijalizacija. Timski rad učitelja i nastavnika razrednoga vijeća sa stručnim suradnicima koji zajedno provode pripremnu ili dodatnu nastavu s novim učenicima – ključ su uspjeha svladavanja drugoga jezika.

Našim novim učenicima pristupimo otvorena srca! Ako to učini nastavnik, razred model ponašanja prihvaća.

Ravnateljica Agencije za odgoj i obrazovanje

Dubravka Brezak Stamać



UVODNA RIJEČ AUTORICA

O ČEMU JE RIJEČ

Ovaj je priručnik namijenjen svim učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima koji u svoje škole uključuju raseljene učenike i učenice iz Ukrajine. Ako se u vašu školu odnedavno upisao učenik iz Ukrajine, vjerojatno ste puni pitanja i nedoumica. Kako da komuniciram s učenikom koji ne govori naš jezik? Na koji način nadoknaditi gradivo i ispuniti obrazovne ishode s novom učenicom? Kako da ocjenjujem učenika koji ne govori hrvatski jezik? Što mogu učiniti ako dijete počne pokazivati traumatske reakcije u školi? Moguće je i da zbog tereta ostalih školskih obaveza koje imate ne osjećate pretjerani entuzijazam za ovu temu i pitate se kako da u svoj već pretrpani raspored smjestite skrb o još potrebitih učenika i učenica.

U sklopu projekta „Škole zajedništva / Школи спільнот – podrška školama u inkluziji učenika i učenica iz Ukrajine“, na kojem surađuju Ured UNICEF-a u Hrvatskoj i Forum za slobodu odgoja, tijekom lipnja 2022. upitnikom je napravljena analiza potreba škola koje su u svoje klupe primile učenike i učenice iz Ukrajine. Kao najveći izazovi spominju se nepoznavanje hrvatskog jezika, nadoknada gradiva, otežana suradnja s roditeljima učenika i učenica, emocionalne poteškoće i ocjenjivanje. O svim ovim temama detaljno govorimo kroz cijeli priručnik.

Formalno obrazovanje u pravilu ne oprema učitelje i učiteljice da se nose s izazovima nastave s inojezičnim učenicima i učenicama ili da pružaju podršku osobama koje su preživjele traumu i gubitke, jer takva znanja i vještine donedavno nisu bili nužni. No s obzirom na pojačane migracije u cijelom svijetu, može se očekivati da će ovi izazovi postati dio svakodnevnog učiteljskog posla. Ovaj je priručnik mali doprinos stručnom usavršavanju školskog kadra i njime smo nastojali školama olakšati svakodnevni posao te pružiti odgovore na pitanja i nedoumice. Znanje koje nastojimo prenijeti može se primjenjivati u radu sa svim inojezičnim učenicima i s drugim ranjivim skupinama.

Podrška izbjeglicama u Hrvatskoj nije nova tema: pojedine škole već imaju bogata iskustva u integraciji izbjeglica s Bliskog istoka, a hrvatski su psiholozi tijekom devedesetih razvijali brojne psihosocijalne programe za pomoć prognanicima i osobama koje su preživjele traumu. Znanja i preporuke koje sabiremo u ovoj knjizi proizlaze iz tih iskustva i praksi te se nadamo da će vam biti konkretna potpora u svakodnevnom radu.

Kako bismo vam oslikali ono o čemu govorimo, kroz čitav priručnik donosimo više primjera dobre prakse učiteljica, nastavnica i ravnateljica koje su u proljeće 2022. u svoje škole primile ukrajinsku djecu. Na ovom im mjestu želimo zahvaliti za dijeljenje iskustva i entuzijazam koji su unijele u svoj rad.

Priručnik je koncipiran u 6 tematskih cjelina (1. Sporazumijevanje i jezik; 2. Socijalizacija i odnosi; 3. Na nastavi – poučavanje i ocjenjivanje; 4. Mentalno zdravlje raseljenih učenika i učenica; 5. Briga o sebi, 6. Materijali za učitelje/ice i stručne suradnike/ce).

U cjelini **Sporazumijevanje i jezik** razrađujemo mogućnosti nošenja s jezičnom barijerom, predlažemo kreativne načine komuniciranja te razmatramo što je važno kako bi djeca što prije ovladala hrvatskim jezikom. U cjelini **Socijalizacija i odnosi** detaljno se bavimo pripremom učenika/ca razrednog odjela, upoznavanjem i upisom učenika/ca u školu, izgradnjom odnosa te suradnjom s roditeljima. Donosimo brojne ideje i smjernice za izgradnju dobrih odnosa koji su temelj svake integracije. U cjelini **Na nastavi** donosimo stručne smjernice za poučavanje i vrednovanje koje uzimaju u obzir najbolji interes inojezičnog učenika/ce u situaciji izbjeglištva. Radi lakšeg snalaženja, preporuke za poučavanje grupirali smo prema skupinama srodnih predmeta.

U cjelini **Mentalno zdravlje raseljenih učenika i učenica** dajemo poseban osvrt na gubitke i potencijalna traumatska iskustva kako bi učitelji razumjeli sa čim se nose njihovi učenici te znali adekvatno pružati podršku. I ova se znanja mogu koristiti u radu s domicilnim učenicima koji se nose s traumom i/ili gubicima.

Svjesni smo da rad s ranjivim skupinama zahtijeva dodatan angažman ionako opterećenih učitelja/ica i djelatnika/ca škole. Stoga cjelinu **Briga o sebi** posvećujemo brizi za vaše mentalno zdravlje i donosimo prijedloge samopodrške za sve iscrpljene učitelje/ice.

U posljednjoj cjelini **Materijali za učitelje/ice i stručne suradnike/ce** donosimo 5 nastavnih priprema kojima se možete koristiti kako biste u svojim razrednim zajednicama olakšali sporazumijevanje, poticali znatiželju, interes i dobrodošlicu te razvijali pripadanje.

Svakako vas želimo ohrabriti da kad ne znate kako postupiti, uvijek sagledavate najbolji interes djeteta i zadovoljenost primarnih potreba kao što su **sigurnost, kontakt, pripadanje**. Ako te osnovne potrebe nisu zadovoljene, neće biti moguć ni obrazovni, ni jezični, ni socijalizacijski napredak. Nitko ne može pratiti nastavni sadržaj na jeziku koji ne govori, zato je u početku procesa integracije dobro staviti naglasak na međusobno upoznavanje i stvaranje odnosa s drugim učenicima, neformalno učenje jezika kroz igru i razgovor i uključivanje u razne aktivnosti u školi u kojima se može sudjelovati neovisno o jezičnoj barijeri. To su osnovne poruke ovog priručnika.

I za kraj, važno je napomenuti kako je kvalitetna integracija proces koji traje neko vrijeme te da u njega trebaju biti uključeni svi – učitelji/ce, stručni suradnici/e, ravnatelji/ce i ostalo školsko osoblje, osnivači i druge nadležne institucije. Na idućoj stranici 9 nalazi se pregledna tablica (Plan aktivnosti) koja obuhvaća aktivnosti s ciljem integracije, a podijeljena je prema odgovornostima i nadležnostima uključenih aktera. Ovu tablicu možete čitati i kao mapu priručnika, budući da se uz svaku aktivnost specificira poglavlje u kojem možete više pročitati o toj temi.

Iskra Pejić i Vanja Kožić Komar

PLAN AKTIVNOSTI INTEGRACIJE RASELJENIH UČENIKA U ŠKOLE: ŠTO JE ČIJA ODGOVORNOST?

Na ovom mjestu donosimo tablicu sa sumiranim poslovima vezanim uz cjelokupni proces integracije izbjeglica u škole.

	UČITELJI/CE I RAZREDNICI/E	STRUČNI/E SURADNICI/E	RAVNATELJI/CE	TIJELA JAVNE VLASTI (MINISTARSTVA, AGENCIJE, UREDI LOKALNE UPRAVE)
PRIJE UKLJUČENJA RASELJENIH UČENIKA U ŠKOLU	<ul style="list-style-type: none"> - priprema učenika u razrednom odjelu *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>) - aktivnosti s ciljem dobrodošlice (upoznavanje novog učenika/ce s drugim učenicima/ama, prostorom, osobljem škole) *(u cjelinama <i>Socijalizacija i odnosi te Sporazumijevanje i jezik</i> - Komuniciranje uz jezičnu barijeru) - upoznavanje novog učenika/ce, predstavljanje, upoznavanje sa školskim prostorom, rasporedom, pojašnjavanje pravila *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i> - Upis učenika/ca i upoznavanje) 	<ul style="list-style-type: none"> - upoznavanje učenika/ca i prikupljanje dostupnih podataka (prethodno školovanje, činjenice o uvjetima života i obitelji učenika/ca) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Upis učenika/ca i upoznavanje) - sudjelovanje u procesu upisa i smještanje u razrede te razmjena informacija s razrednikom/com i učiteljima/cama *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Upis učenika/ca i upoznavanje) - organizacija pripreme nastave hrvatskog jezika *(u <i>Uvodu</i> - Pregled zakonsko-administrativnog okvira) 	<ul style="list-style-type: none"> - priprema učitelja/ica (osigurati početne edukacije i predavanja s ciljem podizanja razine informiranosti i konkretnih alata za rad s izbjeglicama) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - uvodno informiranje roditelja (predavanje na Vijeću roditelja) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - sudjelovanje u procesu upisa učenika/ca u školu *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Upis učenika/ca i upoznavanje) - kreiranje atmosfere dobrodošlice *(u cjelinama <i>Socijalizacija i odnosi te Sporazumijevanje i jezik</i> - Komuniciranje uz jezičnu barijeru) 	<ul style="list-style-type: none"> - osiguravanje jasnih i pravovremenih informacija o proceduri upisa, praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - osiguravanje logističke i stručne potpore školama (dostupnost za konzultacije i pitanja, stručna usavršavanja) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - osiguravanje materijalne pomoći (za dodatne troškove vezane uz integraciju izbjeglica, poput prevoditelja, sredstava za izlete / prehranu / udžbenike / školski pribor) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - pripremanje osnovnih informacija o školovanju u RH za raseljene učenike/ce (npr. letak) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i> - Upis učenika/ca i upoznavanje)
POČETNA FAZA UKLJUČENJA U ŠKOLU	<ul style="list-style-type: none"> - uvođenje dodatnih kreativnih, digitalnih, praktičnih sadržaja u nastavu *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - praćenje obrazovnog i socijalizacijskog napretka *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - aktivnosti s ciljem integracije izbjeglica na razini razrednog odjela (zajedničke aktivnosti, vršnjačka potpora, uključivanje u izvannastavne aktivnosti) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>) - suradnja s roditeljima izbjeglica (upoznavanje, povratne informacije o odgojno-obrazovnom napretku) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Suradnja s roditeljima) 	<ul style="list-style-type: none"> - podrška u organizaciji stručnih usavršavanja s ciljem osnaživanja učitelja za rad s izbjeglicama *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - podrška u organizaciji aktivnosti u cilju integracije izbjeglica na razini škole (kreativne/sportske/kulinarske i sl. radionice za učenike i roditelje) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>) - podrška u organizaciji sustava raseljenim učenicima (prevoditelj, psihološka podrška, volonteri, uključivanje vanjskih suradnika, npr. organizacija civilnog društva) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica; Mentalno zdravlje raseljenih učenika/ca) - suradnja s roditeljima raseljenih učenika *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Suradnja s roditeljima) - stručna podrška učiteljima/cama *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - nabava dodatnih nastavnih materijala za učitelje/ice (npr. digitalne platforme, IKT, ostali pribor prema potrebama) *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - podrška u organizaciji aktivnosti u cilju integracije izbjeglica na razini škole (kreativne/sportske/kulinarske i sl. radionice za učenike i roditelje) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>) - organizacija sustava potpore izbjeglicama (prevoditelj, volonteri, uključivanje vanjskih suradnika, npr. organizacija civilnog društva) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica; u cjelini Mentalno zdravlje raseljenih učenika/ca) - suradnja s roditeljima raseljenih učenika/ca *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Suradnja s roditeljima) 	<ul style="list-style-type: none"> - osiguravanje stručnih usavršavanja, publikacija, stručnih konzultacija *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica te u cjelini <i>Na nastavi</i>) - osiguravanje pravovremenih i konkretnih informacija o načinima i elementima vrednovanja i ocjenjivanja inojezičnih učenika *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - osiguravanje materijalne podrške *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica)
UKLJUČIVANJE U REDOVNO ŠKOLOVANJE	<ul style="list-style-type: none"> - jezična individualizacija nastave i pristupa *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - uključivanje u dodatnu i dopunsku nastavu te izvannastavne aktivnosti *(u cjelini <i>Na nastavi</i>) - skrb o socijalnim odnosima unutar razrednog odjela *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>) - suradnja s roditeljima izbjeglica (individualni razgovori) *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Suradnja s roditeljima) 	<ul style="list-style-type: none"> - organizacija aktivnosti za neformalno ili dodatno učenje hrvatskog jezika (volonteri, organizacije civilnog društva) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - podrška u organizaciji sustava podrške izbjeglicama *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - suradnja s ostalim sektorima koji pružaju pomoć izbjeglicama (nadležna državna tijela, organizacije civilnog društva, manjinska društva) *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) 	<ul style="list-style-type: none"> - organizacija sustava potpore izbjeglicama *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - organizacija profesionalne pomoći za zaštitu mentalnog zdravlja školskog osoblja (supervizije, grupe podrške, prostor za neformalnu podršku, <i>team-building</i> i dr.) *(u cjelini <i>Briga o sebi</i>) - skrb o interkulturnoj dimenziji škole *(u cjelini <i>Socijalizacija i odnosi</i>, poglavlje Učenik/ca u razrednoj zajednici) 	<ul style="list-style-type: none"> - osiguravanje stručnih usavršavanja za osoblje škola *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica) - osiguravanje materijalne podrške školama za dodatne troškove vezano uz školovanje izbjeglica *(u <i>Uvodu</i> - Jačanje kapaciteta škola za integraciju raseljenih učenika i učenica)



PREGLED ZAKONSKO-ADMINISTRATIVNOG OKVIRA ŠKOLOVANJA UČENIKA I UČENICA RASELJENIH IZ UKRAJINE

Nakon ruske invazije na Ukrajinu, države članice EU aktivirale su Direktivu Europske unije o privremenoj zaštiti (2001/55/EZ) koja u slučaju velikog priljeva izbjeglica s kriznog područja osigurava pravo na rad, stanovanje, zdravstvenu zaštitu te **pravo na obrazovanje**. Kako se navodi u čl. 14. Direktive, 'države članice odobravaju osobama mlađim od 18 godina koje uživaju privremenu zaštitu **pristup obrazovnom sustavu pod jednakim uvjetima kao i državljanima države članice domaćina**.' Učenici raseljeni iz Ukrajine upisuju školu u koju pripadaju prema upisnom području. Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je pisanu uputu školama¹ koja navodi kako svako dijete izbjeglica iz Ukrajine ima pravo na:

- sudjelovanje u pripremnoj nastavi hrvatskog jezika bez testiranja
- istovremeno uključivanje u odgojno-obrazovni rad u razrednim odjelima u svim predmetima prema njihovim mogućnostima i sposobnostima
- na kraju nastavne odnosno školske godine zaključne ocjene i svjedodžbu.

Ovdje sumiramo najvažnije službene smjernice MZO-a školama:

Upis učenika: 'Odluku o upućivanju u određenu osnovnu, tj. srednju školu donosi upravni odjel za obrazovanje u županiji/Gradski ured u suradnji sa školom na temelju dokumentacije o prethodnom školovanju ako je učenik posjeduje. Škola učenika potom upisuje temeljem odluke učiteljskog/nastavničkog vijeća. Učenik osnovne, tj. srednje škole pohađa pripremnu nastavu hrvatskog jezika u školi u koju je upisan.'

Pripremna nastava: 'Učenik se u pripremnu nastavu hrvatskoga jezika uključuje danom dostavljanja podataka Ministarstvu znanosti i obrazovanja o uključenosti učenika iz Ukrajine u sustav odgoja i obrazovanja². (...) Pripremna nastava izvodi se dva nastavna sata dnevno, odnosno 10 nastavnih sati tjedno u ukupnom trajanju od 70 sati.'³ 'Nakon završetka pripreme nastave stručno povjerenstvo škole provjerava znanje hrvatskoga jezika pisanim i usmenim putem.

Nakon izvođenja pripreme nastave škola dostavlja Ministarstvu na adresu pripremnaUA@mzo.hr i nadležnome upravnom odjelu u županiji, odnosno Gradskom uredu, izvješće o održavanju pripreme nastave.

Troškove provedbe pripreme nastave hrvatskog jezika snosi Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Nakon završene pripreme nastave hrvatskoga jezika, a temeljem prosudbe stručnog povjerenstva škole postoji mogućnost pohađanja dopunske nastave učenja hrvatskoga jezika u trajanju od 35 ili 70 sati godišnje (po 1 ili 2 sata tjedno).

Više službenih informacija možete pronaći u **Odluci o provođenju pripreme nastave hrvatskoga jezika** od 1. travnja 2022. te na **mrežnoj stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja**.

1 Uključivanje djece i učenika izbjeglica iz Ukrajine u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske, od 15. ožujka 2022.

2 Podaci se dostavljaju na adresu nacionalne-manjine@mzo.hr.

3 Odluka o provođenju pripreme nastave za raseljene učenike iz Ukrajine, od 1. travnja 2022.

Vođenje evidencije: 'Škola u koju je učenik upisan vodi evidenciju o navedenom učeniku. Škola učenika upisuje u matičnu knjigu, a ako zbog nedostatnih osobnih podataka učenika nije moguće upisati u e-Maticu, škola će ga u e-Maticu upisati po dobivanju potrebnih podataka.' Po dobivanju statusa privremene zaštite, učenike možete evidentirati pomoću broja koji im je dodijeljen.

Vrednovanje: 'Učenik se prati i vrednuje prema njegovim sposobnostima, posebno imajući u vidu stresna iskustva, teške okolnosti te općenito psihofizičko stanje učenika uzrokovano okolnostima u zemlji iz koje dolazi. Kada je potrebno za učenika se organizira i dopunska nastava.' (...) 'Pri ocjenjivanju je potrebno uzeti u obzir sve izazove prilagodbe na novu sredinu učenika koji dolaze iz sredina s različitim obrazovnim sustavom, različitim rasporedom nastave, nastavnim planom i programom, običajima te metodama učenja i evaluacije.'

Smjernice za učitelje, nastavnike i stručne suradnike za inkluziju učenika izbjeglica i učinkovitu reakciju u kriznim situacijama koje je objavila Agencija za odgoj i obrazovanje (2022) mogu se pronaći na poveznici <https://www.azoo.hr/smjernice-upute-preporuke-i-prijedlozi-aktivnosti-skolama-za-inkluziju-ranjive-skupine-ucenika-izbjeglica/>.



Dodatak 1: Ostali propisi koji reguliraju uključivanje raseljenih učenika u obrazovni sustav Republike Hrvatske

- Pravilnik o provođenju pripreme ili dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatan znaju hrvatski jezik i nastave materinskog jezika i kulture države podrijetla učenika (NN, 15/2013)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava (NN, 67/2014)
- Program hrvatskog jezika, povijesti i kulture za tražitelje azila i azilante (NN, 129/2009)
- Program hrvatskog jezika za pripremu nastave za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik (NN 151/2009)
- Nastavni plan i program hrvatskog jezika za tražitelje azila, azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom starije od 15 godina radi pristupa srednjoškolskom sustavu i sustavu obrazovanja odraslih (NN, 100/2012)

JAČANJE KAPACITETA ŠKOLA ZA INTEGRACIJU RASELJENIH UČENICA I UČENIKA

U radu s raseljenim učenicima i učenicama⁴ iz Ukrajine puno je poteškoća i izazova: jezična barijera, heterogenost učeničkih iskustava i potreba, psihološka traumatiziranost i životna neizvjesnost, teškoće pri poučavanju, otežana suradnja s roditeljima. No dobra je vijest da se većina poteškoća može prevenirati i prevladati ukoliko škole izaberu **jačati svoje kapacitete**, što uključuje:

- **osnaživanje i stručna usavršavanja** (na razini škole): Kvalitetne i sveobuhvatne edukacije iz područja rada s ranjivim skupinama osnažuju učitelje, umanjuju osjećaj frustracije, daju konkretne alate i vještine za kvalitetan rad i zaštitu od sagorijevanja na poslu. Primjerice, učitelji koji su imali edukacije u vezi rada s izbjeglicama te su naučili da su u početku procesa integracije prioriteta socijalizacija i neformalno usvajanje jezika, bit

⁴ U ovom priručniku u istom značenju koristit ćemo termine raseljeni učenici, učenici izbjeglice, učenici u situaciji izbjeglištva.

će manje frustrirani izvjesnim teškoćama u poučavanju. Supervizije⁵ i grupe podrške za učitelje djeluju osnažujuće i povećavaju kvalitetu rada (v. cjelinu *Briga o sebi*). Edukacije i supervizije u svojim školama ravnatelj i stručni suradnici mogu organizirati uz pomoć: organizacija civilnog društva koje se bave podrškom izbjeglicama, savjetnika pri AZOO, stručnih društava, fakulteta humanističkih smjerova i dr.

- **umrežavanje i intersektorska suradnja:** Uspješnu integraciju izbjeglica škola ne može provesti sama i od presudne je važnosti suradnja s ostalim sektorima koji pružaju pomoć izbjeglicama, što uključuje: nadležne **državne institucije**, domaće i međunarodne **organizacije civilnog društva**, **Centar za socijalnu skrb**, **obiteljske centre**, **fakultete društvenih znanosti**, **stručna društva**, **volonterske klubove** i dr. U suradnji s drugim organizacijama, škole mogu omogućiti edukacije za učitelje, supervizijsku podršku, povremenog prevoditelja, materijalnu potporu, psihološku pomoć učenicima izvan škole i sl. Pojedinačni učitelji koji primaju raseljene učenike mogu se **povezati s drugim učiteljima** (preko stručnih organizacija, osobnih kontakata, platformi eTwinning ili Erasmus, društvenih mreža...) te razmjenjivati materijale, iskustva, primjere dobre prakse. Ravnatelj i stručni suradnici mogu se raspitati **o projektima civilnog sektora** u svojoj sredini u koje se mogu uključiti i na taj način dobiti podršku za učenike i/ili učitelje te obogatiti školski kurikulum.
- **aktiviranje sustava podrške unutar i izvan škole:** Uspješna integracija raseljenih učenika podrazumijeva intenzivan dodatni angažman i prilagodbu, a veliku pomoć mogu pružiti domicilni učenici i roditelji, kao i lokalna zajednica.

Ako razrednici dobro pripreme **domicilne**⁶ **učenike** svog razrednog odjela i osiguraju njihovu podršku – za snalaženje u novoj školi, učenje jezika, pomoć u poduci itd. – imat će motiviranijeg i prihvaćenijeg novog učenika na nastavi.

Svakako predlažemo školama da razmatraju mogućnosti **angažmana i motiviranih domicilnih roditelja**. Ukrajinske izbjeglice u pravilu su u svoje nove zajednice dočekani srdačno i empatično i mnogi su građani tražili načine da pomognu. Domicilni roditelji koji iskazuju interes mogu se angažirati prema svojim željama i mogućnostima, a ovdje donosimo neke ideje: kao pomoć u pisanju zadaća, učenju jezika, pravljenju info-letka o vašoj školi i gradu na ukrajinskom; financiranjem likovnog pribora ili opreme za tjelesni, razredne fotografije i dr. Sa zainteresiranim članovima **Vijeća roditelja** mogu se provoditi aktivnosti koje podižu vidljivost raseljenih učenika u školskom okruženju, npr. kreativne, kulinarske ili sportske radionice na kojima se domicilni roditelji i roditelji izbjeglica mogu upoznati, družiti ili stvarati zajedničke projekte.

I angažiranje volontera doprinosi širem sustavu podrške, a volonterski poslovi mogu uključivati npr. mentorski rad s djetetom na obrazovnim sadržajima, pomoć u pisanju zadaća, dodatne sate hrvatskog jezika, kreativne/sportske sadržaje i dr. Volontere škola može pokušati angažirati (i s njima sklopiti volonterski ugovor) preko organizacija civilnog društva, manjinskih zajednica, humanitarnih organizacija, volonterskih klubova, fakulteta. Brojni fakulteti humanističkih i društvenih znanosti imaju obavezu studentskog praktičnog rada te se s voditeljima kolegija može dogovoriti da se praktični rad odvija u školama na aktivnostima podrške raseljenim učenicima iz Ukrajine.

5 Supervizija je oblik profesionalne pomoći koji se odvija u manjoj grupi, a provodi ga stručno osposobljeni supervizor. U suradničkom i podržavajućem okruženju, prorađuju se konkretni radni problemi i zahtjevi, proširuju se kapaciteti i resursi djelatnika, a fokus je na subjektivnom iskustvu. Važno je da osobe sa supervizije odu osjećajući se bolje, ohrabreni i potaknuti da ustraju u profesionalnom razvoju. Supervizija je jedan od ključnih načina osiguravanja kvalitete rada (Ajduković, 1994).

6 Pojam domicilni učenici odnosi se na učenike koji već otprije pohađaju vašu školu i trajno su nastanjeni u mjestu prebivališta.

1

SPORAZUMIJEVANJE I JEZIK

1.1. RAZGOVORI POSREDOVANI PREVOĐENJEM

Ukrajinski/ruski⁷ i hrvatski su srodni jezici te usvajanje novog jezika često ide brzo, naročito djeci; no **početni razgovori s roditeljima i učenicima u školi trebali bi se odvijati uz prevoditelja**. Škole mogu pronaći prevoditelja uz pomoć organizacija koje se bave potporom ukrajinskim izbjeglicama ili pokušati ishoditi financiranje od nadležnog županijskog/gradskog ureda. Ako je financiranje prevoditelja nemoguće pronaći izvana, možda se u lokalnoj sredini mogu pronaći osobe koje govore ukrajinski ili ruski jezik (preko društava nacionalnih manjina, vjerskih organizacija, fakulteta i slično). Ako je škola udaljena od velikog grada, prevoditelj u razgovoru može sudjelovati i putem video-poziva.

Dodatak 2: Razgovor s roditeljem/djetetom uz prevoditelja

Prije razgovora posredovanog prevođenjem, važno je unaprijed dogovoriti neka pravila koja su se pokazala učinkovitima:

- prevoditelj prevodi sve što je izrečeno, i to u **upravnom govoru** (DA: „Moj sin kasni kući nakon škole.“, NE: „Gospodin je rekao da njegov sin nakon škole kasni kući.“);
- prevoditelj **izbjegava uspostavu odnosa s osobom s kojom učitelj / stručni suradnik razgovara** (što podrazumijeva limitiran kontakt očima, izbjegavanje neformalnih razgovora prije i poslije službenog dijela i sl.). Izuzetno je važno da prevoditelj i osoba koja vodi razgovor imaju jasno razdvojene uloge (npr. otac koji govori jedino ukrajinski u razgovoru će se spontano početi više obraćati prevoditelju s kojim govori zajednički jezik, radi čega osoba koja vodi razgovor gubi svoju ulogu i teže uspostavlja izravan i osoban odnos s roditeljem);
- prevoditelj treba biti diskretan i razgovor čuvati kao **profesionalnu tajnu** te se o tome može izraditi ugovor. (Čarija i Pejić, 2017)

1.2. KOMUNICIRANJE UZ JEZIČNU BARIJERU

Ako ste ikad bili u stranoj zemlji čiji jezik ne govorite, prisjetite se kako ste komunicirali s npr. osobljem u restoranu. Jeste li tražili upute do vlaka ili hotela? Kako ste se sporazumjeli sa službenikom na recepciji? Vjerojatno ste se koristili prstom za pokazivanje, mahali rukama kako biste objasnili što želite reći ili koristili više jezika u jednoj rečenici. Iako vaše rečenice nisu bile pravilno sastavljene, ipak ste se uspjeli sporazumjeti. Na sličan način pristupite i razgovoru s inojezičnim učenicima (i oboružajte se strpljenjem!).

⁷ Službeni jezik Ukrajine je ukrajinski, no u pojedinim regijama (npr. na istoku zemlje) stanovništvo govori primarno ruskim jezikom, nevezano za etničku pripadnost.

Poželjno je svako **započinjanje** konverzacije: gestama, mimikom, pokazivanjem, uz pomoć digitalnih alata za prevođenje (npr. aplikacije za prevođenje ili Google Prevoditelja), na engleskom i slično. Nemojte se ustručavati biti kreativni u sporazumijevanju (a tako ćete i relaksirati nelagodu). Potaknite ostale učenike da čine to isto. U početku se možete više osloniti na **neverbalnu komunikaciju** - osmijeh i kontakt očima su univerzalno razumljive poruke. Čak i ako vaš novi učenik ne razumije sasvim što ste rekli, iz vašeg tona glasa, ekspresije lica i stava tijela dobiva izvjesnu količinu informacija.



Primjer za ilustraciju: Razgovor u školskoj kuhinji

Učenica (14 g.) s Bliskog istoka vraća školskoj kuharici prazan tanjur nakon ručka.

Kuharica: *Je li ti bilo ukusno?*

Učenica ju ne razumije i ništa ne odgovara.

Kuharica: *(gestom pokazuje kao da jede) Njam njam? Fino? (pravi kružni pokret po trbuhu)*

Učenica se nasmiješi i radosno odgovori: *DA! Fino!*

Svim školama koje uključuju izbjeglice preporučamo da izvjesu natpise na ukrajinskom na glavne školske prostore, poput školske blagovaonice, zbornice, knjižnice... Na taj način izražavate dobrodošlicu i uvažavanje, a novim učenicima olakšavate snalaženje u nepoznatom prostoru. Kako bismo vam olakšali posao, ovdje donosimo neke natpise na ukrajinskom. Naša je preporuka da uz pomoć aplikacije za prevođenje ili Google Prevoditelja prevedete i nazive svih svojih predmeta i da raspored sati koji zatim dajete učenicima i roditeljima bude dvojezičan. Na taj ćete način olakšati snalaženje učenika, ali i roditelja u svakodnevnom školskom rasporedu.

NATPISI ŠKOLSKIH PROSTORIJA NA UKRAJINSKOM

Knjižnica – БІБЛІОТЕКА

Zbornica – АКТОВА ЗАЛА

Tajništvo – СЕКРЕТАРІАТ

Računovodstvo – БУХГАЛТЕРІЯ

Kuhinja – КУХНЯ

Blagovaonica – ЇДАЛЬНЯ

Ured ravnatelja/ice – КАБІНЕТ ДИРЕКТОРА

Ured pedagoga/inje – КАБІНЕТ ПЕДАГОГА

Ured psihologa/inje – КАБІНЕТ ПСИХОЛОГА

POPIS NASTAVNIH PREDMETA (OSNOVNA ŠKOLA)

Список навчальних дисциплін загальноосвітньої школи (початкова і середня школа – 1 – 8 класи)

Hrvatski jezik – Хорватська мова

Strani jezik – Іноземна мова

Likovna kultura – Образотворче мистецтво

Glazbena kultura – Музична культура

Matematika – Математика

Priroda – Природознавство

Biologija – Біологія

Kemija – Хімія

Fizika – Фізика

Geografija – Географія

Povijest – Історія

Priroda i društvo – Природа і світ (інтегрований курс)

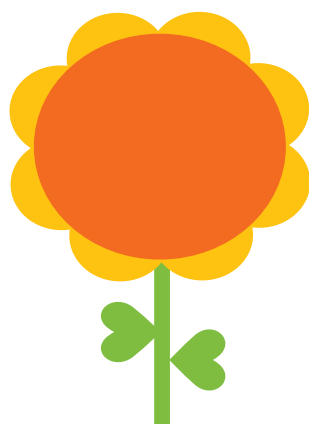
Tehnička kultura – Трудове навчання

Tjelesna i zdravstvena kultura – Фізичне виховання

Izborni predmeti: Vjeronauk i Informatika –

Факультативні предмети: Релігієзнавство, Інформатика

Sat razrednog odjela – Класна година



1.3. OVLADAVANJE INIM JEZIKOM

Ovladavanje jezikom u novoj zemlji života ključni je aspekt integracije svake raseljene osobe. U školskom kontekstu, inojezični učenici ovladavaju hrvatskim jezikom na dva podjednako važna načina:

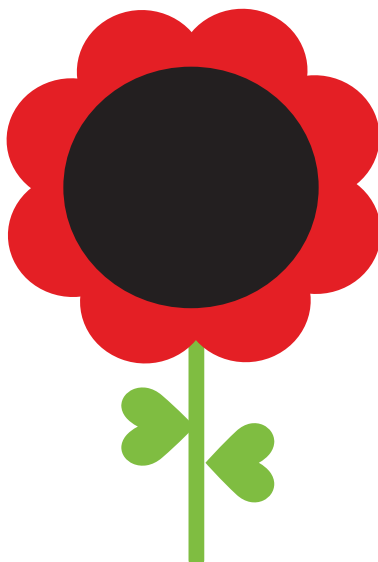
- **strukturiranim učenjem** - na pripremnoj nastavi na kojoj se uče jezična pravila, vokabular, ispravne formulacije itd.
- **spontanim, nesvjesnim usvajanjem** - kroz izloženost jeziku u svakodnevnim situacijama, slušanjem nastave, u interakciji s vršnjacima.


Usvajanje je podsvjestan prirodan proces, zbiva se u prirodnim komunikacijskim situacijama i dovodi do **tečnoga** vladanja stranim jezikom, dok je **učenje** svjestan proces koji se zbiva u osmišljenim situacijama i želi dovesti do **točnoga** vladanja stranim jezikom (Jelaska, 2007).

Važno je imati na umu da je učenje stranog jezika izrazito složen i zahtjevan zadatak. Pripremna nastava neizostavan je alat za sistematično učenje novih pojmova i jezičnih pravila, ali se nije dovoljno osloniti samo na to. Ovladavanje novim jezikom ide neusporedivo brže ako se potiče razgovor i svakodnevna interakcija.

Uobičajeno je da ćete se nekad osjećati frustrirano (zbog umora, manjka vremena, otežanog razumijevanja), ali važno je da ne odustanete i da vaš trud u uspostavljanju kontakta postane dio interakcije s učenicom. **Možda su pomoci učenika tako minimalni da se ne primjećuju pri svakoj interakciji, ali oni se sasvim sigurno dešavaju.** Pitajte novog učenika da vam kaže nekoliko riječi na ukrajinskom pa ih pokušajte naučiti ili inicirajte 'razgovor' o nekoj temi za koju pretpostavljate da je učeniku bliska (npr. sa čim se voli igrati, koju glazbu sluša, voli li vaš predmet). Ako se vaš novi učenik ustručava razgovarati, ne inzistirajte i pokušajte ponovo uskoro. **U početnim se fazama usvajanja inog jezika dobro više usmjeriti na to da poruka bude prenesena** (tj. da se razumijete), a manje na točnost izrečenog.

Kasnije, kad učenik već počne sklapati rečenice na hrvatskom, ispravite uočene pogreške u govoru na afirmativan način (primjer: Učenik: *Oni jedeju u školskaj kuhinja*. Vi: *Tako je, oni jedu u školskoj kuhinji*).





Dodatak 3: Faze usvajanja novog jezika

Prema Krashen i Terrel (1983, prema Hill i Bjork, 2008), razlikujemo **5 faza usvajanja drugog jezika** (trajanja faza izrazito su varijabilna):

1. U **pred-produkcijskoj fazi** osoba ima minimalno razumijevanje, nije u stanju verbalizirati svoje misli te se izražava neverbalnim znakovima (npr. kimanjem glave). Može nacrtati ili pokazati neki pojam kako bi se izrazila. Neki autori ovu fazu nazivaju i tihom fazom koju obilježava prvenstveno neverbalna komunikacija. Ta faza može biti kratka, a može i potrajati, što ovisi o individualnim karakteristikama osobe i okolnostima usvajanja jezika.
2. U **fazi rane produkcije**, osoba ima ograničeno razumijevanje, odgovara kratko s 1 — 2 riječi, koristi ključne riječi ili fraze (npr. Kako si?). Može formulirati rečenice u sadašnjem vremenu.
3. S prvom **pojavom govora**, osoba već ima donekle dobro razumijevanje i može se izraziti jednostavnijim rečenicama. Prisutne su pogreške u izgovoru i gramatici te nerazumijevanje šala. Kod nekih ova faza počinje tek nakon godinu dana učenja jezika.
4. U fazi **srednje fluentnosti**, osoba već odlično razumije i čini vrlo malo pogrešaka. Ova faza često započinje nakon nekoliko godina izloženosti i učenja jezika.
5. Tek s fazom **potpune fluentnosti** osoba razumije i izražava se gotovo kao izvorni govornici. Za postizanje ove faze potrebno je više godina izloženosti i učenja novog jezika.



Iz prakse

Kao učiteljica 3. razreda poučavala sam učenika iz Ukrajine. Isprva smo se sporazumijevali gestama i uz pomoć digitalnog prevoditelja kojeg sam skinula na mobitel. U nastavi hrvatskog jezika sam zadatke i sadržaje isprva prevodila na ukrajinski, ali nisam mogla biti sigurna u točnost prijevoda, a i činilo mi se da na taj način sporije usvaja jezik. Zato sam nastavila bez prevođenja sadržaja, ali s detaljnijim uputama i pojašnjenjima te se oslanjala i na pomoć i razrednih kolega.

Mihaela Butumović, učiteljica razredne nastave, OŠ Granešina, Zagreb



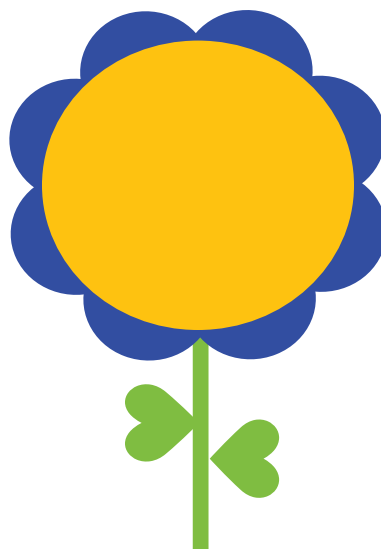
Iz prakse

Učiteljica sam razredne nastave i u moj su razred došle dvije djevojčice iz Ukrajine. Pripremila sam osnovnu konverzaciju riječi i kratke rečenice na hrvatskom i ukrajinskom (Hvala. Molim. Doviđenja. Vidimo se sutra...) Djevojčice su znale i engleski jezik pa smo si međusobno pomagale i na taj način. Vrlo brzo smo uvidjele da ima dosta sličnih riječi u hrvatskom i ukrajinskom jeziku. Služila sam se i Google prevoditeljem. Istaknula bih da su i učenici bili također veliki pomagači. Na samom početku sam bila maksimalno koncentrirana na to da razumiju svaku rečenicu i to je bilo vrlo iscrpljujuće. I za ostale učenike, i za mene, ali i za djevojčice kojima je to bilo opterećenje. Brzo sam uvidjela da trebam poučavati kao da su one s nama od prvog dana i uz to im individualno pristupati.

Stella Gašpar, učiteljica razredne nastave, OŠ Gustava Krkleca, Zagreb

Postoji rašireno uvjerenje da bi inojezični učenici prvo trebali savladati jezik, a tek se potom uključiti u nastavni proces. Iako se na prvi pogled to doima logičnim, u praksi to **nije poželjan** model iz nekoliko razloga:

1. Za usvajanje inog jezika važno je da su mu **učenici svakodnevno izloženi** (npr. na nastavi, u spontanoj interakciji s vršnjacima i učiteljima, u dućanu itd.). 'Jezik se usvaja na temelju jezičnih djelatnosti, od kojih su slušanje i govorenje dvije osnovne i univerzalne' (Jelaska, 2012). Od izrazite je važnosti da se i vršnjaci i učitelji **obraćaju djetetu i nastoje ga uključiti** u razgovor i u nastavu.
2. Ako bismo na neko vrijeme sve učenike izbjeglice radi učenja jezika izdvojili u posebnu skupinu, **stvorili bismo uvjete za segregaciju i marginalizaciju**, a otežali proces integracije.
3. Pozitivne interakcije s vršnjacima olakšavaju razvoj **osjećaja pripadnosti i dobivanja podrške**.
4. Kroz pozitivne interakcije s vršnjacima i učiteljima, **djeca će se lakše oporaviti od gubitaka** i eventualnih traumatskih iskustava.



2 SOCIJALIZACIJA I ODNOSI

2.1. PRIPREMA RAZREDNOG ODJELA

Priprema razrednog odjela jedan je od ključnih koraka koje možete poduzeti kako biste olakšali prijem novih učenika i učenica, ali i prevenirali potencijalne socijalizacijske teškoće u budućnosti. Predlažemo da razrednici (ili stručni suradnici) **prije dolaska raseljene djece** iz Ukrajine **pripreme domicilne učenike svog razrednog odjela** koristeći se sljedećim smjernicama za razgovor:

- Objasnite im da u vaš razred dolazi **novi učenik/ca iz Ukrajine**, koji zasad još ne poznaje hrvatski jezik, funkcioniranje škole, lokalnu kulturu i običaje i da mu zajedničkim naporima treba pomoći da se brže uklopi.
- Objasnite učenicima **značenje riječi izbjeglica** (osoba koja je zbog rata, elementarnih nepogoda, loših uvjeta za život i slično prisiljena napustiti svoj dom), a ako je to primjereno s obzirom na dob, možete im objasniti i da je u Hrvatskoj za vrijeme rata bilo puno izbjeglica koje su morale napustiti svoje domove i započeti novi život. Neki od hrvatskih izbjeglica živjeli su kod rodbine, a neki u hotelima-prihvatilištima u sigurnim dijelovima zemlje pa čak i u drugim zemljama koje su im pružile zaštitu.
- Pojasnite da su djeca koja dolaze u vašu školu **morala otići iz svojih domova zbog rata u njihovoj zemlji** (mlađoj djeci objasniti što je to rat) koji im je uništio domove, škole, a nekima i uzeo članove obitelji. Objasnite im da su morali otići zato što im je bio **ugrožen život tamo gdje su živjeli**. Recite im da su milijuni ljudi napustili svoje domove (zbog rata, loših uvjeta života i sl.) i da europske zemlje primaju izbjeglice kako bi im pomogle. Podsjetite ih da je **važno pružiti pomoć onome tko je u nevolji i da bismo svi mi voljeli da nama netko pomogne ako budemo u takvoj situaciji**.
- Objasnite im da **ratove vode države, a ne obični građani**, te izbjegavajte stereotipno opisivanje (npr. *Svi Rusi su...*).
- Pojasnite im da diljem svijeta ljudi **govore različitim jezicima** (učenici mogu nabrojati strane jezike koje poznaju) i da novi učenik u vašem razredu nije još stigao dobro naučiti hrvatski jezik. Recite im da se slobodno **pokušaju sporazumjeti s novim učenikom kako god znaju** (gestama i pokretima, koristeći se engleskim/njemačkim jezikom ako ga poznaju, mobitelom putem alata za prevođenje).
- Primjerenim jezikom učenicima **opišite što su to kulturalne razlike** (svaka kultura kroz povijest razvija svoje običaje – slavljenja blagdana, religiju, obiteljske uloge, pripremu hrane, nadijevanja imena, socijalne običaje i dr.). Objasnite da novi učenik možda ima za nas neobično ime, ali da ga se **potrude naučiti i točno izgovoriti**. Kažite im da novi učenik dolazi iz slične kulture, ali da se neki običaji možda razlikuju. Svakako im recite da **različitost ne smije biti razlog za ruganje, ismijavanje i sl.** (predlažemo vam nastavnu pripremu *Naš razred – naš mali svijet*). Ohrabrite znatiželju i potaknite ih da novog

učenika slobodno pitaju ono što ih zanima na prijateljski i dobronamjieran način. Objasnite im da raznolikost kultura obogaćuje sredinu, a možete im to oslikati na primjeru **hrane** (zamolite ih da se prisjete hrane koja je nastala u drugim zemljama, a nama se sviđa i ponekad je jedemo, npr. *pizza*, pomfrit, *tortille*, baklave, *ćevapi*, *sushi* i dr.).

- Objasnite im da **novi učenici** zbog rata **neko vrijeme nisu fizički išli u školu** i da su u svojim školama neke predmete možda učili na drugačiji način pa će im trebati neko vrijeme da se prilagode i *uhvate korak*. Potaknite ih da pomognu novom učeniku u školovanju (neka se jave zainteresirani koji će im za početak pokazati školu, blagovaonicu, knjižnicu, dvoranu i okolicu, a kasnije pomagati na nastavi – koliko žele i mogu. Važno je da nikoga ne prisiljavate, nego da se učenici jave dobrovoljno).
- Potaknite ih da **zamisle sebe na mjestu novog učenika** – da su iz Hrvatske prešli jako dalek put, da su za sobom ostavili prijatelje, uspomene, stvari i ljude koje vole, a možda su izgubili i neke bliske osobe. Došli su u stranu zemlju u kojoj nikog ne poznaju i ne znaju jezik. Zamolite ih da vam kažu što bi im bilo teško i **što misle da bi im pomoglo**. Ako je netko od učenika proveo neko vrijeme u zemlji čiji jezik ne poznaje, može podijeliti kako mu je bilo u početku i što je doživio kao pomoć i podršku, a što mu je otežalo snalaženje. Možete s učenicima razgovarati o konkretnim načinima na koje oni mogu podržati novog učenika da se brže i lakše uklopi.
- Naglasite da od njih **očekujete prijateljsko i susretljivo ponašanje** prema novom učeniku.

2.2. UPIS UČENIKA U ŠKOLU I UPOZNAVANJE

Za stručne suradnike/ce i ravnatelje/ice:

Na službenom razgovoru u školi važno je **osigurati prevoditelja za ukrajinski** (ili ruski jezik) – traženjem od nadležnih institucija, organizacija koje se bave podrškom izbjeglicama, manjinskih društava, fakulteta, u lokalnoj zajednici (v. poglavlje *Razgovori posredovani prevođenjem*). Razgovor se može odvit i na engleskom jeziku ako ga roditelji govore. Na razgovoru je važno:

- saznati više **činjenica o učeniku**, njegovom dosadašnjem **školovanju** i **trenutnim životnim okolnostima**
- **predstaviti školu** i sustav obrazovanja u RH
- pojasniti učeniku i roditeljima **prava i obaveze**.

Na prvom razgovoru pokušajte stvoriti atmosferu dobrodošlice. Nastojte da prostorija u kojoj se odvija razgovor bude primjerene veličine i opremljena priborom za djecu (izbjegavati skučene i mračne prostorije). Prisjetite se da su **novi učenici vjerojatno tjeskobni** oko nove, nepoznate situacije, škole i osoba (preseljenje u novu školu zahtjevno je za učenika i u mirnodoposkoj situaciji). Srdačnim pristupom i davanjem informacija o novoj školi najlakše ćete umanjiti tjeskobu. Napominjemo da nije nužno da u prvom razgovoru kažete sve informacije (jer ih neće moći sve upamtiti), već one **najvažnije** koje su bitne za početno snalaženje.

Što sve ravnatelj/ce i stručni suradnici/e trebaju obuhvatiti u upisnom razgovoru

- Predstavite sebe i objasnite koja je vaša uloga u školi.
- Potrudite se **točno izgovoriti** i naučiti **ime** novog učenika.
- Prikupite **potrebne podatke od roditelja** (prethodno završeno obrazovanje, opći uspjeh, svjedodžbe o prethodnom školovanju⁸, eventualnu prisutnost zdravstvenih ili razvojnih teškoća, odnos prema nastavnim obavezama, gdje su trenutno smješteni, imaju li roditelji posao, kakvi su im uvjeti života).
- Pokušajte uspostaviti **kontakt s učenicom** (ako vidite da se učenik ustručava s vama razgovarati, prihvatite i nemojte inzistirati). Možete ga pitati koje predmete voli, a koji mu nisu dragi, da ispriča nešto o sebi, ponuditi da vam nešto nacрта ako je riječ o mlađem učeniku.
- I djetetu, i roditelju **pružite relevantne informacije o svojoj školi**: vrijeme početka i završetka nastave, izborne predmete / izvannastavne aktivnosti koje nudi vaša škola, postoji li mogućnost prehrane u školi, kada će dobiti udžbenike i školski pribor i sl. Poželjno je pokazati školski prostor (učionice, dvoranu, knjižnicu, blagovaonicu, igralište i dr.).
- Pojasnite osnovna školska **pravila** (npr. osnovne stavke kućnog reda škole, važnost pohađanja nastave, usklađivanje nastave u novoj školi i ukrajinskog *online* programa ako ga ima).
- Objasnite učeniku da će pohađati pripremnu nastavu hrvatskog jezika, da isprva **neće puno toga razumjeti i da je to uobičajeno**. Ohrabrite učenika da sudjeluje na nastavi koliko može i da će postupno razumijevati sve više, a da će učitelji jako cijeniti svaki uloženi **trud**. Recite učeniku da je školi važno da se osjeća **sigurno** i da vam izrazi svoje potrebe, da ste svjesni teškoća u komunikaciji, ali da ćete se potruditi da im izađete u susret. Potaknite ga da postavlja pitanja i imenujte kome se može javiti u slučaju da nešto treba.
- Škole koje imaju veći broj ukrajinskih izbjeglica mogu napraviti i **pisani podsjetnik s najčešće postavljanim pitanjima** i informacijama o školi, s mapom naselja, grada i sl.
- Zamolite roditelje za redovnu suradnju sa školom i iznesite im svoja očekivanja (npr. pratnja do škole, pomoć oko pisanja zadaća, redovna komunikacija sa školom). Pitajte ih na koji su način u Ukrajini običavali surađivati sa školom. Napomenite roditeljima da pri uobičajenim kontaktima sa školom najčešće neće biti prisutan prevoditelj, ali da ćete se truditi međusobno razumjeti i dogovoriti, jezičnoj barijeri unatoč (v. poglavlje *Komuniciranje uz jezičnu barijeru*). Važno je imati na umu da su, jednako kao i domicilni, roditelji raseljenih učenika različiti i da će neki više, a neki manje surađivati sa školom. Imajte u vidu i druga ograničenja ove suradnje te ih prema potrebi adresirajte (v. poglavlje *Suradnja s roditeljima*).
- Pozovite i roditelje i učenike da vas **pitaju što ih zanima**.
- Ako je učenik došao iz nekog od ratom zahvaćenog teritorija Ukrajine, možete pitati roditelja za izloženost ratnim prizorima i stradanjima, za gubitke članova obitelji i dr. (obavezno osigurajte da u tom slučaju **dijete ne bude prisutno u prostoriji**, već npr. u

8 Ako roditelji ne posjeduju svjedodžbe, prema uputi MZO-a upisuju se u odgovarajući razred na temelju potpisane izjave roditelja (MZO, 2022).

razgledavanju školskog prostora). Napominjemo da budete **pažljivi** i ne postavljate ova pitanja odmah na početku i pod svaku cijenu, već onda kad procijenite da vam se roditelj otvara i stječe povjerenje u vas. I roditelj je možda prošao traumatska iskustva o kojima mu/joj je teško govoriti. Ove informacije mogu se dobiti od roditelja i naknadno ukoliko vam budu potrebne.

- Po smještanju učenika u razredni odjel, organizirajte **upoznavanje djeteta s razrednikom/com** i dajte pisani raspored sati za razredni odjel te termine pohađanja pripremne nastave.



Iz prakse

Naše je malo mjesto primilo ukupno oko 400 izbjeglica, a u školu se upisalo 14 učenika. Bilo je puno izazova: npr. ukrajinski sustav srednjoškolskog obrazovanja sasvim je drugačiji od našeg, neki njihovi programi kod nas ne postoje, a polazak u osnovnu školu omogućuje se od 5. - 7. godine (pa su učenici istih razreda različitih godišta). U početku nam je bilo teško odlučiti u koje razrede smjestiti djecu. Primarni cilj je bio da se učenici dobro integriraju i da ne 'čame' po svojim sobama, već da izađu i druže se. Odlučili smo ih smještati po godištima i to se pokazalo kao dobra praksa. Omogućili smo i prohodnost među programima tamo gdje je to bilo moguće zbog poštovanja pedagoškog standarda. Npr. program hotelijersko-turistički tehničar kojeg nudi naša škola, nije bio poznat učenicima i dozvolili smo da ga isprobaju na neko vrijeme i promijene ako to žele.

Željka Brozović, ravnateljica, Srednja škola Plitvička jezera, Korenica

Ako je vaša škola primila više raseljenih učenika odjednom, poželjno je da ravnatelj i stručni suradnici organiziraju uvodni **roditeljski sastanak** (za roditelje ukrajinskih učenika) na kojem će se predstaviti i prenijeti relevantne informacije o funkcioniranju škole (npr. raspored redovne nastave, pripremne nastave, produženog boravka; raspored praznika i odmora za učenike, ponudu izvannastavnih aktivnosti i izbornih predmeta, obavijesti, kućni red, specifičnosti vaše škole i sl.)

Za učitelje i učiteljice:

Važno je da **svaki** predmetni ili razredni **učitelj i učiteljica** posveti malo vremena upoznavanju novih učenika i učenica iz Ukrajine. Na taj način postavljate dobar primjer, uključujete novog učenika i potičete bržu integraciju. Za to je najčešće dovoljno nekoliko minuta na početku sata ili tijekom odmora. Kad ih prvi put susretnete u učionici, ljubazno im pristupite, predstavite sebe i što predajete (i ovdje vrijede napomene o sporazumijevanju koje smo razrađivali ranije, v. poglavlje *Sporazumijevanje i jezik*). Da biste postavili dobar primjer, ispričajte im nešto o sebi, npr. 'Ja sam A., učiteljica Geografije, imam 39 godina, volim čitati i plesati, a ne volim kad pada kiša'. Zatim ih pozovite da oni vama kažu nešto o sebi – npr. iz kojeg grada dolaze, što vole, što ne vole, koji im je predmet bio najdraži u školi, a koji nisu voljeli i slično. Naučite točno izgovarati njihovo ime i potaknite druge učenike da čine to isto. Pokažite im udžbenike iz kojih će raditi i ostale potrebne materijale. Ohrabrite ih da vam se obrate ako nešto trebaju ili ne razumiju.

2.3. UČENIK/CA U RAZREDNOJ ZAJEDNICI

Da bi novi učenici i učenice iz Ukrajine na nastavi bili uspješni, presudno je da se u svojem razrednom odjelu osjećaju **sigurno i dobrodošlo**. Kako smo već napisali, u početku integracije je dobro angažman usmjeriti ka međusobnom upoznavanju i **stvaranju odnosa** s drugim učenicima, **neformalnom usvajanju jezika** kroz igru i razgovor. Svakako nastojte učenike i učenice iz Ukrajine **uključiti u razne aktivnosti** u školi u kojima se može sudjelovati neovisno o jezičnoj barijeri (sport, likovni, glazbeni sadržaji, izvanučionička nastava, izleti, izvannastavne aktivnosti). Ako se novi učenik dobro adaptira i počne usvajati jezik, bit će kasnije motiviran i za praćenje nastave.



Iz prakse

(...)

Najvažnije nam je bilo da ta djeca dolaze i sudjeluju koliko mogu, da se osjećaju dobrodošlo i ugodno. Zato smo omogućili da sudjeluju na praksi, što im je ipak bilo lakše nego da samo slušaju nastavu na jeziku kojeg ne govore. Ipak se na praksi može učiti na druge načine, gledanjem, oponašanjem što radi kolega, pristup je opušteniji i praktičniji, manje dolazi do izražaja jezična barijera i brže se savladava jezik.

Željka Brozović, ravnateljica, Srednja škola Plitvička jezera, Korenica



Primjer za ilustraciju: A što kažu djeca izbjeglice?

U psihologijskom istraživanju (Perić, 2018) intervjuirani su učenici izbjeglice koji su već nekoliko mjeseci išli u hrvatsku školu. Učenici su isticali koliko im je značajna potpora vršnjaka. Primjeri odgovora su:

Sviđaju mi se moji prijatelji iz razreda, oni pričaju sa mnom nekad engleski, nekad hrvatski i to je bolje jer mi kažu nešto na hrvatskom i onda prevedu i onda ja možda nešto mogu i naučiti. (Sahar, 13 godina)

Da, pomažu, ali ako ne razumijem ja netko priča engleskog i prevede i objasni mi na engleskom. (Arin, 15 godina)

Svi su dobri, ali ne da idemo negdje skupa. Kad ih vidim kažem: bok, kako si? I šalimo se u razredu i učim ih arapski i ako trebaju neku riječ na arapskom ja napišem. Sviđa mi se moj razred. (Arin, 15 godina)

Poželjno je da se škole, pogotovo u početnoj fazi uključivanja učenika izbjeglica, posvete **razvoju interkulturalnih kompetencija učenika i djelatnika**. Temeljne interkulturalne kompetencije podrazumijevaju znanja, vještine i stavove čiji je cilj bolje razumijevanje i djelotvorno ponašanje u susretu s osobama koje su jezično i kulturalno drugačije od nas, a stječu se kroz proces kontinuiranog kontakta i interakcije. Školama koje uključuju raseljene učenike predlažemo da svoje kurikulume obogate radionicama protiv predrasuda, poučavanjem o kulturalnim razlikama, brojnim zajedničkim aktivnostima domicilnih učenika i izbjeglica. Značajan poticaj integraciji škole mogu učiniti osiguravanjem neformalnih aktivnosti za učenje jezika, upoznavanje i druženje (kreativne radionice s učenicima i roditeljima;

uključivanje u izvannastavne aktivnosti, npr. zbor, sport, umjetničke aktivnosti, školske priredbe i sajmove; susreti i aktivnosti koje omogućuju kontakt domicilnih osoba i izbjeglica).

Dodatak 4 – Materijali i literatura za prevenciju nasilja i promicanje interkulturalnosti:

Šarene priče – priče za djecu i odrasle pristigle iz različitih kultura i vremena (2015). Zagreb: Centar za mirovne studije.

Munivrana, A., Morić, D., Pijaca Plavšić, E., Bajkuša, M., Rastović, M. i Kožić, V. (2021). Zbirka radionica Pokreni promjenu, *40 ideja za rad s djecom i mladima u području različitosti*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja

Projekt *Drugi* (Školski program HRT-a) (<http://projektdrugi.hrt.hr/>)

Jelić, M., Čorkalo Biruški, D., Stanković, N. i Vrdoljak, A. (2021) *Intervencijski programi poticanja školske integracije učenika izbjeglica u osnovnim školama: Priručnik za provedbu radionica suradničkog učenja i zamišljenog kontakta*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Svi smo mi djeca ovog svijeta: kako s učenicima razgovarati o izbjegličkoj krizi (2015). Zagreb: Forum za slobodu odgoja. (<https://fso.hr/fso-publikacije/svi-smo-mi-djeca-ovog-svijeta-kako-s-ucenicima-razgovarati-o-izbjegličkoj-krizi/>)

Kranjec, J., Vidović, T. (2015). *Prijedlog modela interkulturalnog obrazovanja u školama u svrhu izgradnje poštovanja i uzajamnog razumijevanja različitih grupa*. Zagreb: Centar za mirovne studije. (http://www.cms.hr/system/publication/pdf/65/Interkulturalizam_u_kolama_Kranjec.Vidovi_.pdf)

Bunčić, K., Ivković, Đ., Janković, J. i Penava, A. (2007). *Igrom do sebe*. Alinea.

Pregrad, J. (ur. Radočaj, T.) (2007). *Priručnik Projekt za sigurno i poticajno okruženje u školama – prevencija i borba protiv nasilja među djecom* (2003. – 2005.). UNICEF.

Praktične smjernice za olakšavanje integracije raseljenih učenika i učenica u razrednu sredinu

- **Podržite neformalno usvajanje jezika** – v. cjelinu *Sporazumijevanje i jezik*.
- Često **stvarajte mogućnosti** za međusobno **druženje** domicilnih učenika i raseljenih učenika aktivnostima u kojima mogu sudjelovati zajedno (npr. rad u paru ili skupini na nastavi, projektne aktivnosti koje učenici mogu zajedno raditi kod kuće; bilo kakve praktične aktivnosti koje se mogu izvoditi zajedno). Potičite zajedničku igru i interakciju u slobodnom vremenu i za vrijeme odmora.
- Omogućite da **učenik izbjeglica sjedi s učenicom** koji je **prijateljski** raspoložen i poticajan i želi prihvatiti ulogu učenika-mentora.
- Pokušajte osmisliti načine na koji novi učenik može **doprinijeti razrednoj zajednici** (Možda dobro igra nogomet? Lijepo crta? Zna raditi lijepe frizure?) ili se **povezati s drugim učenicima** (Živi li u neposrednoj blizini nekog od domicilnih učenika? Ide na ritmičku gimnastiku kao XY iz razreda?).

- **Nastojte uključiti učenika u izvannastavne/izvanškolske aktivnosti** (prethodno se raspitajte o njegovim interesima).
- **Opazajte** novog učenika i njegove (ne samo obrazovne) sposobnosti, vještine, interese, postignuća, potencijale. Pokušajte ga sagledati kao **osobu u cjelini**, mimo izbjegličkog identiteta i obrazovnog statusa.
- Suradujte s **roditeljima** i redovito im pružajte povratne informacije, ne samo o obrazovnom, već i socijalizacijskom napretku.
- Provodite **radionice** s ciljem razvoja interkulturalnih kompetencija, kohezije, solidarnosti, prihvaćanja različitosti. Nastavne pripreme koje uključuju razne aktivnosti donosimo u ovom priručniku, a u Dodatku 4 možete pronaći dodatnu literaturu.

2.4. SURADNJA S RODITELJIMA

Za dobre odnose i socijalizaciju raseljenih učenika, o čemu govorimo u ovom poglavlju, bitna je suradnja škole s roditeljima. Važno je imati na umu da su izbjegličke obitelji (kao i domicilne) heterogene po svojim iskustvima, očekivanjima, kulturnoj pozadini, motivaciji, spremnosti na angažman.

Uključenost roditelja izbjeglica u školovanje djece također je ograničena jezičnom barijerom (Vrdoljak i sur., 2021), različitim odgojnim pristupima i uvjerenjima roditelja (npr. da je školovanje djece odgovornost škole, a roditelji ne trebaju biti uključeni) i drugim životnim okolnostima (promjena socio-ekonomskog statusa, adaptacija na novi život, jezik, kulturu; nošenje s gubicima i promjenama). Obiteljska dinamika i uloge često se mijenjaju u izbjeglištvu: roditelji gube moć i autonomiju jer postaju ovisniji o drugima, uz gubitak profesionalne uloge i dosadašnje socijalne mreže. Djeca izbjeglice često imaju značajno veću odgovornost u svojim obiteljima od domicilnih učenika, jer preuzimaju uloge npr. *prevoditelja* (jer prvi usvoje jezik) ili *posrednika između dvije kulture* (jer svakodnevno idu u školu, susreću se s većim brojem ljudi, prisiljeni su se snalaziti u novoj okolini). Neka djeca preuzmu na sebe obvezu da svojim roditeljima olakšaju životne teškoće pa s previše odgovornosti brinu o mlađim ili starijim članovima obitelji (Čarija i Pejić, 2017). Kao posljedica toga može se desiti **prerano odrastanje** (eng. „adulthoodification“), tj. preuzimanje uloge odrasle osobe prije nego je dijete razvojno spremno na to (Puig, 2002). S obzirom da u svojim obiteljima najčešće prvi usvoje jezik, djeca izbjeglice tako prevode razgovore kod liječnika ili u drugim institucijama, prevode školske obavijesti, prenose poruke, plaćaju račune i dr. Ove činjenice treba imati na umu kako bismo **izbjegli dodatno opterećenje učenika** odgovornostima koje inače spadaju u roditeljsku domenu.

Svim spomenutim ograničenjima unatoč, odgovornost škole jest **da pokuša** uspostaviti partnerski odnos s roditeljima, a ovdje donosimo nekoliko praktičnih smjernica:

- **Na uvodnom razgovoru pozovite roditelje na suradnju** – prilikom upisa iznesite svoja očekivanja roditeljima o njihovom sudjelovanju (v. poglavlje *Upis i upoznavanje učenika*). Budite **dostupni** za roditeljska pitanja i dogovorite s roditeljima **kako s vama mogu komunicirati** i u koje vrijeme (e-poštom, telefonom, na redovnim informacijama za roditelje i dr.). Ohrabrite roditelje da vam se javljaju unatoč jezičnoj barijeri. Podatak o **terminu održavanja redovnih informacija** za roditelje dajte roditelju **napismeno** te ih pozovite da u početnom periodu dolaze **češće** (može doći i učenik pa je taj razgovor ujedno dobra prilika za temeljitu i sveobuhvatnu povratnu informaciju, v. cjelinu *Poučavanje i vrednovanje*). **Imenujte osobu** kojoj se učenici i roditelji javljaju za pitanja, eventualne poteškoće i dr.

- **Uložite trud da se sporazumijete s roditeljem** (o tome detaljnije pišemo u poglavlju *Komuniciranje uz jezičnu barijeru*). Svakako uputite poziv za redovni roditeljski sastanak nakon kojeg u individualnom razgovoru možete roditelju **dodatno pojasniti obavijesti** koje nije razumio. Nastojte **prevesti ili objasniti** roditeljima dokumente koje im šaljete na potpis (npr. razne suglasnosti). Za sve važne razgovore s roditeljima (npr. u vezi socijalnih, emocionalnih poteškoća i dr.), dogovorite sudjelovanje **prevoditelja**.

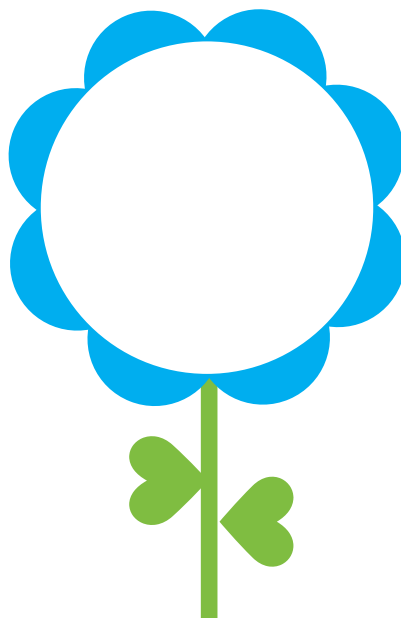


Iz prakse

Majka učenice čija sam razrednica se zaposlila u Hrvatskoj pa već dosta dobro razumije, a pomalo i govori hrvatski jezik. Komunikacija s majkom bila je zadovoljavajuća. Komunicirale smo SMS porukama pomoću Google translatora ili sam joj obavijesti slala u tiskanom obliku na ukrajinskom jeziku.

Danijela Prokopec, učiteljica geografije, OŠ Granešina, Zagreb

- **Iskažite interes i postupno gradite povjerenje i odnos** – kad budete imali priliku, posvetite vrijeme upoznavanju roditelja novih učenika. Pitajte ih da vam opišu na koji su način sudjelovali u školovanju djeteta u Ukrajini i izrazite važnost partnerske suradnje sa školom. Razgovarajte s njima o trenutnim okolnostima života (npr. uče li jezik, imaju li posao, od čega žive), pokušajte razumjeti vrijednosti i strukturu obitelji. Pružite im podršku u vidu logističkih informacija ako ih budu trebali (npr. gdje se nalazi ambulanta, pošta, crkva, zavod za zapošljavanje; kako upisati dijete na izvanškolsku aktivnost itd. – onoliko koliko možete u okviru svoje učiteljske uloge). Kad se odnos počne razvijati i uspostavite povjerenje, pitajte ih čime su se bavili u Ukrajini te ih, ako je to moguće, angažirajte u nekoj od aktivnosti kojom mogu pridonijeti (npr. volontiranjem na školskom sajmu, priredbi, Danu škole...). Kad se u vašoj školi bude održavala neka svečanost (npr. predstava, smotra, izložba i sl.) poželjno je da razrednik uputi poziv roditeljima (malo je vjerojatno da će roditelji raseljenih učenika čitati mrežnu stranicu škole na kojoj se te informacije obično nalaze).



3 NA NASTAVI: POUČAVANJE I VREDNOVANJE

3.1. POUČAVANJE

Kako smo već napomenuli, nitko ne može pratiti nastavu na jeziku koji ne razumije. **Ishodi učenja** koje nastojite postići s domicilnim učenicima naprosto su **nedostižni za učenika koji ne govori hrvatski jezik**. Stoga je na samom početku važno prilagoditi obrazovna očekivanja i zahtjeve.

U početnom razdoblju integracije naglasak stavite na:

- neformalno usvajanje jezika (na svakom predmetu)
- praktične aktivnosti, čak i ako nemaju veze s predmetom koji predajete
- uključivanje u sve aktivnosti u kojima učenik može sudjelovati.

Kad učenik donekle ovlada jezikom, trebat će pojašnjavaње upute ili zadatka (to može činiti predmetni učitelj ili razredni kolega). Ni **nekoliko mjeseci učenja jezika** u pravilu **nije dovoljno za potpuno razumijevanje** zahtjevnijih nastavnih sadržaja. Iako se učenik adekvatno govorno izražava koristeći svakodnevne termine, ne treba očekivati da će sasvim razumjeti pročitani tekst npr. iz povijesti ili književni tekst koji obiluje arhaizmima ili manje poznatim riječima. U priručniku *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika* (AZOO, 2012) možete pronaći više primjera iz prakse i ideja za obradu zahtjevnih obrazovnih sadržaja s inojezičnim učenicima, primjerice zavisnosloženih rečenica ili Šenoinih *Povjestica*.

Predlažemo da **na razini predmetnih/razrednih aktiva zajedno** osmišljavate i razmjenjujete sadržaje, aktivnosti i materijale prikladne za inojezične učenike. Pojedini entuzijastični učitelji već su razvili obrazovne sadržaje i na ukrajinskom jeziku koji se mogu pronaći na nastavničkim grupama na društvenim mrežama i međunarodnim platformama za učitelje.

Brojni nastavni materijali na ukrajinskom mogu se pronaći na sljedećim stranicama:

- **School Education Gateway** (2022), *Online educational resources in Ukrainian: schooling in Ukraine under adverse conditions*,
<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/latest/news/online-ed-resources-ua.htm>
- **Ukrajinska platforma za učenje na daljinu s nastavnim materijalima za učitelje** (5 – 11 godina),
<https://lms.e-school.net.ua/about>
- **Learning passport** (Unicef),
<https://ukraine.learningpassport.unicef.org/>.

U nastavku predlažemo neke **praktične smjernice za uključivanje u nastavu**. Prvo su navedene opće preporuke koje se odnose na sve predmete, a potom slijede preporuke specificirane prema skupinama srodnih predmeta.

Za sve predmete, neovisno o dobi:

- Na samom početku upisa novog učenika u školu, ponuditi učenicima neki od **slikovnih rječnika** (Ukrajinsko-hrvatski ili Englesko-hrvatski rječnik), a na kraju sata ga običi i potaknuti da ispriča što je naučio (slikovne rječnike možete besplatno preuzeti na sljedećim poveznicama:

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/af0e9d8c-ac59-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>,

<https://www.lingohut.com/hr/v519488/lekcije-ukrajinskog-jezika-upoznavanje-nekoga-ili>

<https://mzo.gov.hr/vijesti/ukrajinsko-hrvatski-hrvatsko-ukrajinski-razgovorni-prirucnik/4872>.

- Redovito **pozivati učenika/cu u konverzaciju** (s drugim učenicima, s učiteljima) – npr. potaknuti ga da opiše svoj dan riječima koje poznaje; pitati učenicu da nas nauči nekoliko riječi na svom jeziku, opiše kako voli provoditi slobodno vrijeme i sl. (ovo je važno ne samo zbog jezičnog usvajanja, nego i razvija osjećaj viđenosti i pripadanja, a posljedično utječe i na motivaciju učenika i spremnost za učenje).
- U početnom razdoblju zamolite učenika da vam pokaže što je učio tijekom *online* nastave kako biste stekli potpuniju sliku. Ako su mu dostupni, **neka vam pokažu nastavne materijale, zadaće, online udžbenik**. Osim na sadržaj, obratite pažnju i na **tipove zadataka**, kako su bile koncipirane zadaće (sve su to informacije koje će vam pomoći da prilagodite svoje poučavanje na način koji je učeniku već poznat). Razgovarajte s učenikom o svom predmetu i **sličnostima i razlikama** u sadržaju i poučavanju (ovo je posebno važno za starije učenike i učenice, kako bi oni s meta pozicije razumjeli što ih očekuje). Ako uočite značajne sličnosti u obradi pojedinih nastavnih cjelina, dozvolite da se učenik služi i ukrajinskim materijalima kao potporom u radu.
- Odvojite vrijeme u početnom razdoblju da porazgovarate s **učenikom o njegovom dosadašnjem školovanju u Ukrajini** (s naglaskom na predmet koji predajete) – u čemu je bio uspješan, što nije volio, koje metode učenja i poučavanja su do sad bile djelotvorne. Te vam informacije mogu postati orijentacija za izbor najučinkovitijih metoda poučavanja. Takve razgovore možete obaviti u sklopu redovnih obaveza, npr. dok domicilni učenici imaju 'tih rad' na nekom zadatku za koji procjenjujete da bi vašem inojezičnom učeniku bio prezahtjevan.
- Kao što i vaša motivacija za rad nije svaki dan jednaka, na nastavi možete očekivati da će **motivacija inojezičnog učenika varirati** (jer ne napreduje jednako kao i drugi učenici, jer ne razumije ono što na tom satu poučavate, jer ga mori neka životna briga – da nabrojimo samo osnovne razloge). Kad uočite da je motivacija snižena, možete: dati neki poseban zadatak koji učenik može savladati ili neku praktičnu aktivnost, porazgovarati s njim o nečem nevezanom za predmet, njegovim interesima izvan škole i/ili ga ohrabriti da je uobičajeno da slabije razumije i da će postupno postajati lakše. Uz dobar odnos učenik – učitelj, aktivnosti koje pozitivno utječu na motivaciju su učničko postavljanje vlastitih ciljeva i samovrednovanje (v. poglavlje *Vrednovanje*, odjeljak o formativnom vrednovanju).
- **Procijenite učenikovo znanje** – procjenu vršite kontinuirano i nenametljivo u početnom

periodu integracije, nudeći različite tipove zadataka, formativno vrednujući učenika na kreativne načine (v. odjeljak od formativnom vrednovanju, poglavlje *Vrednovanje*), tako da učenik dobije povratnu informaciju o svom napretku. **Uvažite** one zadatke u kojima učenik **postigne bolje rezultate**.

- **Ponudite učeniku zadatke** koje obrađujete na satu, uz češći individualni kontakt, **dodatna pojašnjavanja** i povratne informacije.



Iz prakse

S obzirom na poteškoće u razumijevanju hrvatskoga jezika, učenici je ipak s vremena na vrijeme opadala koncentracija i izgubila bi volju za učenjem. Tada bismo nas dvije malo porazgovarale o tome kako je i što učila u svojoj školi, kako izgleda nastava, koliko je učenika u njezinom razredu i sl. Učenica bi i ostalim učenicima opisala kako izgleda njihova učionica, koliko ocjena imaju i sl. Razgovarale smo i o obitelji, prijateljima... o svemu što joj u tom trenutku nedostajalo. Na taj način pokušale smo malo relaksirati nastavu koja joj je ipak zbog nepoznavanja jezika bila teška.

Marijana Martić, učiteljica matematike, OŠ Granešina, Zagreb

- Dobro je imati **fleksibilna i svakom učeniku individualno postavljena očekivanja**. Neki učenici unatoč jezičnoj barijeri i životnim poteškoćama brzo postižu napredak i lako uhvate korak s ostalim učenicima. Očekivanja nemojte postaviti odmah, već nakon početnog upoznavanja učenika i procjene znanja te ih revidirajte u odnosu na informacije koje dobivate od učenika.
- Kad god je to moguće, koristite interaktivne i slikovne **digitalne sadržaje, video materijale**, prezentacije.
- Svakako uključite učenika u svaki **rad u skupinama** ili paru.
- **Budite domišljati u davanju povratnih informacija** (v. poglavlje *Vrednovanje* – odjeljak o formativnom vrednovanju). Povratne informacije su za motivaciju učenika jako važne jer se prema njima može usmjeriti te zna gdje se nalazi u procesu svog napretka.
- Pohvalite svaki **trud i zalaganje** učenika.
- Ohrabrite ostale **učenike da povremeno pružaju obrazovnu podršku** novom učeniku.
- Ako imate takvu mogućnost, svakako uključite **volontersku pomoć** na nastavi ili za pisanje zadaća.





Primjer za ilustraciju: A što kažu djeca izbjeglice?

U psihologijskom istraživanju (Perić, 2018) intervjuirani su učenici izbjeglice koji su već nekoliko mjeseci išli u školu. Djeca su navodila da im je jako važna pomoć učitelja te koliko im je važno da im učitelji i nastavnici pokažu te ih upute u to što trebaju raditi te da im pomognu oko onoga što ne razumiju. Za ilustraciju ovdje donosimo nekoliko odgovora:

Zato što profesorica iz Matematika, ona dođe u sat i prije toga ona meni doći kod moja stolica i meni pomogni i kaže: imaš ova zadaća, imaš sutra ovo. I ja tako volim, ali ako netko pusti me i ne daje meni i ne dođe mi do stolica, to ne volim. Isto tako profesorica za Engleski isto meni daje zadaća i kaže meni da čitam ovako. (Malika, 13 godina)

Ona je jako dobra. I ja volim ona jako puno. I ona jako voli mene. I jako dobra... I ona što imam zadaća, ona reci i ona šta ja napisala, ona pomoć meni i reci šta moram napraviti za zadaća, a šta ne moram. Svaki put mi kaže. (Nawal, 9 godina)



Iz prakse

Koristila sam različite digitalne platforme za poučavanje (npr. u nastavi Prirode i društva ili Hrvatskog jezika) i tad bi učenik uvijek iskazivao više motivacije za rad, jer mu je lakše bilo pratiti slikovni i interaktivni sadržaj.

Mihaela Butumović, učiteljica razredne nastave, OŠ Granešina, Zagreb

Koristila sam se digitalnom platformom jedne izdavačke kuće – svi učenici imaju tablete pa smo vježbali zadatke u digitalnom obliku. Svi zadaci imaju kraće upute, lako ih je prevesti, a i mnogi s više teksta popraćeni su ilustracijama ili interaktivno. Tako je učenica bez većih poteškoća savladavala sadržaje.

Marijana Martić, učiteljica matematike, OŠ Granešina, Zagreb

U nastavku slijede preporuke organizirane prema konkretnim skupinama predmeta: a) jezični predmeti, b) Matematika, c) Priroda, Biologija, Povijest, Geografija, Fizika, Kemija i d) odgojni predmeti (Likovna, Glazbena i Tjelesna i zdravstvena kultura).

Jezični predmeti (Hrvatski jezik, Engleski jezik, Njemački jezik i dr.)

U jezičnim predmetima, učenika se može uključivati u nastavu kroz čitanje, pisanje i razgovor. Ako obrađujete književni tekst, ponudite novom učeniku da ga **pročita naglas**, neovisno o razumijevanju (motivirani razredni kolega može kasnije prevesti nekoliko ključnih pojmova). Ako obrađujete igrokaz ili dramsko djelo, svakako pokušajte uključiti učenika da **sudjeluje čitanjem svoje uloge** (prihvatite ako ne želi sudjelovati i ponudite ponovo nakon nekog vremena). Posudite u školskoj knjižnici različite **slikopriče** te ih ponudite učeniku. Potičite **pisano izražavanje na jednostavnijim zadacima** (npr. da opiše svoju sobu / omiljenu hranu / obitelj; ispriča kratku priču o sebi). Redovito stvarajte prostor za **govorno izražavanje**.

Ako obrađujete gramatiku, lektirne naslove ili drugi zahtjevan sadržaj koji vam se čini pretežak za novog učenika, možete mu dati poseban zadatak (npr. da prepriča ili nacrtaj svoj jučerašnji dan / omiljenu knjigu), možete dati neku fotografiju ili predmet pa da opisuje (usmeno ili pismeno, ovisno o preferencijama učenika). Ponudite i materijale za **kreativan rad**: stare časopise iz kojih učenik može izrezivati slike i slagati priču; bojice, paste, šarene papire za crtanje ili izradu stripova, glinamol/plastelin za izradu figurica (npr. glavnog lika nekog djela). Možete se koristiti i **digitalnim sadržajima**, od kojih su brojni već razvijeni za razne predmete i uzraste te se mogu pronaći na stranicama edutorij.e-skole.hr ili tesla.carnet.hr. Potaknite učenika na dolazak na dopunsku nastavu.



Iz prakse

Djevojčice su odmah bile uključene u pripremnu nastavu hrvatskoga jezika svaki dan i izvrsno su usvajale hrvatski jezik. Prilagodila sam raspored sati (kada su djevojčice na pripremljenoj nastavi, obrađivala bih sadržaje u koje su se učenice teže mogle uključiti). U Matematici je bilo najjednostavnije, posebno kod numeričkih zadataka. U Hrvatskom jeziku lako su usvojile vrste riječi. Pročitale bih rečenicu i pitala ih razumiju li. Ako ne, prevela bih i odredili bismo vrste riječi. Na Prirodi i društvu smo se služili slikama u udžbeniku i imenovanjem svega što vide na slikama. Kada smo obrađivali Grad Zagreb, djevojčice su napravile svaka svoj plakat (obišle su kulturne ustanove, crkve, trg... nacrtale su što su vidjele uz natpis na hrvatskom jeziku). Stručna služba škole angažirala je studentice pedagogije koje su pomagale djevojčicama (studentice bih prije početka nastave upoznala sa svojim planom rada i što smatram u čemu bi im trebale pomoći). Jedna od studentica je govorila ruski, što je bila velika pomoć.

Stella Gašpar, učiteljica razredne nastave, OŠ Gustava Krkleca, Zagreb

Matematika

Novom učeniku pokažite model rješavanja zadataka (npr. u udžbeniku) i zadajte mu nekoliko tipskih, jednostavnijih primjera kako bi stekao motivaciju i sigurnost. U početku zamolite nekog od zainteresiranih razrednih kolega da pomaže novom učeniku. Nastojte što češće fizički obići učenika i prekontrolirati napredak. Poželjno je davanje afirmativnih povratnih informacija. Za novog učenika izbjegavajte zadavati zadatke riječima. Koristite interaktivne sadržaje i digitalne alate, od kojih su brojni već razvijeni za razne predmete i uzraste te

se mogu pronaći na stranicama edutorij.e-skole.hr ili tesla.carnet.hr. Potaknite učenika na dolazak na dopunsku nastavu.



Iz prakse

Predajem Matematiku u osnovnoj školi i poučavala sam tri učenice iz Ukrajine – imenovat ću ih Prva, Druga i Treća. Kako je riječ o matematici čiji je jezik univerzalan, nije bilo većih problema prilikom rješavanja računskih zadataka. Rješavanje problemskih, tekstualnih zadataka bio je veći izazov. Teškoće u problemskim zadacima rješavali smo ili crtanjem, ili slikama, ili interaktivnim prikazom rješavanja nekog matematičkog problema. Prva učenica je na mobitel instalirala aplikaciju kojom je skenirala tekst zadatka koji bi se potom preveo na ukrajinski. To je malo olakšalo rad, uspijevala je razumjeti jednostavne tekstualne zadatke, ali kako taj doslovni prijevod ipak nije najsretnije rješenje, složeniji zadatci nisu bili jasni u potpunosti. Učenice su dobile udžbenike iz kojih su rješavale zadatke koje smo zajednički vježbali. Prva djevojčica već je ranije u ukrajinskoj školi obrađivala gradivo koje smo mi tek započinjali u petome razredu. U travnju smo učili razlomke, a u svibnju decimalne brojeve koje je učenica u Ukrajini učila i nastavila s učenjem u njihovoj online nastavi tako da je s ostatkom razreda uspijevala pratiti gradivo i aktivno se uključiti. Vježbali smo zadatke i putem digitalne platforme jednog izdavača. Svi zadaci imaju kraće upute, lako ih je bilo za prevesti, a i mnogi s više teksta popraćeni su ili ilustracijom ili interaktivno pa ih je učenica uspijevala bez većih poteškoća svladati. Treća učenica pokazivala je velike poteškoće u razumijevanju gradiva – nije znala objasniti niti pokazati u udžbeniku što je učila u školi u Ukrajini. Sjedila je s učenicom koja bi joj pomagala i pokazivala što treba zapisati, u udžbeniku označila zadatak koji zajedno rješavamo i sl. Bila je dosta nemotivirana za rad. Matematika je specifična u odnosu na druge predmete, znakovi računskih operacija, brojevi, računanje... isti su svugdje, pa je u tom smislu lakša za razumijevanje.

Marijana Martić, učiteljica matematike, OŠ Granešina, Zagreb

Priroda, Biologija, Povijest, Geografija, Fizika, Kemija

Činjenicu da imate učenika kojem hrvatski nije materinji jezik shvatite kao profesionalni izazov. Upuštanjem u savladavanje tog izazova vaša nastava i metode postat će kreativniji, pronaći ćete nove načine da prenesete gradivo i dodatno izbrusiti profesionalne kompetencije.

Kad god je to moguće, koristite praktične zadatke, pokuse, vježbe, projektnu nastavu. Pronađite materijale koji nastavnu cjelinu prikazuju vizualima, slikovnom mentalnom mapom, slijedom događaja u stripu i sl. Ključne pojmove povežite sa slikom (npr. pokazati učeniku sliku u udžbeniku, primjer: *Ovo je atom*) uz kraću definiciju s dodatnim pojašnjenjem.

Iz Prirode i Biologije učeniku možete dati slikovni model s označenim nazivima (npr. ljudsko tijelo, dijelovi cvijeta, dijelovi stanice, probavnog, krvožilnog sustava itd.). U nastavi Povijesti početno koristite vremenske crte i slijepe karte na koje učenik ucrtava pojmove. U Geografiji također koristite zemljovide, globus, reljefne karte i slikovne prikaze sadržaja koje možete pronaći u udžbeniku. Možete se koristiti i digitalnim sadržajima, od kojih su brojni već razvijeni za razne predmete i uzraste te se mogu pronaći na stranicama edutorij.e-skole.hr ili tesla.carnet.hr. Potaknite učenika na dolazak na dopunsku nastavu.



Iz prakse

Većinu geografskih pojmova, pojava i procesa moguće je prikazati sličicama ili video materijalom. Primjerice, tema o vodi na Zemlji bila je vrlo zahvalna za poučavanje. Pronašla sam na internetu udžbenike iz ukrajinskog predmeta Prirodoslovlje. U 5. razredu uče vodu na Zemlji, doduše imaju kurikulum drukčiji od nas - u tu su temu integrirani i sadržaji iz Kemije, Fizike i Biologije, no ja sam poučavala sadržaje po hrvatskom kurikulumu. Uglavnom sam za odjeljenja u kojima su bile učenice iz Ukrajine pravila prezentacije na ukrajinskom i hrvatskom jeziku. Budući da je nastava na hrvatskom jeziku, trebalo je djevojčicama prezentirati gradivo kako bi ga razumjele i kako bi se što aktivnije uključile u rad. Pojmove/pojave/procese prikazala sam slikom i tražila učenice da mi kažu kako tu pojavu zovu na ukrajinskom jeziku. Uz sliku geografskog pojma/pojave/procesa zapisala sam naziv na hrvatskom i ukrajinskom jeziku (prethodno sam ja naučila pojam) i objašnjenje na ukrajinskom. Hrvatskim učenicima objašnjenja pojmova koje su trebali zapisati u bilježnicu sam diktirala ili zapisivala na ploču, a djevojčice iz Ukrajine prepisivale su bilješke iz prezentacije. Učenice su dobile i slijepe karte na kojima su pomoću karata u atlasu trebale upisivati kartografske pojmove na hrvatskom jeziku.

Danijela Prokopec, učiteljica geografije, OŠ Granešina, Zagreb

Odgojni predmeti (Likovna, Glazbena i Tjelesna i zdravstvena kultura)

Svakako uključite učenika u sve što radite na nastavi, uz svijest da će učenik možda slabije razumjeti uputu. Iskažite interes za kulturnu baštinu učenikove zemlje pa na nastavi poslušajte narodnu/popularnu ukrajinsku pjesmu; slike, fotografije, arhitekturu ili suvremeni dizajn ukrajinskih umjetnika; uspjehe sportskih reprezentacija. Ako uočite talent za neko od područja, nastojte usmjeriti učenika u daljnji razvoj (npr. sudjelovanjem u izvannastavnim ili izvanškolskim aktivnostima). Svakako izvjesite likovne radove svojih novih učenika na zajednički pano.



Iz prakse

U Likovnoj kulturi učenici prate i praktično rade sve što i hrvatski učenici. Također rade prezentacije o kulturnim, povijesnim znamenitostima i osobama iz njihove domovine. Radove prezentiraju na jeziku kojeg znaju.

Iva Štefanac, profesorica likovne kulture, OŠ dr. Franje Tuđmana, Korenica

Glazba je univerzalni jezik, bez problema učenik sudjeluje u aktivnostima i nastavi, uvijek pratim raspoloženje učenika na satu te sukladno tome radimo.

Zrinka Lovrić, učiteljica glazbene kulture, OŠ Josipa Zorića, Dugo Selo

3.2. VREDNOVANJE

Vrednovanje je jedno od najosjetljivijih područja odgojno-obrazovnog procesa, jer se na temelju njega donose važne odluke o učenikovoju budućnosti, a može i značajno utjecati na učenički pristup i motivaciju.

Osim korištenja **objektivnih informacija o postignutim ishodima**, za vrednovanje inojezičnih učenika potrebno je uzeti u obzir **psihofizičko stanje djeteta te poznavanje hrvatskog jezika**. Uvid u te elemente za svako specifično dijete može imati jedino djetetov učitelj, odnosno stručni suradnici škole. Stoga je važno napraviti pedagošku procjenu u samoj školi, a učitelji i stručni suradnici trebaju **zajednički pratiti obrazovni napredak učenika**, uvažavajući **okolnosti djetetovog života koje utječu na proces učenja**. Pratite službene preporuke, a u slučaju nedoumica oko vrednovanja inojezičnih učenika, možete kontaktirati s nadležnim savjetnikom pri Agenciji za odgoj i obrazovanje ili s Ministarstvom znanosti i obrazovanja. I nadležna tijela trebaju prepoznati da je to dodatni rad učitelja te omogućiti dodatnu edukaciju kako bi se pedagoška procjena obavila što kvalitetnije.

Opće smjernice za vrednovanje (koje se odnose na sve učenike) mogu se pronaći na sljedećoj poveznici:

<https://skolazazivot.hr/objavljene-smjernice-za-vrednovanje-procesa-ucenja-i-ostvarenosti-ishoda-u-osnovnoskolskome-i-srednjoskolskome-odgoju-i-obrazovanju/>.

U nastavku donosimo specifične smjernice vezane za **vrednovanje inojezičnih učenika**:

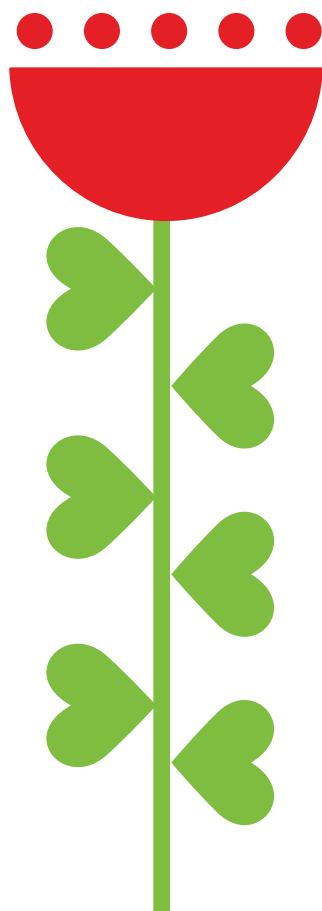
- vrednovanju i ocjenjivanju treba **pristupiti individualno**, uzimajući u obzir činjenice o učenikovom kontinuitetu dosadašnjeg školovanja, nedovoljno poznavanje jezika, izazove prilagodbe, drugačije nastavne planove i programe i dr.
- umjesto sumativnog, u početku se oslanjajte na **formativno vrednovanje**. Cilj formativnog vrednovanja nije numeričko iskazivanje ostvarenosti ishoda, već učinkovita **povratna informacija o procesu učenja** (u čemu je učenik napredovao, što je usvojio, na čemu još treba raditi). Povratne informacije dajte osobno učeniku koristeći se lako razumljivim terminima. Poduprite učenika na samovrednovanje (prijedlozi za samovrednovanje nalaze su u Dodatku ovog poglavlja). Ovakav tip vrednovanja u pravilu na učenike djeluje motivirajuće.
- pri brojčanom ocjenjivanju, preporuča se uzeti u obzir **učenikov odnos prema radu i osobni ostvareni napredak**
- ostvarenost odgojno-obrazovnih ishoda preporuča se vrednovati u onom obliku u kojem **nepoznavanje hrvatskog jezika najmanje ometa iskazivanje naučenog** (koristeći slikovne materijale, karte, praktične radove, pokuse, projektne radove i dr.)
- **ne preporuča se brojčano ocjenjivanje** sadržaja za čije je savladavanje potrebna visoka razina poznavanja hrvatskog jezika (jer inače vrednujemo poznavanje hrvatskog jezika, a ne sadržaj provjere)
- preporučamo da se **sadržaj provjere znanja** unaprijed najavi učeniku s pripremljenim **pitanjima i zadacima za vježbu** (pogotovo ako je ishod te provjere brojčano ocjenjivanje, a ne npr. inicijalna provjera)
- prilikom pisanih provjera, **koristite se zadacima na zaokruživanje ili nadopunjavanje**, uz slikovne prikaze pojma

- na pogreške u izgovoru i pisanju može se **ukazati**, ali ih ne uzimati u obzir pri ocjenjivanju
- preporuča se **dogovaranje** elemenata i načina vrednovanja **na razini predmetnih aktiva**, a u dogovoru sa stručnim timom škole, uzimajući u obzir **najbolji interes djeteta**.

Dodatak 5: PRIJEDLOZI ZA UČENIČKO SAMOVREDNOVANJE (mogu se koristiti u radu sa svim učenicima i učenicama)

Samovrednovanje učenika može se uključiti kao kratka aktivnost na početku ili kraju sata i obično ne iziskuje više od nekoliko minuta. Niže su navedeni neki prijedlozi:

- učenicima podijeliti papiriće u 3 boje, od kojih svaka označava koliko je učenik razumio današnju nastavnu jedinicu (npr. u bojama semafora, crvena: *ništa nisam shvatio*, žuta: *djelomično sam shvatio*, zelena: *sve sam shvatio*). Na kraju sata, vi navodite obrađivane ključne pojmove, a učenici podižu papiriće koji se odnose na njih (umjesto papirića u boji, mogu se koristiti bilo koji drugi simboli, npr. emotikoni (tzv. smajlići), bojice, različiti položaji dlana (npr. palac gore/dolje) itd.
- nacrtajte na ploči dugačku crtu, na jednom kraju označiti 'nisam shvatio', na drugoj 'sve sam shvatio'. Učenici na ploči označavaju svoje mjesto na crti.
- ulazne i izlazne kartice jednostavan su način formativnog vrednovanja. Riječ je o kratkim upitnicima (3 – 4 pitanja) koja možete unaprijed pripremiti i podijeliti učenicima svaki put kad vam je važno dobiti od njih povratnu informaciju o procesu učenja (npr. nakon obrade nastavne cjeline, prije ponavljanja za ispit i sl.). Pitanja prilagodite svom predmetu, a ovdje navodimo široko primjenjiv primjer: a) Napiši 3 stvari koje si danas naučio, b) Navedi 1 ili 2 pojma o kojima želiš znati više, c) Postavi 1 pitanje o današnjoj lekciji.



4 MENTALNO ZDRAVLJE RASELJENIH UČENIKA I UČENICA

Osobe koje žive u izbjeglištvu u većem su riziku za razvoj teškoća mentalnog zdravlja od opće populacije (WHO, 2021). Iako su danas raseljeni učenici u sigurnoj zemlji bez rata, postoje neke okolnosti koje izbjeglički život čine osobito teškim – dugotrajna neizvjesnost, smanjena mogućnost utjecaja na svoj život, sudbina članova obitelji i imovine, ovisnost o drugima, gubitak dosadašnjeg socio-ekonomskog statusa i dr. (Ajduković, 1996). To je važno zapamtiti kako bismo razvili i zadržali senzibilitet prema specifičnostima života u izbjeglištvu u odnosu na živote opće populacije.

No ne smijemo zaboraviti na još jednu važnu činjenicu: **raseljene osobe iz Ukrajine nisu homogena skupina**. U svojim učionicama susretat ćete ukrajinske učenike/ce koji će brzo i lako savladati hrvatski jezik, rado sudjelovati u svim aktivnostima i bez problema sklapati nova prijateljstva i čiji će se roditelji, unatoč jezičnoj barijeri, izrazito aktivno uključiti u školovanje svog djeteta. A možda ćete susresti i učenika koji će u početku uglavnom zuriti kroz prozor ili učenicu koja će s nastave često izostajati. Netko će možda crtati zastrašujuće ratne prizore, a drugi se sakriti pod stol ili trznuti na jake zvukove. Sve su to uobičajene pojave i u sljedećem ćemo se poglavlju detaljnije pozabaviti temom mentalnog zdravlja raseljenih učenika, s posebnim naglaskom na gubitke i traumu. Želja nam je ojačati vaše kapacitete i kompetencije da se nosite s takvim situacijama, a znanja koja nastojimo prenijeti ovim poglavljem primjenjiva su na sve učenike koji su doživjeli gubitke i/ili traumu.

Ovo poglavlje nadopunjuje napore raznih aktera da prodube ulogu škole u zaštiti mentalnog zdravlja učenika i nadopunjava se s drugim inicijativama, poput *PomoziDa* (Hrvatski zavod za javno zdravstvo), *Škole podrške* (UNICEF i Forum za slobodu odgoja) i sl.

4.1. GUBICI

Svaki učenik i roditelj iz Ukrajine, čak i ako je imao sreću da nije proživio traumatsko iskustvo, **nedavno je proživio velik broj gubitaka** (doma, proširene obitelji, prijatelja...) – jednostavnom činjenicom da je iz svog dosadašnjeg života izmješten u novu državu, jezik i kulturu. Iako se pojam gubitka kolokvijalno uglavnom vezuje za **smrti ili nestanke bliskih osoba**, gubici mogu biti:

- **materijalna dobra** (dom, novac, obiteljske uspomene, osobne stvari, predmeti sa sentimentalnom vrijednošću)
- **socijalni odnosi** (prijatelji iz škole / s posla, susjedi, rodbina, cjelokupna socijalna mreža)
- **apstraktne vrijednosti** (osjećaj sigurnosti i pripadnosti, uvjerenja o svijetu i ljudima, vrijednosti...).

Tugovanje je uobičajena reakcija na gubitak, a njegove su funkcije neophodne i specifične: da tugujuća osoba ostane u kontaktu s onim što je izgubljeno sve dok joj je to potrebno, da se pritom postupno prilagođava na život bez onog čega više nema i da prihvati činjenicu da život više nikad neće biti isti kao prije (Subotić, 1995).

U životu s puno neizvjesnosti nema sigurnog prostora za proradu gubitaka, a u izbjeglištvu osoba nema uobičajenu mrežu socijalne podrške, što proces tugovanja dodatno otežava.

4.2. TRAUMA

Stanje rata značajno povećava šansu za doživljavanje traumatskih iskustava. Najkraće rečeno, **trauma je iskustvo (ili svjedočenje) životno ugrožavajućem događaju** (npr. bombardiranje, pucnjava, nasilni događaji; ali i mirnodopski događaji poput prometne nesreće, nasilja u obitelji, zlostavljanja itd.). Važno je zapamtiti da je traumatsko iskustvo ekstremno neugodno za **gotovo sve ljude**, a reakcije na traumu su **univerzalne** i neizbježne. U trenutku izlaganja traumatskom događaju naš organizam radi pojačano: mobiliziraju se svi unutarnji resursi, tijelo ulazi u stanje preživljavanja, procesiraju se i pamte sve ugrožavajuće informacije, kao i podaci bitni za preživljavanje. Sve informacije koje smo u tom trenutku zapazili (slike, zvukovi, mirisi...) pamte se izuzetno dugo, intenzivno i detaljno; moguće su i namećuće slike zvukovi i misli (Subotić, 1996). To je biološka reakcija izvan naše kontrole. Tipične reakcije na traumatsko iskustvo uključuju:

- a. **tjelesne reakcije:** hiperpobudnost, mišićna napetost, poteškoće s disanjem, spavanjem, probavom; nemogućnost opuštanja, stezanje u plućima, pojava noćnog mokrenja kod djece i dr.
- b. **neugodni i intenzivni osjećaji:** strah, bespomoćnost, krivnja, obeshrabrenost, tuga, pojačana zabrinutost, ljutnja, stanje zaleđenosti/otupljenosti (kao da nema osjećaja)
- c. **kognitivne reakcije:** poteškoće koncentracije, zbunjenost i dezorijentiranost, gubitak dosadašnjih interesa
- d. **ponašanje:** izoliranje, 'ljepljivost' za sigurne osobe i prostore, intenzivne reakcije na razne događaje (npr. trzanje na zvukove, intenzivna frustracija jer nešto ne ide po planu)
- e. **ugroženi stavovi o životu i svijetu:** 'svijet oko mene više nije sigurno i predvidljivo mjesto'; ugrožen osjećaj sigurnosti, pravednosti, predvidljivosti, promjena smisla života.

Važno je zapamtiti da nabrojane reakcije nisu patološke, već predstavljaju **normalan odgovor na nenormalne okolnosti**. Pojednostavljeno rečeno, trauma nije bolest, nego ranjenost (izvorno na grčkom, riječ *trauma* znači rana ili ozljeda). Ovo je važno zapamtiti kako bismo u slučaju pojave traumatskih reakcija (npr. plakanja učenika ili trzanja na jake zvukove) znali da je to uobičajeno u okolnostima traume i da **podršku možemo pružiti neposredno: empatijom, toplinom i razumijevanjem**.

4.3. PRUŽANJE PODRŠKE OSOBAMA KOJE SU PREŽIVJELE TRAUMU I GUBITKE

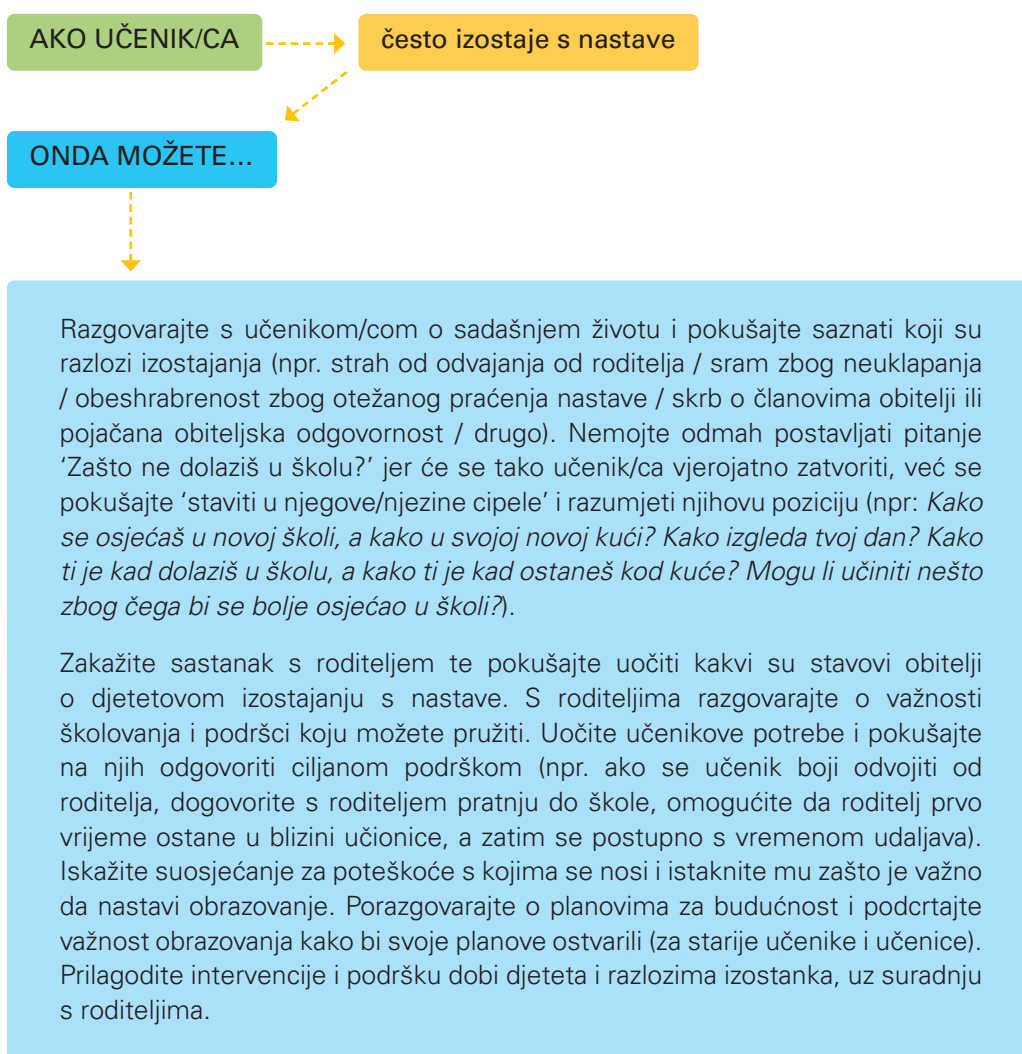
Pružanje podrške traumatiziranim osobama može se podijeliti u tri faze: a) **dok trauma još traje**, b) **neposredno nakon** traumatskog događaja i c) **kasnije** (što može biti i godinama kasnije, najčešće kroz psihoterapiju) (Pregrad, 2018). Iako su učenici raseljeni iz Ukrajine danas na sigurnom, za mnoge od njih trauma još traje – nekima je otac / ujak / stariji brat u vojsci, ne znaju što će biti s njihovom kućom i gradom ili su iza sebe ostavili obitelj u ratom zahvaćenom teritoriju.

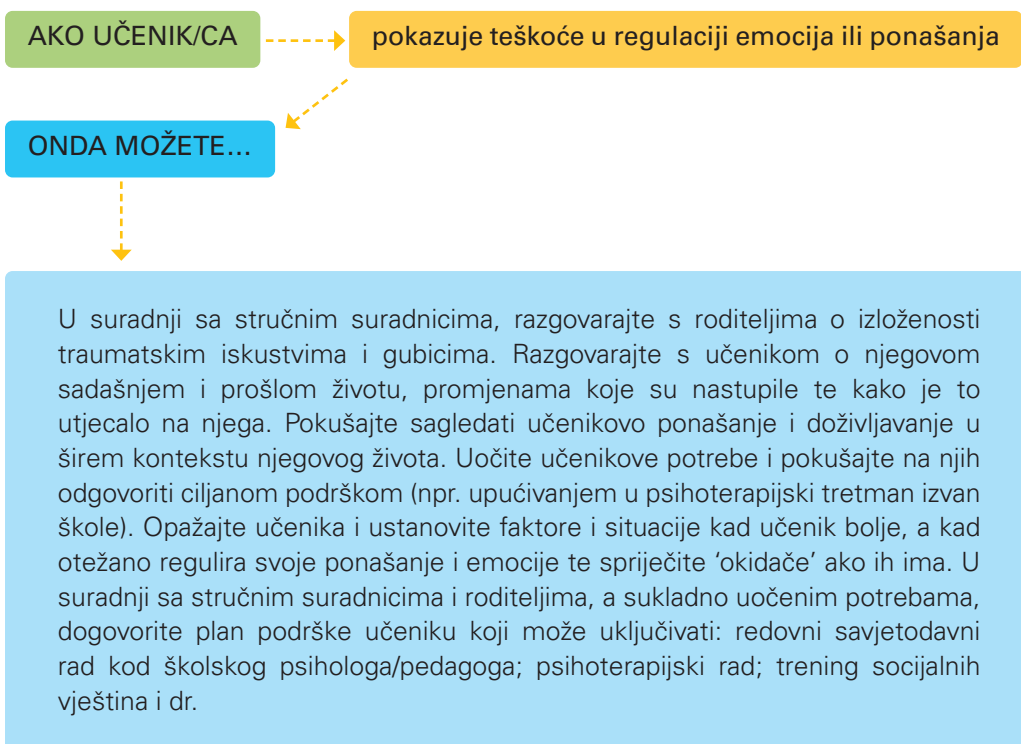
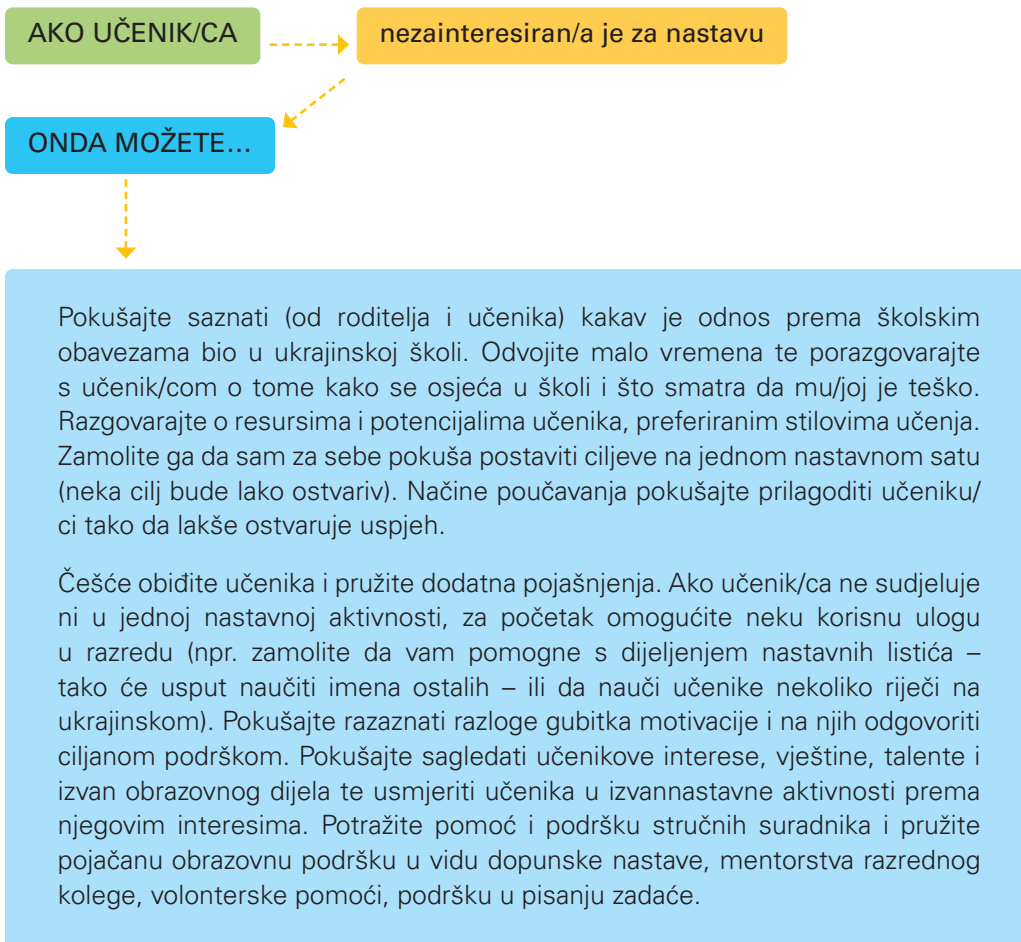
Dok trauma traje, podrška se pruža kroz: **osjećaj sigurnosti, razumijevanje i normalizaciju traumatskih reakcija, podršku u nošenju s teškim događajima**. Neposredno nakon traume, podršku pružamo kroz **sigurnost, pripadnost novim socijalnim krugovima, normalizaciju života**.

Sada možemo lakše odgovoriti na pitanje: **Što trebaju raseljeni učenici i učenice, a da im to možemo pružiti u školi?**

Možemo im pružiti:

- **osjećaj sigurnosti** (od opasnosti, prijatni, nasilja)
- **stabilnost i strukturu** (kad je život kaotičan, struktura i raspored uobičajenog školskog dana često djeluje ljekovito)
- **osjećaj pripadnosti i nove socijalne krugove** (jer su to prirodni i najljekovitiji načini za oporavak i prilagodbu na novi život)
- **strpljenje odraslih za izražavanje osjećaja** i
- **nastavak uobičajenih aktivnosti primjerenih dobi**.





4.4. ŠTO UČITELJI/CE MOGU NEPOSREDNO NAPRAVITI AKO UČENIK POČNE ISPOLJAVATI TRAUMATSKE REAKCIJE U ŠKOLI:

- razumjeti da su traumatske reakcije **normalne reakcije na nenormalne okolnosti**
- **normalizirati** reakciju učenika ('Normalno je i uobičajeno da ti je teško.')
- **objasniti i ostalim učenicima** da je uobičajeno plakati / biti napetiji / podražljiviji / odsutan duhom nakon teških životnih događaja
- fizički sjesti bliže učeniku, uspostaviti kontakt očima, **iskazati suosjećanje** (riječima, facijalnom ekspresijom, toplim pogledom i glasom) – jer suosjećanje vraća poljuljanu vjeru u ljude
- pitati učenika želi li s vama (ili nekim drugim) **porazgovarati o onom što ga je uznemirilo** (ako prihvati, saslušajte i postavljajte potpitanja s ciljem boljeg razumijevanja učenikove situacije)
- novom učeniku omogućiti što više **izbora**, jer to vraća izgubljeni osjećaj kontrole (da si izabere zadatak za zadaću, kreativnu aktivnost, mjesto za sjedenje...)
- mlađu se djecu može utješiti fizičkim kontaktom (npr. polaganjem ruke na rame), a starijima ponuditi zagrljaj ako to smatrate prikladnim (obavezno upitati učenika/cu: *Smijem li te zagrliti?*). Uz poštovanje postojećih pravila fizičkog kontakta s učenicima, imajte na umu da su ukrajinski učenici u posebno ranjivom položaju i zato budite posebno svjesni njihovih granica.
- na početku učenikove integracije, **sniziti očekivanja za kognitivne aktivnosti**, nuditi što više praktičnih aktivnosti
- raditi na **prihvatanju učenika u novu razrednu sredinu** (jer su osjećaj pripadnosti i socijalna podrška 'prirodni' lijek koji olakšava oporavak).

Svi djelatnici škola dužni su se pridržavati važećih protokola o sprečavanju i zaštiti od seksualnog uznemiravanja, zlostavljanja i iskorištavanja, posebno uzimajući u obzir ranjivost položaja učenika/ca u izbjeglištvu i njihovu ovisnost o tuđoj pomoći (PSEA, UNHCR, 2004).



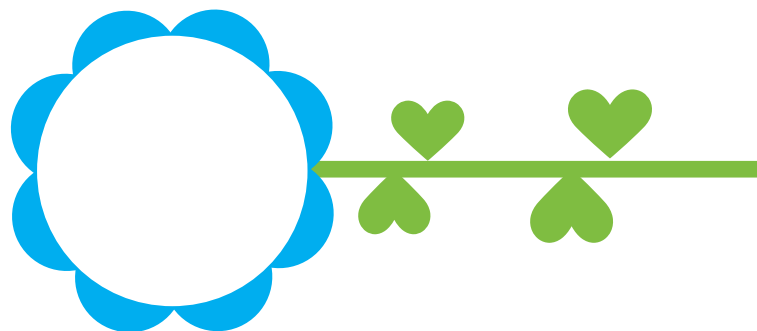
Iz prakse

(...)

Neke je učenike bilo teško nagovoriti da dođu u školu. I mi smo ovdje doživjeli rat i razumjeli smo kako se osjećaju - oni su se željeli vratiti kućama, samo to im je bilo važno. Pomogli smo im da razumiju kako je važno nastaviti svoje obrazovanje, da je to dobro za njih. U nedostatku informacija, nit vodilja nam je bila dobrobit i interes djece i ta perspektiva nam je rasvijetlila brojne nedoumice. Za prevođenje smo angažirali jednu djevojku iz našeg mjesta koja je studirala ruski. Velika potpora došla je i od lokalne zajednice koja je pronašla sredstva i angažirala jednu mladu Ukrajinu koja je bila koordinator za izbjeglice u našem gradu. Ona bi nam prevodila razgovore i prenosila učenicima i roditeljima obavijesti. Uz njenu pomoć smo uspjeli motivirati neke učenike da ipak pokušaju doći u školu.

Željka Brozović, ravnateljica Srednja škola Plitvička jezera, Korenica

5 BRIGA O SEBI



Najvrjedniji resurs koji škole imaju prilikom integracije izbjeglica su **ljudi** – učitelji i učiteljice, stručni suradnici i suradnice, ravnateljice i ravnatelji. Upravo zbog toga, ovo poglavlje posvećujemo **brizi za mentalno zdravlje ljudi koji rade s ranjivim skupinama**. Ranjive skupine zahtijevaju dodatnu podršku, a u školi ih susrećemo više: djeca s teškoćama u razvoju / zdravstvenim problemima, žrtve nasilja, učenici koji odrastaju u depriviranim uvjetima, izbjeglice i drugi. Posao učitelja u radu s ranjivim skupinama **poprima obilježja pomagačkog zanimanja** i uključuje dodatne izvore profesionalnog stresa.

Pružanje potpore ranjivim skupinama je teško jer **osobi ne možemo dati ono što najviše treba** (zdravlje, vratiti preminulog roditelja ili razrušen dom, zaustaviti rat), a ponekad nas život te osobe podsjeća na naše okolnosti. Zbog toga se često osjećamo:

- **bespomoćno** (jer su problemi preveliki, a resursi preskromni pa 'ionako ništa ne možemo')
- **ljutito, frustrirano** (jer ne možemo učiniti puno)
- **preuzimamo previše odgovornosti** ('uloga spasitelja', ostajemo sve duže na poslu i preuzimamo sve više novih zaduženja).

Pomagačka zanimanja su stresogena jer uključuju **uživljavanje u emocionalna stanja** drugih, izloženost tužnim i teškim pričama i životnim gubicima, što može biti preplavljujuće. Istodobno, **pomagači su suočeni s ograničenim izvorima pomoći** (Ajduković, 1994).

Briga za mentalno zdravlje školskog osoblja ne može biti samo odgovornost pojedinca. Poželjno je da **ravnatelj/ce i nadležne institucije** imaju u vidu rizike psihološkog opterećenja svojih djelatnika i djelatnica te da u svojim školama **organiziraju oblike profesionalne pomoći**: superviziju, grupe podrške, prostor za neformalnu uzajamnu podršku, stručne konzultacije, edukacije o radu s ranjivim skupinama i samopomoći.

Sagorijevanje na poslu (engl. *burnout*) jedna je od uobičajenih posljedica pomagačkog rada što uključuje da osoba nakon određenog vremena postane nemotivirana za posao, obeshrabrena, osjeća prazninu. Vidljivi su tjelesni simptomi stresa, smanjenje obrambenih sposobnosti organizma, a **razumijevanje** za osobe u nevolji **zamjenjuje cinizam ili ravnodušnost** (Ajduković, 1994). Sagorijevanje na poslu kumulativan je proces, ne dolazi preko noći i važno je uočiti rane znakove kako bi se taj proces na vrijeme mogao zaustaviti.

Što ravnatelj/ce (i nadležne institucije) mogu učiniti u brizi za mentalno zdravlje djelatnika/ca škole?

- osigurati **redovite supervizije** sa svrhom osnaživanja i podrške zaposlenicima (važno je zapamtiti da sudjelovanje u superviziji mora biti dobrovoljno)
- omogućiti **stručna usavršavanja** (razvijanje konkretnih alata i vještina za rad s ranjivim skupinama, razvoj sustručnjačke podrške, vještine samopomoći)
- osigurati **fizički prostor** za djelatnike u kojem se mogu družiti, razmjenjivati iskustva i uzajamno podržavati
- osigurati **jasnu podjelu posla, uloga i odgovornosti** (što je čija odgovornost)
- voditi računa o **granicama između poslovnog i privatnog vremena** (ne kontaktirati s djelatnicima izvan radnog vremena).

5.1. ZDRAVE STRATEGIJE SUOČAVANJA S RADNIM STRESOM

- **Jasna granica između privatnog i poslovnog vremena** – ovo je izrazito važno za prevenciju stresa i sagorijevanja na poslu. Pandemijski rad od kuće za mnoge je izbrisao granicu između privatnog i poslovnog vremena. Zadržavanje granica privatnog vremena uključuje da **naučite malo češće reći 'ne' i odložite zadatak za vrijeme kad ste na poslu**. To uključuje i pisanje e-pošte ili odgovaranje na poruke i pozive vezane za posao. Kad završite s poslom za taj dan, predlažemo da isključite obavijesti (notifikacije) o primljenim poslovnim porukama na mobilnom uređaju.
- **Dijeljenje vlastitih iskustava, teškoća u radu, doživljaja i osjećaja** – to mogu biti kolege, partneri, prijatelji, rodbina. Pronađite osobu u svojem okruženja koja vas sluša i razumije. Ako imate mogućnost, svakako se uključite u **supervizijske grupe ili grupe podrške za učitelje**.
- Jasno poznavanje **okvira svoje učiteljske uloge**, radnih zadataka i odgovornosti (što jest, a što nije moja odgovornost).
- **Tjelesna aktivnost** – intenzivne emocije stvaraju tjelesnu tenziju koju je važno isprazniti, potrošiti, inače je opuštanje i umirivanje otežano. To može biti bilo koja aerobna aktivnost od koje osjetite pojačani puls i znojenje (**kućanski se poslovi ne računaju** kao aerobna tjelesna aktivnost). Možete trčati, brzo hodati, otići u teretanu, voziti bicikl, planinariti, plivati, cijepati drva, kopati. Važno je da se višak napetosti potroši iz tijela.
- **Vježbe opuštanja** – opuštanje i tjelesno smirenje doći će lako ako ste prethodno potrošili višak tjelesne napetosti. Jednu vježbu opuštanja donosimo u nastavku teksta.
- **Odmor** – jedini način da se **oslobodite umora** jest da se **odmorite**. To podrazumijeva vremenski i prostorni odmak od zahtjeva posla. Odmarajte se onako kako vi najviše volite – čitanjem, samovanjem, gledanjem filmova, druženjem, izletom...
- **Stvaranje, kreacija** – razmislite što volite stvarati rukama, koja vas praktična aktivnost veseli. To može biti bilo što: restauriranje starog namještaja, sadnja cvijeća, kuhanje nekog posebnog obroka, izrada nakita, šivanje, pletenje i dr.

5.2. VJEŽBA OPUŠTANJA

Predlažemo da ovu vježbu provodite nakon fizičke aktivnosti ili prije spavanja.

Osigurajte da vas narednih 10-ak minuta koliko je potrebno za ovu vježbu nitko ne ometa (stišajte mobilni uređaj i povucite se na tiho mjesto).

- ♥ Ležite na udobnu površinu tako da su vam obje ruke i noge položene (ne prekrížene). Osvijestite da sada, u ovom trenutku **ništa ne morate**, da ste **zastali** na nekoliko minuta.

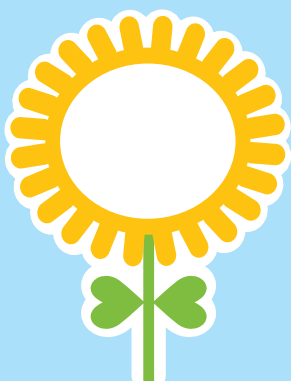
Osjetite podlogu na kojoj ležite, kontakt vašeg tijela s površinom koja vas podržava.
- ♥ Sada usmjerite **pažnju na svoje disanje**.

Osjetite kako zrak ulazi u tijelo kroz nosnice, pa dalje u pluća. Osjetite koji se dijelovi tijela podižu i spuštaju dok dišete. Pratite svoje disanje kroz nekoliko udaha i izdaha. Kad poželite, možete s izdahom zatvoriti oči. Osjetite kako se sa **svakim izdahom vaše tijelo i mišići omekšavaju**.
- ♥ Sada ćete usmjeravati pažnju na dio po dio vašeg tijela, od dna prema gore. Ne trebate ništa mijenjati, samo **zapažajte osjete** u svom tijelu.
- ♥ Sada usmjerite pažnju na svoje nožne prste. Osjetite imaju li dovoljno mjesta u čarapama/papučama, jesu li hladni ili topli; osjetite kosti i kožu koja obavija vaše nožne prste.

Zatim usmjerite pažnju na cijela stopala, osjetite dio po dio, vrlo polako. Ako se pojavi neka **misao ili emocija, samo je registrirajte** (ne trebate se 'boriti' protiv nje, dopustite da prođe i **vratite pažnju nazad na svoje tijelo**).

Sada usmjerite pažnju na svoje listove, osjetite mišiće, kožu, kosti potkoljenice. Dalje usmjerite pažnju na koljena....bedra...stražnjicu....truh.... kukove...prsa....ramena...leđa...vrat....vilicu....usne...obraze...kapke...oči...tjeme.
- ♥ Osvještavajte dio po dio vašeg tijela, od dna prema gore, vrlo polako. Pokušajte osjetiti kucanje svog srca. Ponovo osvijestite svoje disanje. Kakvo je sad disanje u odnosu na početak ove vježbe? Osjetite svoje tijelo u cjelini, svjesni svog disanja i kontakta s površinom na kojoj ležite. Ostanite tako nekoliko trenutaka koliko vam treba.
- ♥ Polako otvorite oči i **osjetite promjenu u svom tijelu u odnosu na početak** ove vježbe.

6 MATERIJALI ZA UČITELJE/ICE I STRUČNE SURADNIKE/CE



UVOD U NASTAVNE PRIPREME

U nastavku donosimo ideje za nastavne pripreme nastale kako bismo vam pokušali olakšati prve sate s vašim razredima koje sada pohađaju i ukrajinski učenici i učenice, bilo da su u vašem razredu već nekoliko mjeseci bilo da su postali dijelom vašeg razreda s početkom nove školske godine. One su osmišljene na način da se u okviru od 45 minuta svi bolje upoznate, a zatim na sljedećim satima posvetite sličnostima i razlikama, stereotipima, snazi vašeg razreda; jeziku kao barijeri, ali i prilici za učenje te osmišljavanju budućih nastavnih aktivnosti s učenicima kao sukreatorima. Međupredmetna tema koja je primarno obuhvaćena nastavnim pripremama je Osobni i socijalni razvoj te su za nju izdvojena i odgojno-obrazovna očekivanja, no ove nastavne pripreme u većoj ili manjoj mjeri obuhvaćaju i ostale međupredmetne teme. Naša je preporuka da razrednici/e i učitelji/ce razredne nastave planiraju provedbu svih pet nastavnih priprema, a za predmetne nastavnike/ce preporučamo 3. i 4. nastavnu pripremu, ali i ostale ako su u prilici. Naravno, vjerujemo da će i stručna služba prepoznati vrijednost ovih materijala te održati predložene aktivnosti s vašim učenicima i učenicama.

Izradi ovih nastavnih priprema prethodio je upitnik poslan školama s ukrajinskim učenicima i učenicama u lipnju ove godine s ciljem analize potreba škola u novonastaloj situaciji. Analiza je pokazala da je jezična barijera jedna od najvećih prepreka u procesu uključivanja učenika i učenica iz Ukrajine. Uz rješavanje tih praktičnih izazova, smatramo važnim da učenici i učenice uz važne i potrebne upute za rad čuju i razumiju poruke poput: **Tu smo za tebe, Važni ste nam, Svi ste vi vrijedni, Vi ste važan dio ovog razreda...** Time će se osjećati (još više) dobrodošlo, pokazat ćemo im da poštujemo njihovu tradiciju i da to što zbog novonastale situacije moraju učiti naš jezik, ne znači da njihov smatramo manje važnim, štoviše – želimo učiti o njihovu jeziku i kulturi. Stoga, u prijedlozima priprema koje slijede naći ćete dijelove napisane na oba jezika kako bi svi, svatko na svom jeziku, imali jednako dostupne upute za rad, ali i važne misli i poruke proizašle iz aktivnosti.

Dijelovi na ukrajinskom jeziku koji se nalaze u pripremi za vaš nastavni sat, za vaše lakše snalaženje, uključuju i hrvatsku transkripciju ukrajinskog teksta (u plavim zagradama). Ako je pak riječ o ukrajinskim tekstovima na radnim listovima koji su namijenjeni učenicima, uglavnom je korištena ćirilica. Iznimno se na nekim mjestima na radnim listovima nalazi i hrvatska transkripcija ukrajinskog teksta jer je potrebna hrvatskim učenicima i učenicama za rad u paru ili grupi. Radni listovi za učenike i učenice osmišljeni su na način da dajete dvojezične tekstove svim učenicima i učenicama te da se nitko ne izdvaja na temelju jezika kojim govori, a na taj ćete način stvarati i dodatne prilike za nesvjesno usvajanje jezika (v. *Ovladavanje inim jezikom*).

Pripreme za ove sate, ako ih odlučite provoditi na način koji je predložen, zahtijevat će da nekoliko jednostavnih uvodnih rečenica izgovorite na ukrajinskom. Predlažemo da za uvježbavanje svog ukrajinskog izgovora za pomoć zamolite učenike i učenice iz Ukrajine, možda i neke koji nisu vaš razred ili su već duže u školi. To će biti njihova prilika da oni za promjenu budu u poziciji onih koji pomažu, što im je trenutno više no potrebno, a sigurni smo da će osim na njihovo samopouzdanje pozitivno utjecati i na vaš odnos s njima.

Vjerujemo da ćete sami uz svoje iskustvo i kreativnost najbolje znati što i kako reći svojim učenicima, a konkretne uvodne rečenice te zaključne misli koje smo uključili u ove nastavne pripreme tu su kako bismo vam olakšali posao oko prijevoda barem na prvim školskim satima. Analiza podataka iz škola prikupljenih upitnikom pokazala nam je da ste već i sami pronašli razne načine kako olakšati komunikaciju učenicima i učenicama kojima

hrvatski jezik nije materinji – u obliku stalno dostupnog Google Prevoditelja za sve učenike, komunikacijom na engleskom jeziku, dostupnim prevoditeljem ili prevoditeljicom u školi, dvojezičnim natpisima..., a svakako nam javite ako ste i sami pronašli neko rješenje koje biste rado podijelili s drugim školama.

Iako su prvenstveno rađene za nastavu u razredima koje pohađaju učenici i učenice iz Ukrajine, teme i aktivnosti koje ove nastavne pripreme uključuju primjenjive su za rad sa svim učenicima i učenicama te će, vjerujemo, stvoriti dobre temelje za novu školsku godinu. *Važni ste, vrijedite, vaše različitosti su vaše bogatstvo, učimo jedni od drugih, podijelite svoje potrebe, u redu je osjećati...* samo su neke od poruka koje proizlaze iz ovih aktivnosti i vjerujemo da je važno da ih svi učenici čuju na početku školske godine, posebice ako je riječ o učenicima i učenicama u ranjivom položaju. Vjerujemo da će ovi materijali biti korisni i u mnogim drugim situacijama kad vašem razredu treba dodatno upoznavanje i osnaživanje, posebice ako je u razredu i inojezični učenik ili učenica.

Znamo da na sve izazove pred vama nećete moći odgovoriti samo jednom nastavnom pripremom, ali se nadamo da će vam dati dodatnu motivaciju i inspiraciju za rad s inojezičnim učenicima, ali i svim učenicima, na ovim važnim temama. Kad je situacija već teška i izazovna, pokušajmo iz nje izvući najviše dobra što je moguće, a za to učenicima i učenicama trebate vi – učitelji i učiteljice – te vaš trud, empatija, motivacija i druge značajne komponente koje čine vaš poziv toliko važnim.

Nastavne pripreme u nastavku:

1. PRVI DAN ŠKOLE: KAKO GOD SE OSJEĆAŠ JE OK / ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ: УСЕ, ЩО ТИ ВІДЧУВАЄШ – НОРМАЛЬНО
2. NAŠ RAZRED – NAŠ MALI SVEMIR / НАШ КЛАС – НАШ МАЛЕНЬКИЙ ВСЕСВІТ
3. NAŠA JEZIČNA ČAROLIJA / НАША МОВНА МАГІЯ
4. A KAKO TI ŽELIŠ UČITI? / А ЯК ТОБІ ХОЧЕТЬСЯ ВЧИТИСЯ?
5. SVAKI ČEP IMA SVOJU PRIČU / У КОЖНОЇ КРИШКИ СВОЯ ІСТОРІЯ

*Svjesni kompleksnosti jezične situacije i osjetljivosti jezičnog pitanja u Ukrajini, u nastavnim pripremanjima donosimo prijevod određenih dijelova na ukrajinski - službeni jezik u Ukrajini. No potičemo vas da materijale prevedete i na ruski jezik ako se za to pokaže potreba i interes učenika i učenica s kojima radite.



1. PRVI DAN ŠKOLE: KAKO GOD SE OSJEĆAŠ JE OK

ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ: УСЕ, ЦО ТИ ВІДЧУВАЄШ – НОРМАЛЬНО

ISHODI UČENJA

Odgojno-obrazovna očekivanja u sklopu kurikuluma za međupredmetnu temu
Osobni i socijalni razvoj:

- Razvija sliku o sebi – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.1., A.2.1., A.3.1.)
- Upravlja emocijama i ponašanjem – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.2., A.2.2., A.3.2.)
- Prepoznaje/opisuje/obrazlaže i uvažava potrebe i osjeća je drugih – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.1., B.2.1., B.3.1.)
- Razvija komunikacijske kompetencije – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.2., B.2.2., B.3.2.)

PREDVIĐENO TRAJANJE: 45 minuta

CILJEVI: Razviti osjećaj dobrodošlice za sve učenike i učenice, identificirati i „normalizirati“ emocije vezane za početak nove školske godine, upoznati se tako da se novopridošli učenici i učenice posebno ne izdvajaju.

POTREBNI MATERIJALI: dvojezični natpisi, radni list (u boji), bojice, flomasteri, A4 papiri

PREDMETNA KORELACIJA: SRO, Likovna kultura, Hrvatski jezik, Priroda i društvo /
Biologija, Glazbena kultura, Građanski odgoj i obrazovanje, Vjeronauk, strani jezici



VAŠA PRIPREMA ZA OVAJ SAT:

Prvi je dan škole, u razredu se nalazi novi učenik ili učenica iz Ukrajine ili možda imate ukrajinske učenike i učenice koji su pohađali nastavu kraće ili duže vrijeme prije praznika. Možda i vaši (domicilni) učenici i učenice osjećaju tremu – što zbog povratka u školu nakon dugačkih ljetnih praznika, što zbog činjenice da s njima u razredu sjede novi učenici i učenice o kojima ne znaju mnogo, osim da ne govore naš jezik i da dolaze iz ratom pogođenog područja. U kojoj god situaciji se nalazili, vjerujemo da se možemo složiti kako bi bilo poželjno novu školsku godinu započeti aktivnostima koje će im pomoći da se opuste i bolje upoznaju, a da se nikog ne izlaže dodatnom stresu na ovako već sam po sebi izazovan prvi dan škole. Vjerujemo da će svatko od vas moći prilagoditi nastavak radionice i komunikaciju konkretnoj situaciji u svojoj školi i razredu.

Predlažemo da vaše nove učenike i učenice iz Ukrajine (kao i one koji su već neko vrijeme prije ljetnih praznika pohađali nastavu) na različitim mjestima u učionici, ali i školi dočekaju natpisi na hrvatskom i ukrajinskom kako bi se osjećali dobrodošlo: *Dobro došli u svoj novi razred!* / *Ласкаво просимо у новий клас!* [*Laskavo prosimo u novij klas*], *Moje ime je...* / *Мене звати ...* - [*Mene zvati*]...; zatim naziv za ploču, naziv za zid, naziv za stolac; natpis iznad toaleta, blagovaone, na vratima knjižnice, stručne službe, zbornice... i gdje god sami ili uz pomoć učenika procijenite da je potrebno. Natpisi za glavne školske prostorije mogu se naći u cjelini Sporazumijevanje i jezik, poglavlje *Komuniciranje uz jezičnu barijeru*.

Prisjetite se i nekih pitanja koja vam vaši učenici najčešće postavljaju pa i njih prevedite i stavite na vidljivo mjesto u prostoriji: *Mogu li na toalet? / Вибачте, можна вийти до туалету?* [Vibačte, možna vijti do tualetu?]; *Mogu li izaći na kratko? / Можна вийти на хвилинку?* [Možna vijti na hvilinku?]; *Trebat pomoć oko zadatka. / Можете мені допомогти з цим завданням?* [Možete meni dopomogti z cim zavdannjam?]....

Na današnjem satu važno je osvijestiti emocije jer ovo je nova situacija za sve vas, važno je osvijestiti i različitosti i sličnosti među učenicima (svima) te ukazati na to kako iako različiti u mnogo toga, svi smo međusobno slični – što i je bogatstvo svake zajednice, a tako i vašeg razreda. U svim aktivnostima sudjelujte i sami jer je to način da se i vi bolje povežete s učenicama i učenicima, jer kad vide da i vi – tako odrasli – imate malu tremu pred početak školske godine, i njima će biti lakše nositi se s time te će u vama prepoznati osobu s kojom se lakše mogu povezati.

Potičemo vas da, posebice na prvim satima, pokušate davati barem osnovne upute na oba jezika kako bi učenici osjetili dobrodošlicu, a i da su vam njihova kultura i jezik važni. Za to se možete koristiti Google Prevoditeljem koji će vam oko izgovora pomoći na ikonici zvučnik, predlažemo i stranicu **LingoHut** <https://www.lingohut.com/hr/l83/nau%C4%8Dite-ukrajinski-jezik>, a i jezičnu pomoć učenika i učenica iz Ukrajine.

Korisni izvori za vašu pripremu:

Predlažemo da se upoznate s projektom **IRCIS** <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/novosti> i metodama koje su u sklopu projekta korištene i testirane za uspješan rad s inojezičnim učenicima: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/materijali>.

U nastavku se nalazi poveznica koja će vas uputiti kako se koristiti AOS platformom koja sadrži mnoge materijale za rad s ukrajinskim učenicima 5 – 11 razreda za 18 glavnih predmeta u ukrajinskim školama: https://lms.e-school.net.ua/meta_user/teacher_guidelines/.

U poglavlju V. ovog priručnika (*Poučavanje*) možete pronaći poveznice za materijale koji vam također mogu pomoći oko individualizacije nastave.



PRIJEDLOG ZA POČETAK SATA:

Predlažemo da učenicima i učenicama podijelite **1. dio radnog lista** ili da ga prikazete projektorom kako bi im uvodne rečenice bile dostupne na oba jezika.

Potičemo vas da, uz pozdrav na radnom listu, dobrodošlicu učenicima i učenicama izrazite usmeno na oba jezika:

Dobrodošli učenice i učenici. Svima je pomalo teško vratiti se u školu. Ali zajedno ćemo raditi na nošenju s raznim izazovima ispred nas.

Ласкаво просимо, дорогі учні! Усім досить важко повернутися до школи. Але разом ми будемо працювати над тим, щоб впоратися з усіма випробуваннями, які нас чекають попереду.

[Laskavo prosimo, dorohi učnji! Usim dositj važko povernutisja do školi. Ale razom mi budemo pracjuvati nad tim, ščob vporatisja z usima viprobuvannjami, jaki nas čekajutj poperedu.]

Ako su novi učenici krenuli s današnjim danom, koristite **2. dio radnog lista**. U tom slučaju, koristite i natpis sa zida na oba jezika *Моје име је / Мене звати...* [Mene zvati...] te se vi predstavite prvi, a zatim potaknite sve učenike i učenice na isto.



GRUPNA AKTIVNOST:

U nastavku sata podijelite učenicima **3. dio radnog lista** (ako je moguće, otisnite u boji) te neka koriste prikazane crteže⁹ i promisle kako se danas osjećaju s obzirom na to da su opet u školskim klupama. Druga opcija je da prikažete radni list koristeći se projektorom pa neka učenici zapišu redni broj slike koju su odabrali. I vi ispunite zadatak te podijelite prvi s razredom kako se osjećate. Pozovite nekoliko učenika i učenica koji to žele da predstave koji crtež su odabrali. Zaključite kako nitko nije sam u svojim osjećajima oko prvog dana – neka učenici vide da se i drugi osjećaju i nervozno, i uplašeno, i radosno, ili im je možda svejedno...

Procijenite situaciju i ako vidite da su svi učenici i učenice otprilike podjednako označili i ugodne i neugodne emocije, možete ih pozvati da ustanu ili se grupiraju prema slici/slikama koje su odabrali. Važno je pripaziti da se dodatno ne izlaže stresu jedan ili mali broj učenika koji osjećaju strah ili ne znaju definirati što osjećaju, a svakako predložimo da se i sami pridružite toj skupini kako bi učenici vidjeli da nisu jedini koji osjećaju neugodne emocije.

U nastavku sata podijelite im ili prikažite upute s radnog lista- **4. dio** - neka nacrtaju svoj crtež kojim će najbolje prikazati kako se osjećaju zbog povratka u školu.

Vi pripremite svoj crtež te prvi podijelite svoje osjećaje, a poželjno je da to učinite na oba jezika pa pripremite nekoliko rečenica na ukrajinskom (za pomoć zamolite ukrajinske učenike i učenice). Ako su svi učenici i učenice suglasni s tim, radove izložite na pano kao podsjetnik na šarolikost vaših emocija i vaše kreativnosti.



ZAKLJUČAK:

Zaključne misli vezane za ovu nastavnu pripremu prevedene su na radnom listu u **4. dijelu**, nakon uputa za aktivnost.



Prilagodba za mlade i najmlađe: Ako radite s učenicima i učenicama koji još ne znaju dobro čitati pa im radni list neće biti od pomoći, predložimo da za pomoć pitate nekog od roditelja, skrbnika/ca, starijih učenika/ca koji će moći učenicima i učenicama pročitati upute i zaključne misli na ukrajinskom te pomoći oko snalaženja prvi dan. Svakako predložimo da i najmlađim učenicima i učenicama date radni list kako bi ga ponijeli sa sobom te kako bi mogli njegov sadržaj dodatno proučiti kod kuće s roditeljima/skrbnicima.

Predložimo da odaberete samo jedan dio aktivnosti (radni list 4. dio), a u nastavku donosimo i nekoliko jednostavnih uputa na ukrajinskom za koje se nadamo da će vam pomoći uputiti učenice i učenike iz Ukrajine u zadatak:

Na prvi dan škole u redu je osjećat se i tužno, i umorno, i veselo, i uzbuđeno... A sad nacrtaj kako se ti osjećaš danas.

У перший день в школі є нормальним, коли відчуваєте і сум, і втому, і радість, і шхвильованість... А зараз намалюй, що ти сьогодні відчуваєш.

[U peršij denj v školi je normalnim, koli vidčuvajete i sum, i vtomu, i radistj, i shviljovanistj. A zaraz namaluj, ščo ti sjohodni vidčuvaješ.]

⁹ Kreativni radovi učenika/ca korišteni u ovim materijalima pristigli su na kreativni natječaj „Oboji svijet“ Foruma za slobodu odgoja (saznajte više na <https://fso.hr/oboji-svijet/>)



1. RADNI LIST АРКУШ ІЗ ЗАВДАННЯМИ

1. dio / Частина 1.

Dobrodošli učenice i učenici. Danas je prvi dan škole i vjerujemo da je nakon ljetne, a za neke i duže pauze, svima danas pomalo teško vratiti se u školske klupe. Zajedno ćemo pokušati raditi na tome da se svi osjećamo dobro i hrabro krenemo u sve izazove koji će se naći ispred nas.

Ласкаво просимо, дорогі учні і учениці! Сьогодні перший день навчання, і ми знаємо, що після літньої (а для деяких навіть і довшої) перерви усім сьогодні трохи важко повертатися за шкільні парти. Разом ми спробуємо зробити все, щоб ми усі почувалися добре і сміливо могли рушити назустріч випробуванням, які нас чекають попереду.



2. dio / Частина 2.

S nama su i novi učenici i učenice / novi učenik i učenica, pa ćemo se svi predstaviti na oba jezika jer želimo da naši novi prijatelji što prije savladaju hrvatski jezik, ali raduje nas mogućnost da oni nama pomognu s učenjem ukrajinskog.

З нами сьогодні також і нові учні і учениці /новий учень і учениця, тому ми всі представимося на обох мовах, тому що ми би хотіли, щоб наші нові друзі якомога швидше освоїли хорватську мову, але і нас тішить можливість вивчити українську з допомогою нових друзів.



3. dio / Частина 3.

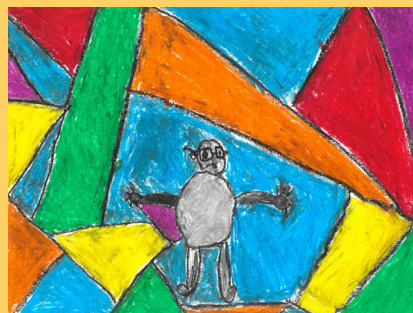
Zaokruži broj ispred crteža koji najbolje predstavlja kako se osjećaš zbog povratka u školske klupe (možeš zaokružiti više izbora) / Обведи число перед малюнком, який найбільше відповідає тому, як ти почуваєшся у зв'язку з тим, що повертаєшся за шкільну парту (можеш означити кілька варіантів):

1. Uzbuđeno, veselo
Схвильовано, радісно



„Prijatelji“ / „Друзі“, Ivano, 3. b

2. Pomalo zabrinuto,
uplašeno, nervozno
Досить стурбовано,
налякано, напружено



„Jozef iz priče Sanje Pilić“; „Йозеф з оповідання Сани Піліч“, Josip, 3. b

3. Svejedno mi je, ne znam
Мені однаково, я не знаю



„Svijet i ja“ / „Світ і я“, Lana, 4. a

4. dio / Частина 4.

Sad ćete vi nacrtati crtež koji pokazuje kako se osjećate danas, svoj prvi dan u školi. Kako god da se osjećate je normalno, imajte na umu da su osjećaji promjenjivi, a uobičajeno je i ako ne znate što osjećate. Ali pogledajte oko sebe, svi mi nešto osjećamo, sve nas nešto brine i veseli i na razne načine to pokazujemo. Ako bilo kome treba pomoć oko toga kako se osjećate, nemojte se bojati reći mi.

Зараз ви намалюєте малюнок, яким покажете, як ви почуваетесь сьогодні у перший день у школі. Все, що ви почуваете – це нормально. Майте на увазі, що почуття змінюються, і звичайним є і те, що ви не знаєте, як саме почуваетесь. Але подивіться довкола себе, всі ми щось відчуваємо, усіх нас щось турбує і всі ми через що-небудь радіємо, і ми показуємо це різним способом. Якщо кому-небудь з вас потрібна допомога стосовно того, як впоратися зі своїми почуттями, не бійтеся мені сказати.



2. NAŠ RAZRED – NAŠ MALI SVEMIR НАШ КЛАС – НАШ МАЛЕНЬКИЙ ВСЕСВІТ

ISHODI UČENJA

Odgojno-obrazovna očekivanja u sklopu kurikuluma za međupredmetnu temu
Osobni i socijalni razvoj:

- Razvija sliku o sebi – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.1., A.2.1., A.3.1.)
- Upravlja emocijama i ponašanjem – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.2., A.2.2., A.3.2.)
- Razvija svoje potencijale – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.3., A.2.3., A.3.3.)
- Razvija komunikacijske kompetencije – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.2., B.2.2., B.3.2.)
- Suradnički uči i radi u timu – obrazovni ciklusi 2 – 3 (B.2.4., B.3.4.)
- Pridonosi skupini / razredu i školi / školi i lokalnoj zajednici – obrazovni ciklusi 1 – 3 (C.1.3., C.2.3., C.3.3.)
- Razvija nacionalni i kulturni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini – obrazovni ciklusi 1 – 3 (C.1.4., C.2.4., C.3.4.)

PREDVIĐENO TRAJANJE: 45 minuta

CILJEVI: Razviti osjećaj dobrodošlice za sve učenike i učenice, upoznati se tako da se novopridošli učenici i učenice posebno ne izdvajaju, prepoznati sličnosti i razlike među učenicima i učenicama, utvrditi koje su vlastite posebnosti te posebnosti ovog razreda.

POTREBNI MATERIJALI: radni list, flomasteri, kolaž papiri, škare, ljepila, bojice, A4 papiri za crtanje, *flipchart* papiri

PREDMETNA KORELACIJA: SRO, Likovna kultura, Hrvatski jezik, Priroda i društvo / Biologija, Matematika, Kemija, Fizika, Geografija, Građanski odgoj i obrazovanje, strani jezici



VAŠA PRIPREMA ZA OVAJ SAT:

Nakon što ste se na prethodnom satu, koristeći se pripremom *Prvi dan škole: Kako god se osjećaš je ok* / *Перший день у школі: Усе, що ти відчуваєш – нормально*, predstavili, bolje upoznali i podijelili svoje emocije oko prvog dana škole, predlažemo da nastavite s aktivnostima koje donosi ova nastavna priprema. Ukrajinskim učenicima i učenicama, a i vjerujemo još mnogima uz njih, možda se trenutno čini da se uopće ne uklapaju i da im nije mjesto u ovom razredu ili školi pa ćete u nastavku zajedno kreativno promisliti o međusobnim sličnostima i razlikama.

Kako biste osvijestili međusobne razlike i potaknuli učenike i učenice da gledaju na njih kao posebnost i bogatstvo, ali istovremeno ih potaknuli da prepoznaju i sličnosti među sobom, predlažemo sljedeću aktivnost.



PRIJEDLOG ZA POČETAK SATA:

Pokažite učenicima i učenicama crtež s radnog lista – prokomentirajte prikazani crtež i poruku ispod njega. I učenici u razredu su kao planeti – svi različiti, a tako slični i čine svoj „svemir“ (razred) jedinstvenim (**1. dio radnog lista**).



GRUPNA AKTIVNOST:

Podijelite učenike i učenice u parove te im dajte prikaz Vennovih dijagrama – planeta – s radnog lista. Svaki planet neka nosi ime jednog od učenika ili učenice koji rade u paru, a zatim ih potaknite da prepoznaju u čemu su slični, u čemu se razlikuju (razlike piše svatko „u svoj planet“, sličnosti u dio koji se preklapa). Bit će izazovno parovima gdje je jedan „planet“ učenik ili učenica iz Ukrajine, ali predložite im da koriste Google Prevoditelj ili crtaju odgovore, a kao sličnosti ili razlike možete ih usmjeriti da prepoznaju da su isti razred, istog/ različitog spola, boje kose, hobija... njima posvetite više pozornosti.

Predlažemo da odvojite vrijeme kako bi svi parovi mogli predstaviti svoje planete. Zatim dajte učenicima i učenicama flomastere, kolaž papir, bojice... kako bi ukrali svoje planete i svoj dio svemira (ostatak papira) te sve radove izložite na unaprijed pripremljenom panou ili nekoliko spojenih flipchart papira koji će nositi naslov **Naš razred – naš mali svemir / Наш клас – наш маленький всесвіт**, ili pronađite svoje kreativno rješenje. Predlažemo da pano ili podlogu ukralite „kao svemir“, neka i u tom dijelu doprinesu učenici i učenice.

Ovu aktivnost možete prilagoditi tako da upute za ukrašavanje planeta i svemira povežete s predmetom koji predajete (posebice Priroda i društvo, Geografija, Biologija, Fizika, Likovna kultura, Matematika).



ZAKLJUČAK:

Potaknite sve učenike i učenice da pogledaju svoje „planete“ te uoče sličnosti i razlike koje ih posebno iznenađuju.

Zaključne misli (**radni list 3. dio**) neka kod kuće prokomentiraju sa svojim ukućanima. Na sljedećem satu pitajte učenike i učenice za komentare ukućana, provjerite jesu li učenici naknadno došli do nekih novih spoznaja te zajedno ponovite najvažnije poruke proizašle iz aktivnosti s planetima. Možete ih zatim potaknuti da promisle koje još „svemire“ njihov „planet“ također obogaćuje (npr. obitelj, neki klub u koji su uključeni, grupu prijatelja/ica i sl.)



Prilagodba za mlade i najmlađe: Vjerujemo kako ćete svoje iskustvo iskoristiti za prilagodbu aktivnosti najmlađima. Mi predlažemo da zahtjevniji dio ove radionice prilagodite na način da učenici crtaju planete koji će predstavljati njih (kao inspiraciju im možete pokazati crtež planeta s radnog lista). U svoje planete neka napišu ili nacrtaju stvari koje vole: sport, hobiji, boje, glazba, životinje... te usporede s kolegom iz klupe. Također im pomozite da prepoznaju kako svi imaju neke sličnosti i neke razlike.

Njihove planete također prikažite na prethodno pripremljenoj podlozi koja prikazuje svemir, čije ukrašavanje također možete prepustiti njima. Neka učenici ponesu radni list kući gdje ga mogu čitati i komentirati s roditeljima ili skrbnicima.

Umjesto planeta, mogućnost za najmlađe učenike i učenice koji tek usvajaju slova i koncept isto-različito jest da proučavaju sličnosti i razlike na nekim konkretima. Primjerice, možete im pokazati različito voće pa da uspoređuju sličnosti i razlike. Na kraju stavite svo raznovrsno voće u zajedničku posudu te porazgovarajte o sličnostima, razlikama i zajedništvu u posudi, ali i razredu. Predviđeno trajanje ove aktivnosti također je 45 minuta.



2. RADNI LIST АРКУШ ІЗ ЗАВДАННЯМИ

1.dio / Частина 1.



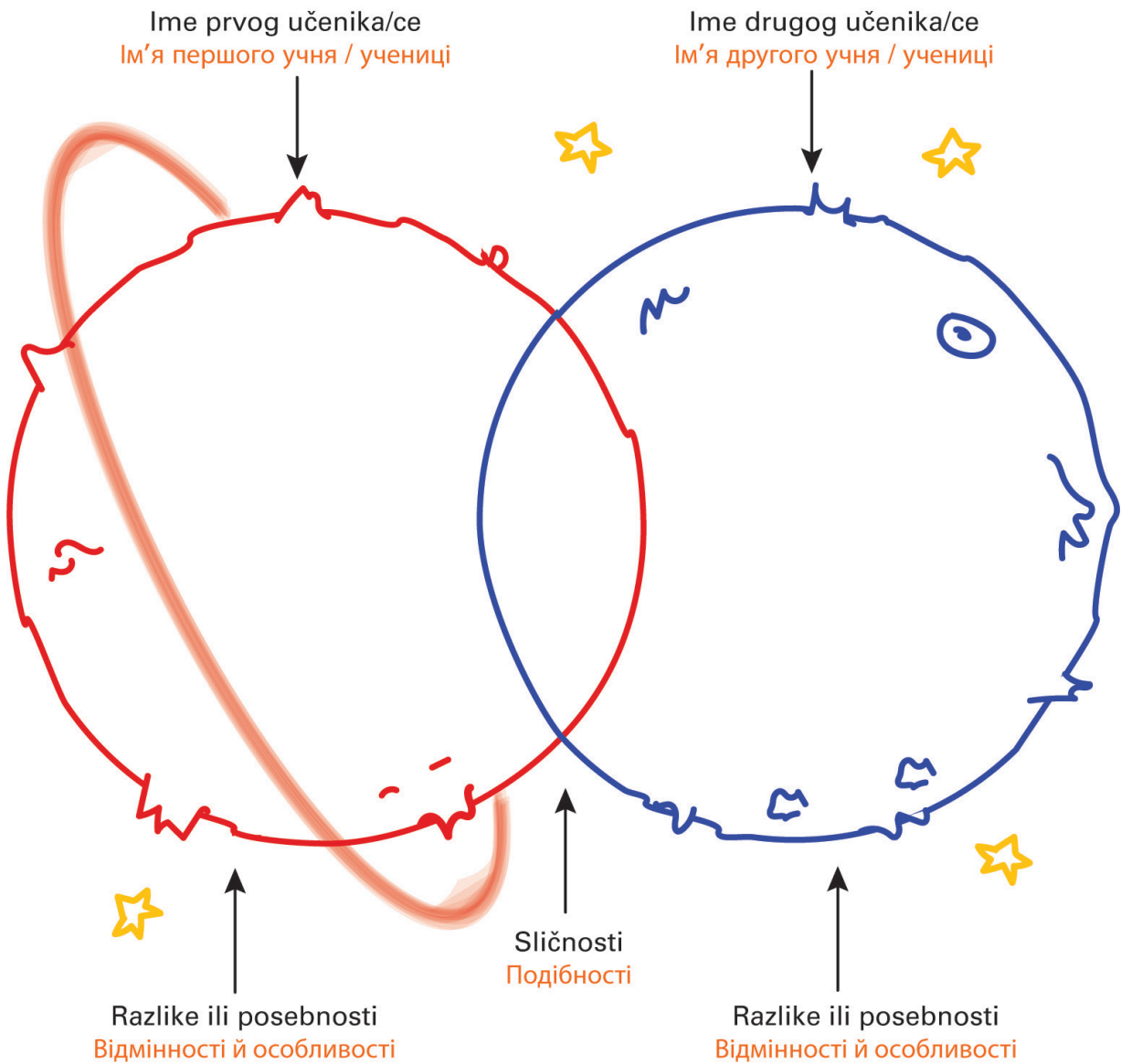
„I u svemiru je sve drugačije“ / „I у всесвіті все інакше“, Martina, 7. b

Svaki je planet drugačiji i poseban, razlikuju se prema boji, udaljenosti od Sunca, uvjetima za život..., ali ipak svi imaju neke sličnosti i zajedno čine svemir prekrasnim i jedinstvenim mjestom.

Кожна планета є особливою, вони відрізняються одна від одної за кольором, відстанню від Сонця, умовами для існування життя..., проте всі мають і дещо спільне і разом роблять всесвіт прекрасним й унікальним місцем.

2. dio / Частина 2.

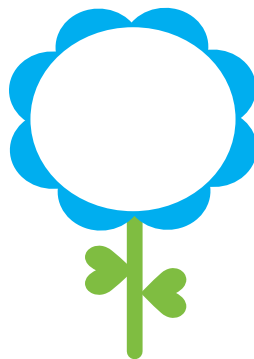
Pronađi sličnosti i razlike sa svojim parom. / Знайди подібності і відмінності разом з твоїм товаришем.



3. dio / Частина 3.

Zaključak: Pogledajte svoj rad i rad drugih učenika i učenica. Možemo se složiti kako je svaki planet drugačiji i poseban, bez obzira na boju, udaljenost... ali ipak svi imaju neke sličnosti i zajedno čine svemir prekrasnim i jedinstvenim mjestom. Tako je i s vama, učenicima i učenicama ovog razreda – različiti, a opet slični u mnogo toga činite naš svemir – razred – prekrasnim i jedinstvenim mjestom gdje svi trebamo jedni druge i gdje svi nadopunjujemo jedni druge. I baš naša različitost čini našu posebnost.

Висновки. Подивіться на свою роботу і роботи інших учнів. Можемо погодитися, що кожна планета особлива, не зважаючи на відстань, колір... але усе-таки між ними існує щось подібне, і разом вони роблять всесвіт прекрасним й унікальним місцем. Так само і з вами – учнями й ученицями цього класу – ви різні, але водночас і подібні багато в чому і разом робите наш всесвіт – клас – прекрасним й унікальним місцем, де ми потрібні одне одному і доповнюємо одне одного. І саме наша відмінність робить нас особливими.





3. NAŠA JEZIČNA ČAROLIJA НАША МОВНА МАГІЯ

ISHODI UČENJA

Odgojno-obrazovna očekivanja u sklopu kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj (može se u većoj mjeri povezati i s međupredmetnom temom Učiti kako učiti):

- Razvija sliku o sebi – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.1., A.2.1., A.3.1.)
- Upravlja emocijama i ponašanjem – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.2., A.2.2., A.3.2.)
- Razvija komunikacijske kompetencije – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.2., B.2.2., B.3.2.)
- Suradnički uči i radi u timu – obrazovni ciklusi 2 – 3 (B.2.4., B.3.4.)
- Pridonosi skupini / razredu i školi / školi i lokalnoj zajednici – obrazovni ciklusi 1 – 3 (C.1.3., C.2.3., C.3.3.)
- Razvija nacionalni i kulturni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini – obrazovni ciklusi 1 – 3 (C.1.4., C.2.4., C.3.4.)

PREDVIĐENO TRAJANJE: 45 minuta

CILJEVI: Prepoznati izazove koje nosi nepoznavanje jezika, osmisliti prijedloge i zajednički pronaći rješenja kako si uzajamno pomoći u nošenju s jezičnom barijerom, zaključiti o jezičnim razlikama kao bogatstvu, a ne samo barijeri; jačati interkulturene kompetencije.

POTREBNI MATERIJALI: radni list (slike u boji), A4 papiri, flomasteri, *flipchart* papiri, kutija za prijedloge

PREDMETNA KORELACIJA: SRO, Likovna kultura, Hrvatski jezik, Priroda i društvo / Biologija, Geografija, Povijest, strani jezici, Građanski odgoj i obrazovanje



VAŠA PRIPREMA ZA OVAJ SAT:

Jezična barijera jedan je od najvećih izazova s kojima se moraju nositi učenici i učenice, kao i učitelji i učiteljice – to nam potvrđuje i istraživanje provedeno tijekom lipnja 2022. u 119 škola koje pohađaju ukrajinski učenici i učenice. Učitelji se trude prilagoditi nastavni sadržaj i zadatke kako bi učenici iz Ukrajine što ravnopravnije mogli sudjelovati u nastavi, ali jezik može predstavljati barijeru ne samo u praćenju nastave i usvajanju gradiva, već i u stvaranju odnosa s drugim učenicima i učenicama te osjećaju pripadanja. Domicilni učenici i učenice spremni na upoznavanje i prijateljstvo i sami se često pitaju kako pristupiti nekome tko ne poznaje jezik, a jezični izazovi s kojima se nose ukrajinski učenici i učenice dodatan su teret u ionako teškoj situaciji. Želimo vas potaknuti da na ovom satu razmišljate kako zajedno raditi na nošenju s jezičnom barijerom, ali i slaviti različitost i bogatstvo dvaju jezika i mogućnosti da u ovoj teškoj situaciji jedni od drugih i učimo. Ovo je jedna od radionica kojom razvijate interkulturene kompetencije svojih učenika.

Za ovaj sat pripremite nekoliko uvodnih rečenica na jeziku za koji znate da nitko od učenika ne govori (u ovoj je pripremi predložen mađarski).

Pripremite i kutiju za prijedloge pa pozovite na kraju sve učenike i učenice da u nju ubacuju svoje prijedloge, pitanja ili izazove koje im donosi jezična barijera, ali i novonastala situacija općenito.

Aktivnost prilagodite svom razredu i načinu koji za vas ima najviše smisla. Važno je da ako ispisujete slike, koristite pisac u boji (zbog naziva boja), ili ih pokažete grupama koristeći se PPT-om.



PRIJEDLOG ZA POČETAK SATA:

Sat započnite unaprijed pripremljenom rečenicom na svima nepoznatom jeziku (ovdje je odabran mađarski).

Pročitajte rečenicu ili je možete upisati u Google Prevoditelj te pustiti učenicima da slušaju:

Új nyelvet tanulni bátor dolog. És mindannyiunknak megvan az ereje ahhoz, hogy megtanuljunk egy új nyelvet, de ahhoz is, hogy megtanítsunk valakit a saját nyelvünkre. Egyszerre tanárnak és tanulónak lenni, hát nem varázslatos?

Podijelite zatim učenicima i učenicama **1. dio radnog lista**. Unaprijed pripremite nekoliko očekivanih, kao i željenih, dvojezičnih odgovora učenika i učenica na *post-it*-ima koje ćete zalijepiti na ploču kako bi bili svima vidljivi – o tome kako bi se osjećali da se sat nastavi na ovom jeziku:

zbunjeno Збентежено [zbenteženo]	bilo bi nam dosadno Нам було би нудно [nam bulo bi nudno]	uzbuđeno Цікаво [cikavo]
ne bismo mogli sudjelovati Ми не змогли би брати участь в уроку [mi ne zmogli bi brati učastj v uroku]		bilo bi nam baš zabavno Нам було би дуже цікаво і весело [nam bulo bi duže cikavo i veselo]

Učenicima i učenicama manjeg uzrasta možete pripremiti prikaz nekoliko emotikona pa neka odaberu nekoliko njih kao odgovor na vaše pitanje.

Nakon što pogledaju što ste zapravo rekli (također **1. dio radnog lista**), podijelite učenicima i učenicama **2. dio radnog lista**, dajte im malo vremena da svatko za sebe ili u paru prouče riječi koje zvuče slično u oba jezika, a ponekad znače i nešto skroz različito.



GRUPNA AKTIVNOST:

Podijelite učenike i učenice u 5 grupa ili neka rade u parovima – ovisno o njihovom uzrastu i načinu rada koji će im biti ugodniji. Podijeliti svakom paru/grupi jedan od crteža s radnog lista i upute za aktivnost na oba jezika (**3. dio radnog lista**) te jedan prazan papir i flomastere. Njihov je zadatak pokušati, gledajući crtež i što se sve nalazi na njemu, pronaći riječi koje su slične u oba jezika – hrvatskom i ukrajinskom (npr. oko – *oko*, žuta – *zhovtyy*, ruka – *ruka*...), ali zabilježiti i one koje nose potpuno drugačije nazive. Par ili grupa u kojem nema ukrajinskih učenika i učenica neka se koriste Google Prevoditeljem ili pokušajte nabaviti hrvatsko-ukrajinski rječnik. Pripremite i veliki papir koji ćete zalijepiti na zid, na kojem nacrtajte obrise velike knjige. Na jednu stranu neka učenici prepisu sve riječi koje su pronašli, a zvuče slično na oba jezika. Na drugu stranu zidnog rječnika idu one riječi koje su različite, a predstavljaju isti pojam. Dajte svom zidnom rječniku kreativni naslov i ukasite ga.



ZAKLJUČAK:

Na radnom listu (**4. dio**) nalaze se zaključne misli te vas pozivamo da ih podijelite s učenicima i učenicama. Zatim im predstavite kutiju, pozovite ih da ju ukrase, daju joj ime i dalje anonimno (ili ne) ubacuju papire s prijedlozima, pitanjima, izazovima na koje nailaze.

Sami procijenite, ovisno o interesu i reakcijama učenika i učenica, koliko često i na koji ćete način organizirati prikupljanje prijedloga i ostalog sadržaja, koliko često ćete otvarati kutiju te na koji ćete način adresirati sadržaj kutije. Svakako imajte na umu da uvažite i reagirate na sve što nađete u kutiji, kako bi učenici osjećali da vam je njihovo mišljenje važno i da ubacivanje prijedloga nije samo simbolično.



Prilagodba za mlade i najmlađe: Nastavni sat započnite na predloženi način – čitanjem rečenice na mađarskom jeziku, a učenice i učenici kao odgovor na pitanje kako bi im bilo da održite sat na ovom jeziku mogu odabrati nekoliko emotikona koje ćete im prethodno isprintati i ponuditi na stolu.

Zatim im pročitajte prijevod rečenice na hrvatski i ukrajinski s 1. dijela radnog lista (ako ste u mogućnosti, potražite pomoć starijih učenika ili učenica iz Ukrajine).

Predlažemo da u nastavku sata koristite crtež pod rednim brojem 1 te izdvojite što više detalja koje prikazuje: sunce, lopta, drvo, oblak, zmaj, nebo; razne boje... (poželjno u broju koliko je učenika u razredu). Uvećajte, isprintajte i izrežite što više detalja sa slike (poželjno u boji) te pripremite nazive tih detalja sa slike na hrvatskom i na ukrajinskom. Podijelite svakom učeniku i učenici jedan izrezani detalj sa slike, a riječi ubacite u kutiju pod nazivom *Kutija jezičnih čarolija / Скринька мовної магії* [skrinjka movnoji mahiji] koju možete na prethodnom satu izraditi i ukasiti zajedno s učenicima. Pozovite učenike da pojedinačno iz kutije izvlače riječi i neka se za svaku riječ javi onaj učenik koji ima njen prikaz – sliku (ako zapne zbog nepoznavanja jezika, neka svi pokažu sliku detalja koju su dobili kako bi učenici mogli jedni drugima pomagati oko zadatka). Uparene kombinacije stavljajte na pano koji će preuzeti ulogu zidnog rječnika koji ćete dopunjavati prilikom sličnih aktivnosti i prema potrebama učenika i učenica.



3. RADNI LIST АРКУШ ІЗ ЗАВДАННЯМИ

1.dio / Частина 1.

Prepoznajete li jezik kojim sam vas pozdravila/o? Kako biste se osjećali da cijeli sat govorim na ovom jeziku?

Чи ви можете визначити, якою мовою я з вами привіталась? Як би ви почувалися, якби я цілий урок говорила цією мовою?

[Či vi možete viznačiti, jakuju movoju ja z vami privivtalasj? Jak bi vi počuvalisja, jakbi ja cilij urok hovorila cijegu movoju?]

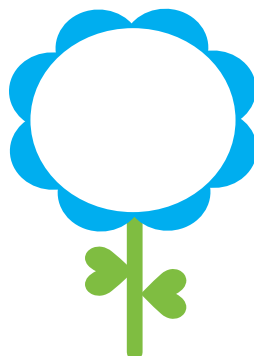
Što je učitelj/ica rekao/la

Új nyelvet tanulni bátor dolog. És mindannyiunknak megvan az ereje ahhoz, hogy megtanuljunk egy új nyelvet, de ahhoz is, hogy megtanítsunk valakit a saját nyelvünkre. Egyszerre tanárnak és tanulóknak lenni, hát nem varázslatos?
(mađarski jezik / угорська мова)

Učiti novi jezik je hrabrost. A svi mi imamo moć i da naučimo novi jezik, ali i da nekog naučimo svoj jezik. Biti i učitelj i učenik istovremeno, nije li to čarolija?

Вивчення нової мови – це хоробрість. І в усіх нас є сила вивчити нову мову, а також і навчити когось нашої мови. Бути одночасно і вчителем, і учнем – хіба це не магія?







[Vivčennja novoji movi, ce horobristj. I v usih nas je sila vivčiti novu movu, a takož i navčiti kohosj našoji movi. Buti odnočasno i včiteljem, i učnem, hiba ce ne mahija?]



2. dio / Частина 2.




Imajte na umu / Майте на увазі

Postoje mnoge riječi koje su slične na ukrajinskom i hrvatskom / Існує багато слів, які подібні в українській мові і в хорватській:

червоний [červonij]		crveni
папір [papir]		papir
книга [knjiga]		knjiga
ніч [njič]		noć
чекати [čekati]		čekati
сова [sova]		sova

Imajte na umu da neke riječi koje isto zvuče u oba jezika, ponekad znače nešto skroz drugačije, npr. hrvatski divno – ukrajinski *chudovo* / ukrajinski *dyvno* – hrvatski čudno...

Майте на увазі, що деякі слова однаково звучать в обох мовах, але іноді можуть означати зовсім інше: наприклад, хорватське **divno** в українській значить 'чудово', а українське слово дивно по-хорватськи буде 'čudno'.

		
majka = мати [mati]		майка [majka] = potkošulja



lipanj -----> червень [červenj]

srpanj -----> липень [lipenj]

listopad -----> жовтень [žovtenj]

mlinci -----> вид домашньої локшини [tipova horvatsjka domašnja lokšina]

banka -----> банк [bank]

stolica -----> стілець [stilecj]

slovo -----> літера [litera]

godina -----> рік [rik]



srpanj <----- липень [lipenj]

kolovoz <----- серпень [serpenj]

studeni <----- листопад [listopad]

palačinke <----- млинці [mlinci]

staklenka <----- банка [banka]

glavni grad <----- столиця [stolicja]

riječ <----- слово [slovo]

sat <----- година [hodina]

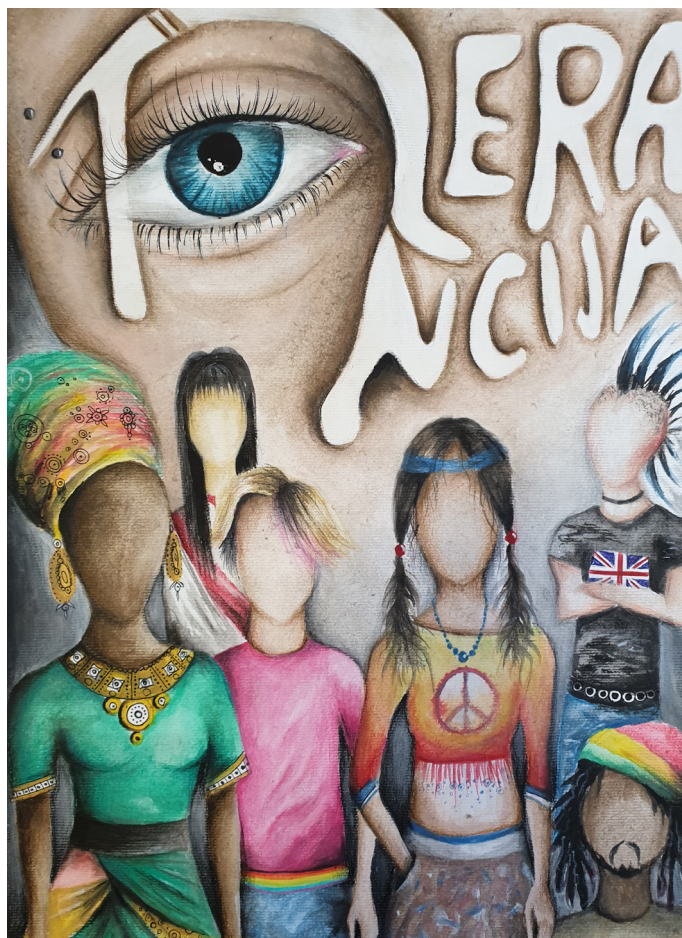


3. dio / Частина 3.

Pogledajte crtež koji ste dobili. Prepoznajte na slici predmete, boje, dijelove tijela i dr., a onda u paru ili grupi zapišite kako se što kaže na ukrajinskom, a kako na hrvatskom. Jeste li primijetili da se neke riječi i na ukrajinskom i na hrvatskom kažu isto ili slično (podcrtajte ih)? Kasnije svoje riječi prepišite na veliki rječnik na zidu.

Подивіться на малюнок. Визначте, які на ньому зображені предмети, кольори, частини тіла і под., а потім зі своїм товаришем або у групі запишіть, як це називається українською мовою, а як – хорватською. Чи ви помітили, що деякі слова і в українській мові, і в хорватській означають те саме або подібне (підкресліть ці слова)? Після того переписіть свої слова на великий словник на стіні.

4. slika / Люстрація 4.



„Tolerancija u oku“ / „Толерантність в очах“, Maris, 1. r.

5. slika / Люстрація 5.



„Šareni svijet“ / „Барвистий світ“, Valerija, 1. a

4. dio / Частина 4.

Zaključak: Danas smo vidjeli koliko je teško kad ne poznajemo neki jezik, ali i kako je super kad je pored nas netko tko nam ga može pomoći naučiti. Hrvatski i ukrajinski imaju mnoge riječi koje zvuče i znače slično – ako obratite pažnju na to, olakšat će vam učenje i razgovor.

U razredu se od danas nalazi i kutija u koju možete ubaciti (ne trebate se potpisati) svoje ideje, brige, pitanja vezana za vaš boravak u školi:

Što bi vam ovaj tjedan u školi učinilo lakšim?

Kako da svi lakše razgovaramo?

Što vas u ovoj školi čini sretnima? i sl.

Висновки. Сьогодні ми побачили, як нам важко, коли ми не знаємо якоїсь мови, а також і те, як буває прекрасно, коли поруч є хтось, хто може нам допомогти її вивчити. Хорватська і українська мови мають багато слів, які звучать подібно і означають те саме – якщо звернете увагу на це, вам буде простіше вчитися і розмовляти одне з одним.

У класі від сьогодні стоятиме скринька, куди ви можете покласти (не потрібно підписувати) свої ідеї, проблеми, запитання, які пов'язані з вашим перебуванням у школі:

Що могло би полегшити вам цей тиждень у школі?

Як нам усім легше розмовляти?

Що робить вас щасливими у цій школі? і под.





4. A KAKO TI ŽELIŠ UČITI? А ЯК ТОБІ ХОЧЕТЬСЯ ВЧИТИСЯ?

ISHODI UČENJA

Odgojno-obrazovna očekivanja u sklopu kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj (može se u većoj mjeri povezati i s međupredmetnom temom Učiti kako učiti):

- Razvija sliku o sebi – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.1., A.2.1., A.3.1.)
- Upravlja emocijama i ponašanjem – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.2., A.2.2., A.3.2.)
- Razvija svoje potencijale – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.3., A.2.3., A.3.3.)
- Razvija radne navike – obrazovni ciklusi 1 – 2 (A.1.4., A.2.4.)
- Razvija komunikacijske kompetencije – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.2., B.2.2., B.3.2.)
- Suradnički uči i radi u timu – obrazovni ciklusi 2 – 3 (B.2.4., B.3.4.)

PREDVIĐENO TRAJANJE: 45 minuta

CILJEVI: Identificirati individualne potrebe vezane za učenje i poučavanje, prepoznati razne mogućnosti i izazove učenja, predložiti buduće aktivnosti u skladu s vlastitim potrebama, mogućnostima i interesima.

POTREBNI MATERIJALI: radni list, Rubikove kocke (barem jedna, a poželjno što više njih), kutija za prijedloge, dvojezične upute za stolove, papiri, bojice, kolaž, ljepilo, plastelin, računalo i internetska mreža

PREDMETNA KORELACIJA: SRO, Likovna kultura, Hrvatski jezik, Povijest, Matematika, Tehnička kultura, Informatika, strani jezici, Građanski odgoj i obrazovanje



VAŠA PRIPREMA ZA OVAJ SAT:

Kad ste uspostavili da se učenici osjećaju dobrodošlo i znate odgovoriti na njihove osnovne potrebe, vrijeme je da se posvetite i temi učenja. Pritom je važno ustanoviti postoje li neke veće rupe u znanju te se upoznati s glavnim razlikama ukrajinskog i hrvatskog kurikula.

No kako učiniti da nadoknada sadržaja bude što uspješnija te prilagođena različitim potrebama i mogućnostima učenika i učenica, uz to imajući na umu sve s čime se nose proteklih mjeseci?

Sljedećom aktivnošću želimo pomoći da pronađete načine rada koji će svim učenicima, a naročito ukrajinskim koji su u posebno ranjivom položaju, pomoći da osvijeste razne tehnike učenja te načine poučavanja koji njima najbolje odgovaraju. To je posebno važno u situaciji praćenja nastave na inom jeziku. Ako (svi učenici i učenice) osjete da vam je njihovo mišljenje važno i da mogu doprinijeti planiranju budućih aktivnosti na satu, osjećat će se i bolje i motiviranije, a posljedično i postizati bolje rezultate. Naravno, predlažemo i individualni

razgovor o istoj temi s učenikom ili učenicom iz Ukrajine, kako biste im pokazali da ste tu da im pomognete i da mogu s vama podijeliti što bi im trebalo za uspješniju prilagodbu (V. poglavlje Poučavanje). Uz razgovor, sljedeća aktivnost je samo dodatni prijedlog kako se pozabaviti ovom temom na način da se inojezične učenike dodatno ne izdvaja i izlaže stresu te kako bi se svim učenicima i učenicama dala prilika da promisle o učenju, o načinu koji njima najbolje odgovara, o raznim mogućnostima učenja te njihovim interesima.

Za ovu će vam aktivnost biti potrebno nekoliko Rubikovih kocki pa pokušajte angažirati druge kolege i kolegice, ali i učenike i učenice da vam pomognu u njihovoj nabavci.

U uglu prostorije pripremite kutiju u koju će učenici moći ubacivati prijedloge koji će vam pomoći da zajedno oblikujete nastavni sat na način koji odgovara svim učenicima i učenicama kako bi se osjećali bolje i učili (još) uspješnije. Ako neke prijedloge nije moguće realizirati zbog prirode vašeg predmeta, zakonskog okvira ili sl., dajte učenicima povratnu informaciju te objasnite razloge i zajedno pokušajte pronaći drugo rješenje.



PRIJEDLOG ZA POČETAK SATA:

Pripremite 4 stola za 4 različite aktivnosti koje će pomoći učenicima i učenicama da se upoznaju s Rubikovom kockom. Na svaki stol stavite odgovarajuću dvojezičnu uputu.

Započnite sat sljedećim ili uvodom koji vama bolje odgovara:

Danas ćemo učiti o jednoj jako popularnoj igrački. Neka dignu ruku tko je pokušao ili uspio složiti Rubikovu kocku?

Сьогодні ми будемо вчитися на прикладі одної дуже популярної іграшки. Підніміть руку, хто вже спробував або зміг скласти кубик Рубіка?

[Sjohodnji mi budemo včitisja na prikliadi odnoji duže populjarnoji ihraški. Pidnimitj ruku, hto vže sprobuvav abo zmih sklasi kubik rubika?]

Prije nastavka aktivnosti neka učenici pročitaju upute s radnog lista (1. dio), a nakon toga i tekst o Rubikovoj kocki (2. dio). Ako je tekst prezahtjevan za čitanje s obzirom na uzrast učenika i učenica s kojima radite, zamolite za pomoć oko čitanja ukrajinskog teksta starije učenike/ce iz viših razreda. Pokušajte uključiti roditelje/skrbnike ukrajinskih učenika koji bi volonterski sudjelovali u ovom zadatku i čitali dijelove teksta na ukrajinskom (ova aktivnost realizirana na takav način pomoći će uključivanju roditelja/skrbnika u život škole što je posebno važno za dobrobit djece).



GRUPNA AKTIVNOST:

Organizacija stolova

Na prvom se stolu nalazi nekoliko kocaka koje učenici mogu dodirnuti, pokušati složiti, proučiti... i kratka dvojezična uputa za zadatak:

Prouči, pokušaj složiti kocku. / Розглянь і спробуй скласти кубик.

Na drugom se stolu nalaze papiri, bojice, kolaž, ljepilo, plastelin... i dvojezična uputa za zadatak:

Nacrtaj, izradi, prikaži Rubikovu kocku kako god želiš. / Намалюй, зроби, покажи кубик Рубіка, як тобі захочеться.

Na trećem se stolu nalaze papir i olovka, a učenici mogu opisati Rubikovu kocku, napisati pjesmu ili priču o njoj. Na stol stavite i uputu:

Opiši Rubikovu kocku ili napiši pjesmu, priču o njoj. /

Опиши кубик Рубіка або напиши вірш або оповідання про нього.

Na četvrtom se stolu nalazi računalo na kojem učenici mogu pogledati video o Rubikovoju kocki – pripremite dva kratka videa, i na hrvatskom i na ukrajinskom, te na stolu pripremite dvojezičnu uputu za zadatak:

Pogledaj video / Подивись відео.



ZAKLJUČAK:

Pozovite učenike i učenice da promisle što se njima najviše sviđalo od svih zadataka koje su imali na stolovima, a što im se najmanje sviđalo, te im dajte upitnik s radnog lista: Kako volim učiti? (3. dio) uz pripadajuću uputu. Ovisno o uzrastu, neka zaokruže ponudene pisane odgovore, neka zaokruže ponudene ilustracije nakon što im vi pročitate pitanja i odgovore ili neka ponesu upitnik kući i ispune ga uz pomoć ukućana.

Predlažemo da nastavni sat završite kraćim razgovorom s učenicima o metodama poučavanja koje bi voljeli da vi više koristite u nastavi.

Imajte na umu kako će upitnik za učenike i učenice iz Ukrajine biti nešto drugačiji kako biste od njih dobili što više informacija o načinu rada koji im najbolje odgovara s obzirom da u početku nikako ili jako teško mogu pratiti nastavu na hrvatskom jeziku. Također, ukrajinski učenici i učenice pozvani su da dodatne komentare upišu na svom jeziku jer je važno da što više toga podijele s vama, a vi svakako potražite pomoć oko prijevoda na hrvatski, imajući na umu povjerljivost informacija prikupljenih upitnikom.

Nakon što proučite sadržaj kutije, razmislite kako biste mogli uvrstiti saznanja o preferencijama učenika u svoj sljedeći nastavni sat s tim razredom. Napravite poslije tog sata kratku bilješku o tome kako su učenici i učenice reagirali u odnosu na vaša očekivanja od sata – jesu li, na primjer, bili usredotočeniji i motiviraniji? Probajte i na sljedećim satima isprobavati nove metode i pratiti reakcije svog razreda.



Prilagodba za najmlađe: Za najmlađe umjesto ispunjavanja upitnika predlažemo da nacrtaju sebe kako uče na način koji je njima najdraži.

Prilagodba za predmetnu nastavu: Predlažemo da pogledate Priručnik za srednje škole – radionicu Učenje po mjeri pa uz prilagodbu uzrastu i učenicima s kojim radite pokušajte provesti aktivnost na taj način.



4. RADNI LIST АРКУШ ІЗ ЗАВДАННЯМИ

1. dio / Частина 1.

Pogledajte koje načine učenja nudi koji stol, i ostanite za onim koji je vama najbolji. Zamislite sebe kao buduće razredne stručnjake i stručnjakinje za Rubikovu kocku i pokušajte danas naučiti o Rubikovoj kocki najviše što možete, kako biste je mogli što bolje opisati svojim ukućanima i prijateljima.

Подивіться, які способи навчання пропонує кожен стіл, і залишайтеся за тим столом, який вам підходить найбільше. Уявіть себе майбутніми класними спеціалістами з кубика Рубіка і спробуйте сьогодні дізнатися про кубик Рубіка якомога більше, так, аби ви могли якнайкраще розказати про нього вашим друзям і рідним.



2. dio / Частина 2.

TEKST: Rubikova kocka - jedna od najprodavanijih igračaka u povijesti čovječanstva - trodimenzionalna je mehanička igračka koju je 1974. godine izumio mađarski kipar i profesor arhitekture Erno Rubik. Prvobitno ju je nazvao „Čarobna kocka“, a doživjela je nezapamćen uspjeh, prvo u Njemačkoj gdje je 1980. proglašena igračkom godine, a zatim i širom svijeta. Rubik ju je izradio nakon što je proučavao glatke i oble kamenčiće na obali rijeke Dunav. Na svakoj strani Rubikove kocke je devet manjih kocki, a cilj je složiti je na način da su na svakoj strani kocke iste boje. Diljem svijeta postoji mnogo natjecanja tko će brže složiti kocku, a na nekima od njih se kocka mora složiti ispod vode u „jednom dahu“ ili pak vezanih očiju. Rekord slaganja kocke je 5,66 sekundi, a to je 2011. godine uspjelo jednom Australcu (Malenica, 2019).

ТЕКСТ: Кубик Рубіка – одна з найбільш продаваних іграшок в історії людства – це тривимірна механічна іграшка, яку винайшов в 1974 році угорський скульптор і професор архітектури Ерно Рубік. Спочатку він назвав його “Магічним кубом”, що мав величезний успіх і спочатку в Німеччині у 1980 р. його назвали іграшкою року, а потім і в усьому світі. Рубік зробив іграшку після того, коли розглядав округлі і гладенькі камінчики на берегах Дунаю. З кожної сторони кубика Рубіка є дев’ять малих кубиків, а мета – скласти його так, щоб на кожній стороні був один колір. У світі є багато змагань, хто швидше складе кубик, а на деяких з них кубик треба скласти під водою на «одному вдиху» або із зав’язаними очима. Рекорд складання кубика становить 5,66 секунди – у 2011 році це вдалося одному австралійцю.



3. dio / Частина 3.

Danas smo isprobali više načina kako možemo učiti pa me sada zanima što svakome od vas najviše odgovara kod učenja – zaokružite na radnom listu kako je vama najlakše učiti. Svoje odgovore ubacite u kutiju.

Сьогодні ми випробували кілька способів, як можна навчатися, а зараз мене цікавить, що кожному з вас найбільше підходить, як вам більше подобається вчитися – обведіть на аркуші із завданнями те, в який спосіб вам найлегше вчитися. Свої відповіді покладіть у скриньку.

Upitnik: Kako volim učiti?

1. Zaokruži na koji način ti najbolje učiš:

(možeš odabrati i više toga)

1.1.

a) samostalno



b) u paru



c) u grupi s drugim učenicima/ama



1.2.

a) crtanjem



b) gledanjem i slušanjem videa



c) kad nešto sam/a proizvedem, stvorim ili osmislim



d) čitanjem i pisanjem



e) kad nešto uživo vidim, opipam ono o čemu učim



f) razgovorom s učiteljima i učenicima u razredu



g) ostalo:

.....

.....

1. Як тобі найкраще вчитися? (обведи свою відповідь)
Zaokruži na koji način ti najbolje učiš:

(можеш вибрати кілька варіантів / možeš odabrati i više toga,
можеш заповнити українською мовою / slobodno ispuni na ukrajinskom)

1.1.

a) самотійно – samostalno



b) в парі з товаришем – u paru



c) у групі з іншими учнями – u grupi s drugim učenicima



1.2.

a) через малювання / crtanjem



b) коли дивлюсь і слухаю відео / gledanjem i slušanjem videa



c) коли я сам щось роблю, створюю, вигадую / kad nešto sam
proizvedem, stvorim ili osmislim



d) коли читаю і пишу / čitanjem i pisanjem



e) коли щось бачу на власні очі, коли можу торкнутися того,
що маю вивчити / kad nešto uživo vidim, opipam ono o čemu
učim



f) коли розмовляю з вчителями й учнями в класі / razgovorom
s učiteljima i učenicima u razredu



g) інше / ostalo:



2. Що тобі потрібно, щоб полегшити навчання?

Što ti treba da lakše učiš?

2.1.

- a) додаткова допомога з вивченням мови / dodatna pomoć oko učenja jezika
- b) більше текстів з перекладом на українську мову / više tekstova s prijevodom na ukrajinski
- c) більше спілкування з іншими учнями / više razgovora i druženja s drugima
- d) інше / nešto drugo:

(можеш заповнити українською мовою) / (slobodno ispuni na ukrajinskom)



5. SVAKI ČEP IMA SVOJU PRIČU У КОЖНОЇ КРИШКИ СВОЯ ІСТОРІЯ

ISHODI UČENJA

Odgojno-obrazovna očekivanja u sklopu kurikuluma za međupredmetnu temu
Osobni i socijalni razvoj:

- Razvija sliku o sebi – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.1., A.2.1., A.3.1.)
- Upravlja emocijama i ponašanjem – obrazovni ciklusi 1 – 3 (A.1.2., A.2.2., A.3.2.)
- Prepoznaje/opisuje/obrazlaže i uvažava potrebe i osjećaje drugih – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.1., B.2.1., B.3.1.)
- Razvija komunikacijske kompetencije – obrazovni ciklusi 1 – 3 (B.1.2., B.2.2., B.3.2.)
- Suradnički uči i radi u timu – obrazovni ciklusi 2 – 3 (B.2.4., B.3.4.)
- Prihvaća i obrazlaže važnost društvenih normi i pravila – obrazovni ciklus 2 (C.2.2.)
- Prepoznaje važnost odgovornosti pojedinca u društvu – obrazovni ciklus 3 (C.3.2.)

PREDVIĐENO TRAJANJE: 45 minuta

CILJEVI: Prepoznati generalizirano i stereotipno razmišljanje, zaključiti o stereotipima i predrasudama u svakodnevici te njihovim posljedicama, prepoznati vlastita stereotipna razmišljanja.

POTREBNI MATERIJALI: radni list, čepovi (4 različite vrste, ukupan broj čepova jednak broju učenika/ca), olovke, A4 ili manji papiri, flomasteri

PREDMETNA KORELACIJA: SRO, Likovna kultura, Hrvatski jezik, Povijest, Geografija, Priroda i društvo, Vjeronauk, strani jezici, Građanski odgoj i obrazovanje



VAŠA PRIPREMA ZA OVAJ SAT:

Stereotipi i predrasude sastavni su dio našeg svakodnevnog razmišljanja, pomažu nam da organiziramo i pojednostavimo sebi ovaj komplicirani svijet. Svi se nalazimo u mnogim situacijama u kojima smo izloženi stereotipnom razmišljanju ili i sami generaliziramo određena ponašanja, karakteristike ili druga obilježja neke skupine. Kad postanemo svjesni svojih stereotipa i predrasuda, lakše ćemo prepoznati u kojim situacijama ograničavaju naše djelovanje i naš doživljaj druge osobe. U mnogim situacijama naši stereotipi neće izazvati posebnu štetu, no ako ih ne osvijestimo, nećemo znati prepoznati utjecaj ni tuđih stereotipa i predrasuda na nas, ni obrnuto. Pogledajte **video nastao u sklopu projekta Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARNET¹⁰** te se prisjetite osnovnih razlika između stereotipa i predrasuda.

¹⁰ https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/64c3a641-b995-4824-b042-494073a857aa/html/2218_sints_Stereotipi_i_predrasude.html

Integracija inojezičnih učenika i učenica u razredni odjel još više zahtijeva da učenici i učenice, a i vi sami, osvijestite vlastita stereotipna razmišljanja. Jer svaka je ljudska priča drugačija, svako biće ima drugačije iskustvo, potrebe, osjećaje i način kako ih pokazuje, a generaliziranje nas često može odvesti u pogrešnom smjeru, unatoč najboljim namjerama.

Za ovu radionicu potrebno je nekoliko dana unaprijed početi s prikupljanjem čepova – za rad učenika i učenica u 4 grupe pripremite 4 različite vrste čepova, u podjednakom broju (npr. 5 od mlijeka iste vrste, 5 od soka iste vrste i sl.). Važno je da broj čepova odgovara broju učenika i učenica. Neka vam u prikupljanju pomognu drugi kolege ili sami učenici.



PRIJEDLOG ZA POČETAK SATA:

Na ulazu u učionicu podijelite učenicima i učenicama čepove, a zatim neka se grupiraju tako da u grupi rade oni s istim čepom.

Neka svaka grupa pokaže ostatku razreda svoje čepove.

Pitajte učenike i učenice u svakoj grupi:

Jesu li svi čepovi unutar vaše grupe jednaki?

Чи всі кришки у вашій групі однакові?

[Či vsi kriški u vašij hrupi odnakovi?]



GRUPNA AKTIVNOST:

Podijelite učenicama i učenicima **1. dio radnog lista** s uputom za zadatak.

Nakon ove kreativne aktivnosti, neka učenici stave sve čepove u grupi na jednu hrpu i opet ih prouče – čine li im se još uvijek istima? Podijelite im **2. dio radnog lista** i neka promisle o postavljenim pitanjima. Pripremite nekoliko očekivanih i željenih odgovora na oba jezika te ih zapišite na ploču (koristite Google Prevoditelj, pomoć ukrajinskih učenika/ca iz drugih razreda ili drugi način koji odgovara situaciji u vašoj školi).



ZAKLJUČAK:

Zaključite ovu aktivnost razmišljanjima s **3. dijela radnog lista** te rješavanjem kratkog zadatka o prepoznavanju čestih stereotipa i predrasuda. Prvo učenicama pokažite prikaze stereotipnih misli ili predrasuda, neka pokušaju pogoditi o čemu je riječ, a zatim im pokažite ili pročitajte stereotipe i predrasude u nastavku tog dijela radnog lista.

Ako imate mogućnost za to, pozovite u razred nekog od roditelja ili gosta/gošću koji se bavi nekim zanimanjem ili hobbijem koji su suprotni nekom stereotipu.

Na kraju aktivnosti, ne bacajte prikupljene čepove – one plastične možete početi prikupljati u sklopu akcije „Plastičnim čepovima do skupih lijekova“ koju organizira Udruga oboljelih od leukemije i limfoma.



5. RADNI LIST АРКУШ ІЗ ЗАВДАННЯМИ

1. dio / Частина 1.

Proučite bolje svatko svoj čep (pogledajte malo bolje njegove mrlje, oštećenja, sitne detalje koji nisu odmah uočljivi...). Zatim smislite priču o svom čepu kao da je živo biće, gdje je sve bio, što je sve doživio. Nakon toga tu priču možete prikazati kao crtež, napisati kao sastavak ili osmislite pjesmu.

Подивіться уважніше кожен на свою кришку (розгляньте трохи уважніше плямки на ній, подряпини, дрібні деталі, які не можна побачити одразу...). Потім вигадайте історію про свою кришку, так, ніби це жива істота, де вона була, що з нею трапилося. Після того можете показати свою історію, намалювавши малюнок, або написавши твір чи склавши вірш.



2. dio / Частина 2.

Čine li vam se vaši čepovi još uvijek isti? / Чи і досі вам здається, що ваші кришки однакові?

Što se promijenilo? / Що змінилося?

Što se može dogoditi ako unaprijed zaključimo da su svi ljudi npr. istog spola, iste rase, istog glazbenog ukusa... isti? / Що може статися, якщо ми заздалегідь зробимо висновок, що всі люди, скажімо, однієї статі, однієї раси, з однаковими музичними смаками... однакові?



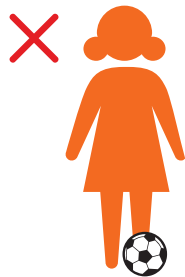
3. dio / Частина 3.

Zaključak: Često se za neke ljude (zbog boje kože, religije, spola, zemlje u kojoj žive...) kaže – „Svi su oni isti“, kao što smo i za čepove prvotno rekli da su isti. No kao i naši čepovi, tako i svaki čovjek ima svoju priču, no često nam te priče ostanu nepoznate. Zbog toga ne možemo unaprijed suditi kakav je netko, i zaključivati na temelju mišljenja koja imamo iako nekog ne poznajemo.

Висновки. Про деяких людей (через колір шкіри, релігію, стать, країну, в якій вони живуть...) часто кажуть: «Вони всі однакові», так само, як ми спочатку сказали про кришки, що вони однакові. Але так само, як і у наших кришок, у кожної людини є своя історія, але ці історії часто залишаються нам невідомими. Тому ми не можемо наперед судити, яким є хтось, з ким ми не знайомі, і робити висновки лише на підставі своїх міркувань.

ZADATAK: U nastavku pomoću slika prepoznajte neka od mišljenja koja su česta za određene ljude ili skupine.

ЗАВДАННЯ: Після того за допомогою малюнків визначте, які думки ми часто зустрічаємо, що стосуються окремих людей чи груп.

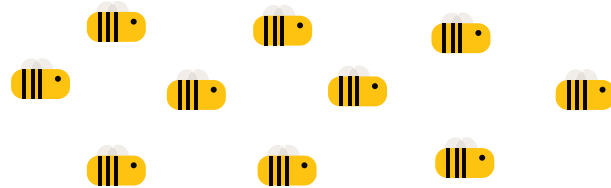


Žene su lošiji vozači od muškaraca.
Жінки гірше водять машину, ніж чоловіки.

Dečki ne smiju plakati.
Хлопцям не можна плакати.

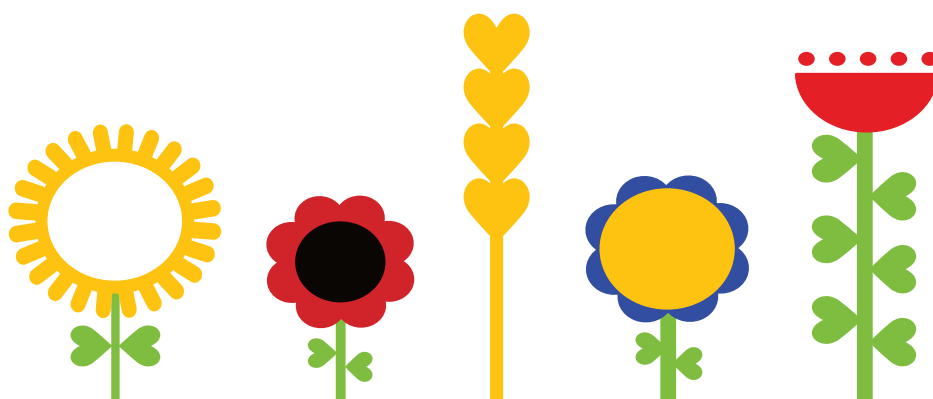
Cure nisu za nogomet.
Дівчата не створені для гри у футбол.

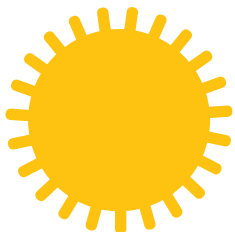
Svi navijači su agresivni.
Усі вболівальники агресивні.



Priručnik 'Škole zajedništva' vrijedan je i koristan didaktički materijal koji obrazovnim radnicima oprimjeruje pristupe, mogućnosti i strategije integracije ukrajinskih učenika i učenica u obrazovni sustav Republike Hrvatske. Posebice treba izdvojiti konkretne i aktualne nastavne materijale i kratke opise svih obrazovnih djelatnika koji su imali iskustvo u radu s inojezičnim učenicima koji trenutno žive u izbjeglištvu.

Iz recenzije Agencije za odgoj i obrazovanje





LITERATURA

Agencija za odgoj i obrazovanje (2022). *Smjernice, upute, preporuke i prijedlozi aktivnosti učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima u osnovnim i srednjim školama za inkluziju ranjive skupine učenika izbjeglica*. Zagreb: AZOO.

Agencija za odgoj i obrazovanje (2022). *Smjernice, upute, preporuke i prijedlozi aktivnosti učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima u osnovnim i srednjim školama za pravovremenu i učinkovitu reakciju u kriznim situacijama*. Zagreb: AZOO.

Ajduković, M., Ajduković, D. (1994). *Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Ajduković, D. (1996). *Psihološke okolnosti življenja u progonstvu i psihosocijalna pomoć*. U J. Pregrad (Ur.) *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Češi, M., Cvikić, L., Milovac, S. (Ur.) (2012). *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika*. Zagreb: AZOO

Jelaska, Z. (2007). *Ovladavanje jezikom – izvornojezična i inojezična istraživanja*. LAHOR – 3.

Jelaska, Z. (2012). *Ovladavanje materinskim i inim jezikom*. U: Češi, M., Cvikić, L., Milovac, S. (Ur.) (2012.). *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika*. Zagreb: AZOO.

Jelić, M., Čorkalo Biruški D., Stanković, N., Vrdoljak, A. (2021). *Intervencijski programi poticanja školske integracije učenika izbjeglica u osnovnim školama: Priručnik za provedbu radionica suradničkog učenja i zamišljenog kontakta*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Čarija, M., Pejić, I. (2017). *Djeca izbjeglice u školama – brošura namijenjena svim učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima koji u svoje škole uključuju učenike izbjeglice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

FFZG (2022), <<http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/ircis/novosti>>. Pristupljeno 16. kolovoza 2022.

Herman, J. (1992). *Trauma and Recovery, Aftermath of Violence - From Domestic Abuse to Political Terror*; Basic Books.

Hill, J. D., Bjork, C. L. (2008). *Classroom Instruction That Works With English Language Learners: Facilitators Guide*. Association for Supervision and Curriculum Development.

Kozić Komar, V. (2020). *Zbirka nastavnih priprema za sretniji povratak u školu*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

LingoHut (2022), <<https://www.lingohut.com/hr/l83/nau%C4%8Dite-ukrajinski-jezik>>. Pristupljeno 5. kolovoza 2022.

Malenica, S. (2019). *Matematika Rubikove kocke*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu- Pomorski fakultet u Splitu. <<https://core.ac.uk/download/pdf/232989657.pdf>> . Pristupljeno 25. srpnja 2022.

Osvitoria NGO (2022), <https://lms.e-school.net.ua/meta_user/teacher_guidelines/>.

Pristupljeno 5. kolovoza 2022.

Perić, K. (2018). *Djeca izbjeglice u Hrvatskoj: Iskustvo dolaska, prilagodba na nove uvjete života i očekivanja od budućnosti*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.

Puig, M. E. (2002). *The adultification of refugee children*. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 5 (3-4), 85-95.

Pregrad, J. (Ur.) (1996). *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Pregrad, J. (2018). *Gestalt Approach in Support During and After Traumatic Experience*. U Spagnuolo Lobb, M., Bloom, D., Roubal, J., Zeleskov Djoric, J., Cannavò, J., La Rosa, R., Tosi, S., Pinna, V. (Ur.). *The Aesthetic of Otherness: meeting at the boundary in a desensitized world, Proceedings*. Siracusa, Italy: Istituto di Gestalt HCC Italy Publ. Co.

Rukelj, K. i sur. (2020). INTERAKTIVNI SADRŽAJ ZA UČENIKE- *Stereotipi i predrasude*. Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET. <https://edutorij.e-skole.hr/share/proxy/alfresco-noauth/edutorij/api/proxy-guest/64c3a641-b995-4824-b042-494073a857aa/html/2218_sints_Stereotipi_i_predrasude.html>. Pristupljeno 1. kolovoza 2022.

Subotić, Z. (1996). *Zdrave i patološke reakcije na traumu*. U J. Pregrad (Ur.). *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

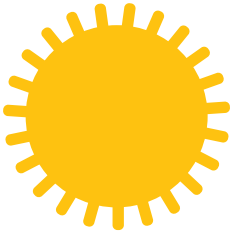
Subotić, Z. (1996). *Podrška u tugovanju*. U J. Pregrad (Ur.). *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

UNHCR (2004). *Prevention of sexual exploitation and abuse (PSEA)*, <<https://emergency.unhcr.org/entry/32428/protection-from-sexual-exploitation-and-abuse-psea>>. Pristupljeno 15. kolovoza 2022.

UNICEF (2022), *MHPSS Key Message Bank for those caring for children and adolescents*. <<https://app.mhpss.net/resource/cf-mhpss-message-bank>>. Pristupljeno 15. kolovoza 2022.

Vrdoljak, A., Stanković, N., Čorkalo Biruški, D., Jelić, M. (2022). *We would love to, but...” – needs in school integration from the perspective of refugee children, their parents, peers, and school staff*. *International Journal of Qualitative Studies in Education*.

WHO (2021), *Mental health and forced displacement*. <<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-and-forced-displacement>>. Pristupljeno 15. kolovoza 2022.



O AUTORICAMA

ISKRA PEJĆ (1983.) je psihologinja i gestalt psihoterapeutkinja. Godinama je radila kao školska psihologinja u OŠ Gustava Krkleca u Zagrebu, koja je integrirala više desetaka učenika izbjeglica s Bliskog istoka. Kao vanjska suradnica Društva za psihološku pomoć provodila je treninge, seminare i radionice za učitelje na temu traume i podrške traumatiziranim osobama; izbjeglištva i integracije izbjeglica u škole. U sklopu međunarodnog projekta, u Ukrajini je 2017. s učiteljima i stručnim suradnicima provodila seminare o podršci raseljenim osobama. Provodi grupe podrške za učitelje. Koautorica je brošure Djeca izbjeglice u školama čiji je izdavač Društvo za psihološku pomoć. Članica je Hrvatske psihološke komore, Hrvatske komore psihoterapeuta, Društva za psihološku pomoć i Zagrebačkog psihološkog društva. Trenutno radi kao psihoterapeutkinja u Zagrebu.

VANJA KOŽIĆ KOMAR (1986.) je profesorica sociologije i hrvatskog jezika, koordinatorica projekata, suradnica i trenerica u programu Razvoj osobnih i socijalnih kompetencija u Forumu za slobodu odgoja. Posjeduje značajno iskustvo u izravnom radu s djecom i mladima – u formalnom kao i neformalnom obrazovanju kroz volonterske projekte u udrugama i ustanovama. Ima i iskustvo izravnog rada s izbjeglicama tijekom izbjegličke krize 2015., pod koordinacijom DPP-a kao dio mobilnog tima u izbjegličkom kampu. Suradnica je i koordinatorica projekata za djecu i mlade te urednica, autorica i koautorica brojnih materijala za odgojno-obrazovne djelatnike/ce (*Zbirka nastavnih priprema za sretniji povratak u školu*, *Zbirka nastavnih priprema Možemo to riješiti*, *Svi smo mi djeca ovog svijeta*, *Breaking the poverty taboo*, *22 ideje za otpornost* i dr.).

